

ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI DERGİSİ

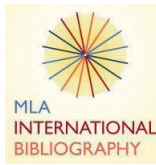
STUDIEN ZUR DEUTSCHEN SPRACHE UND LITERATUR

Number Nummer 42 Year Jahr 2019 ISSN 1303-9407 E-ISSN 2619-9890

İSTANBUL
UNIVERSITY
PRESS

Indexed by / Indexiert in:
Emerging Sources Citation Index (ESCI),
MLA International Bibliography,
TUBITAK ULAKBIM Social and Human Sciences Database,
SOBIAD

Papers and the opinions in the Journal are the responsibility of the authors.
Die Autoren tragen die Verantwortung für den Inhalt ihrer veröffentlichten Artikel.

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi – Studien zur deutschen Sprache und Literatur is an international, scholarly, peer-reviewed, open-access journal published biannually, in June and December.
Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi – Studien zur deutschen Sprache und Literatur ist eine internationale, wissenschaftliche, begutachtete, Open-Access-Zeitschrift, die zweimal jährlich im Juni und Dezember veröffentlicht wird.

Owner / Inhaber

The Journal is owned by Prof. Hayati DEVELİ (Dean, Faculty of Letters, Istanbul University, Turkey) on behalf of Istanbul University Faculty of Letters Department of German Language and Literature
Prof. Dr. Hayati DEVELİ (Dekan, Philosophische Fakultät, Universität Istanbul, Türkei), im Namen der Abteilung für deutsche Sprache und Literatur an der Philosophischen Fakultät der Universität Istanbul

Managing Director / Redaktionsleiterin

Prof. Canan ŞENÖZ AYATA

Responsible Director / Geschäftsführer

Assist. Prof. Barış KONUKMAN

Correspondence Address / Kontaktadresse

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
34134, Beyazıt, İstanbul – Turkey
Phone / Telefon: +90 (212) 455 57 00 / 15909
E-mail: sdsl@istanbul.edu.tr
<http://sdsl.istanbul.edu.tr>

Publishing Company / Verlag

Istanbul University Press / İstanbul Üniversitesi Yayınevi
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü,
34452 Beyazıt, Fatih / İstanbul – Turkey
Phone / Telefon: +90 (212) 440 00 00

Printed in / Druck

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.
2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu, İstanbul – Turkey
www.ilbeymatbaa.com.tr
Sertifika No: 17845

EDITORIAL MANAGEMENT / REDAKTIONSRAT

Editors in chief / Chefredakteure

Assist. Prof. Barış KONUKMAN
Res. Assist. Dr. İrem ATASOY

Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey

Managing Editors / Leitende Fachredakteure

Prof. Mahmut KARAKUŞ
Prof. Canan ŞENÖZ-AYATA
Prof. Ersel KAYAOĞLU
Assoc. Prof. Canan ŞAVKAY
Assist. Prof. Şebnem SUNAR
Assist. Prof. Barış KONUKMAN
Assist. Prof. Özlem KARADAĞ
Res. Assist. Dr. Bülent ÇAĞLAKPINAR
Res. Assist. Dr. İrem ATASOY

Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of English Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of English Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of French Language and Literature, Istanbul University, Turkey
Department of German Language and Literature, Istanbul University, Turkey

Language Editors / Sprachredakteure

Elizabeth Mary EARL
Alan James NEWSON

Istanbul University, Istanbul, Turkey
Istanbul University, Istanbul, Turkey

EDITORIAL BOARD / REDAKTIONSBERAT

Prof. Ali Osman ÖZTÜRK
Prof. Antonie HORNUNG
Prof. Dursun ZENGİN
Prof. Gisella FERRARESİ
Dr. Karla LUPŞAN
Assoc. Prof. Khrystyna DYAKIV
Prof. Metin TOPRAK
Prof. Michael HOFMANN
Assoc. Prof. Necdet NEYDİM
Prof. Nergis PAMUKOĞLU-DAŞ
Prof. Nilüfer KURUYAZICI
Prof. Nilüfer TAPAN
Prof. Paola PARTENZA
Prof. Ortrud GUTJAHR
Prof. Sevinç HATİPOĞLU
Prof. Şeyda OZİL
Prof. Valeria TSCHERNIAVSKAIA
Dr. Withold BONNER
Prof. Yasemin BALCI
Prof. Yüksel EKİNCİ-KOCKS
Prof. Zehra GÜLMÜŞ

Necmettin Erbakan University, Turkey
Università degli Studi di Modena, Italy
Ankara University, Turkey
Otto-Friedrich-Universität Bamberg, Germany
Universitatea de Vest din Timișoara, Romania
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
Kocaeli University, Turkey
Universität Paderborn, Germany
İstanbul University, Turkey
Ege University, Turkey
İstanbul University, Turkey
İstanbul University, Turkey
Università degli Studi G.D'Annunzio, Italy
Universität Hamburg, Germany
İstanbul University-Cerrahpasa, Turkey
İstanbul University, Turkey
St. Petersburg State Polytechnical University, Russia
University of Tampere, Finland
Marmara University, Turkey
FH Bielefeld University of Applied Sciences, Germany
Anadolu University, Turkey

CONTENTS / INHALT

Research Articles

- From the Library to the Lab: Close Reading Rabbits as a Cross-Disciplinary Experiment
Jameson KISMET BELL 1-17
- Negativer Transfer beim Gebrauch des Definitartikels von chinesischen Lernenden des Deutschen als L2: Fehleranalyse
Negative transfer in the use of the definite article by Chinese L2-learners of German: an error analysis
Gisella FERRARESI 19-38
- Master- und Dissertationen an den Deutschabteilungen der Türkischen Universitäten im Historischen Aufriss
Master's Theses and Doctoral Dissertations at the German Departments of Turkish Universities From a Historical Perspective
Recep Ragıp BAŞBAĞI 39-56
- Alman Oryantalizmi ve İslami Dönem Fars Edebiyatı: Bir Literal Geçişkenlik Örneği Olarak Josef von Hammer-Purgstall (1774–1856)
German Orientalism and the Persian Literature in the Islamic Period: Josef von Hammer-Purgstall (1774–1856) as an Example of Literary Interlacing
Remzi AVCI 57-76

Meeting Summary

- Kurmaca Dünya'yı Değiştirir Mi?*, 28-30 Kasım 2019, Paris, Fransa
La Fiction change-t-elle le monde ?
Does Fiction change the World?
Bülent ÇAĞLAKPINAR 77-80

VORWORT

Die zweite Ausgabe 2/2019 der Zeitschrift *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur* besteht aus vier Artikeln, die den vielfältigen Themen aus der Literatur und Linguistik gewidmet sind und aus einem Kongressbericht über eine internationale Konferenz in Paris.

Im Artikel von Jameson Kismet Bell „From the Library to the Lab: Close Reading Rabbits as a Cross-Disciplinary Experiment“ wird die Praxis des Lesens in einen interdisziplinären Kontext gestellt, der über die Literaturkritik und Sprachanalyse hinaus zur Soziologie und Wissenschaftsgeschichte führt. Es wurde dargelegt, dass die Rekonzeptualisierung der Praxis von „Close Reading“ den Autor und den Leser in hybride Wissenschaftler-Künstler verwandelt und das literarische Untersuchungsobjekt von einem Buch in ein beliebiges materielles Objekt transformiert.

Der Beitrag von Gisella Ferraresi untersucht die Realisierung der Definitheitsmarkierung bei chinesischen Lernern des Deutschen als L2. Die Motivationsschreiben von chinesischen Bewerberinnen, die sich im Wintersemester 2014/15 für den Masterstudiengang Germanistik: Sprachwissenschaft an der Otto-Friedrich-Universität Bamberg bewerben wollten, im Hinblick auf zielsprachliche Realisierungen des Definitartikels analysiert. Der Analyse liegt das Complex Adaptive System Principle Model von Hawkins & Filipović (2012), ein multifaktorielles Modell für den L2-Erwerb zugrunde. Aus der Analyse geht hervor, dass fortgeschrittene chinesische Lerner Nomen tendenziell als nackt realisieren, wenn diese bereits im Text erwähnt worden sind und deren Interpretation kontextuell rekonstruierbar ist.

Die Studie von Ragıp Başbağı beschäftigt sich mit den Bibliographien von Master- und Doktorarbeiten, die in den verschiedenen Zeiträumen (1935-1998, 1998-2008 und 2008 -2018) an Germanistik-, Deutschdidaktik- und Übersetzungsabteilungen der türkischen Universitäten angefertigt wurden. Die Themen der untersuchten wissenschaftlichen Arbeiten umfassen Literatur, Fremdsprachenunterricht, Linguistik, Kultur, Übersetzungswissenschaften und Kommunikation. Durch Verwendung des Dokumentenscanmodells wurde eine zahlenmäßige Frequenzanalyse der Themenverteilung durchgeführt und die Ergebnisse in einer Excel-Datei aufgezeichnet. Die Analyse ergibt, dass die in Masterarbeiten und Dissertationen behandelten Themen im letzten Jahrzehnt (2008-2018) auf Fremdsprachendidaktik und Literatur fokussiert sind.

Remzi Avcı hebt in seinem Artikel „Alman Oryantalizmi ve İslami Dönem Fars Edebiyatı: Bir Literal Geçişkenlik Örneği Olarak Josef von Hammer-Purgstall (1774–1856)“ hervor, dass im 19. Jahrhundert der literarische Orientalismus, der mit Übersetzungen von Diplomaten, Reisenden, Händlern und Orientalisten begann und sich entwickelte, im deutschsprachigen Raum wichtige Spuren persischer Poesie hinterließ. Zudem hatte der österreichische Orientalist Josef von Hammer-Purgstall (1774-1856) viele Übersetzungen aus der persischen Dichtung ins Deutsche durchgeführt. Seine Übersetzungen machten die persische Poesie für klassische und romantische Denker, Dichter und Orientalisten zugänglich. Avcı zeigt in seinem Artikel auf, welche Rolle Übersetzungen von Hammer-Purgstall bei der Konstruktion und Institutionalisierung des deutschen literarischen Orientalismus spielten.

Bülent Çağlakpınar berichtet über den internationalen Kongress mit dem Titel „La Fiction change-t-elle le monde? Does Fiction change the World“, der am 28.-30. November 2019 in Paris veranstaltet wurde.

Im Namen der Redaktionsleitung
Canan Şenöz Ayata

From the Library to the Lab: Close Reading Rabbits as a Cross-Disciplinary Experiment

Jameson KISMET BELL¹

¹Dr., Bogazici University, Department of Western Languages and Literatures, Istanbul, Turkey

ORCID: J.K.B. 0000-0003-1488-599X

Corresponding author:

Jameson KISMET BELL,
Bogazici University, Department of
Western Languages and Literatures,
Istanbul, Turkey
E-mail: j.kismetbell@boun.edu.tr

Submitted: 04.09.2019

Accepted: 25.10.2019

Citation: Kismet-Bell, J. (2019). From the library to the lab: Close reading rabbits as a cross disciplinary experiment. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 42, 1-17.
<https://doi.org/10.26650/sdsl2019-0014>

ABSTRACT (ENGLISH)

This article situates the practice of close reading within a cross-disciplinary context that moves beyond literary criticism and linguistic analysis to sociology and the history of science. A comparative approach to the practice of close reading adds to the toolbox of literary critics, who often focus on meaning rather than material. After a review of close reading from a literary point of view, I introduce Latour and Woolgar's (1986) concept of *microprocessing* and Rheinberger's (1997) concept of *pragmatogony* as equally valid forms of close reading from the disciplines of sociology and history of science. If a combination of these techniques can be applied to literary works, literary critics can analyze the epistemic value of literature, which requires experimentation with the material of a literary artefact, which in turn affects the author and critic. Through examples of engaging literary material in addition to representations, literary critics can experiment with and redefine the literary object as an *epistemic object* and the practice of close reading as undefined at the time of creation and interpretation. By way of metaphors and folklore about rabbits, a novel with a white rabbit, and genetically modified rabbits, this article offers three conclusions that appear when the practices of *microprocessing* and *pragmatogony* are applied to literary works. The reconceptualization of the practice of close reading, 1) transforms the author and reader into hybrid scientists-artists, rather than prophets, geniuses, or intellectuals; 2) transforms the literary object of study from a book to any material object; and 3) transports the practice of close reading from the library to the laboratory.

Keywords: Close reading, literary criticism, rabbits, history of science, sociology

1. Introduction

Lab Technician. AGCT. Poem. Rabbit. GFP Protein.

This incomplete list comprises a category of material objects and actors that can be read “closely.” Depending on one’s discipline, one may recognize the terms above and the concept of “close reading” may signify a lot or little. For literary critics, close reading is a particular practice from the early and mid-twentieth century that developed a habit of paying *more* attention to the words of the work, focusing *longer* on the words of a work, and moving *beyond* a commonsense understanding to a *deeper* meaning of the words of a work. Close reading is a collection of adverbs to designate a special type of reading of author-created words. By “author-created,” I mean a work that is somehow distinctive and intentional, rather than words that are off-the-cuff or commonplace.

Outside of literature departments, close reading may signify nothing at all because the concept and practice does not go by that name. This does not mean there is no close reading outside of literary criticism. Except for the word “Poem,” not much on the list is traditionally “literary.” A lab technician, GFP protein, rabbit, and amino acids *AGCT* that make up DNA sequences would not be traditional objects for literary critics to read closely. Yet, as the list above demonstrates and I will show in due time, there are vibrant discourses in the history of science and sociology that use similar adverbs when engaging objects of study. It is my attempt to introduce literary critics to these concepts that often overlap with close reading.

In order to reach this goal, I imagine the audience of this article to be literary and/or cultural critics, though others outside of these disciplines might be interested in the discussion of various forms of close reading. This article will attempt to situate close reading in a cross-disciplinary conversation that points beyond literary criticism and linguistic analysis. My interest in non-literary forms of close reading developed out of my previous book, which used techniques of close reading from literary criticism to analyze what would not traditionally have been considered “literary objects.” I read visual and verbal representations of the brain in early sixteenth century medical and surgical books to reveal an unknown object to historical discourses (Kismet Bell, 2018). Conversely, this article will attempt to bring concepts and practices of *microprocessing* and *pragmatogony* to literary criticism from outside the discipline. A comparative approach to the practice of close reading will hopefully add substance — the material object and practices — to

literary close reading that is often focused on the past, rather than experimenting with the future. In the next section, I'll offer a brief history of close reading that reveals places where expertise from other disciplines may supplement well-known approaches to literary artefacts.

I will conclude with examples of close reading rabbits, which should offer a means by which literary critics can apply these scientific concepts to literary works. My choice of representations of rabbits as an example of a comparative technique of close reading is both arbitrary and intentional: it is arbitrary because, if microprocessing and pragmatogony are useful techniques for literary critics, one could apply them to the material of any literary representation. Rabbits, chairs, dogs, books, and poems would each allow for critics to engage the material of representations, rather than just the representation itself. Rabbits are also intentional because of the over 2,000-year history of domestication (DeMello, 2012, p. 86). We are familiar with rabbits as pets, food, clothing, laboratory animals, and literary and cinematic representations. If we can't close read rabbits, we can't close read anything.

2. Close Reading Inside and Outside of Literary Contexts

As we begin this journey into close reading, it is important to pay attention to the goal, which is a comparison of close reading practices inside and outside of university literature departments. I first want to offer a brief history of close reading from a literary perspective that follows four basic stages, the fourth of which is now being questioned: 1) Close reading as exegesis; 2) Close reading as moral education; 3) Close reading as a special and isolated activity; and 4) Close reading beyond the book. This brief history will allow us to see that microprocessing and pragmatogony have their points of contact and divergence, particularly in relation to the objects of study and the methods by which we analyze objects. As literary critics, we must first ask ourselves two important questions: what is "close reading?" and what are the objects of inquiry for this particular methodology? Answers to these questions will lead to a need for other methods of analysis and objects of study.

As a contemporary style of reading and interpreting poetry, short stories, and occasionally novels or other "literary" works, close reading began as an ancient practice of interpreting sacred texts. This process was popular in the Middle Ages under a different name: *exegesis* of human language that concealed divine origins. The practice of

interpreting religious texts as prophetic speech then spread to the creation and interpretation of secular works as well, which lasted well into the Early Modern Period. Liberal humanism in the late eighteenth and nineteenth centuries introduced the second stage of close reading by shifting the emphasis away from a divine source of inspiration to the moral education of citizens rather than the salvation of souls. Authors and critics appeared as geniuses and intellectuals rather than divinely inspired media.

The third stage appeared in the early twentieth century through the pedagogical methods of what was called “New Criticism,” which positioned itself against the moral-secular literary criticism combined with history. These New Critics saw themselves as part of a so-called “modernization” of literary studies, which meant educating a new type of student. Though there is a large gap between the Middle Ages and the twentieth century, we find that in the intervening centuries, close reading had become a secular mode of education outside of religious contexts. Ethics began and ended with the education of the individual, who required instruction in a particular style of engaging the world. Close reading, in its early twentieth century form, reacted against this trend of set answers, moral sentiments, and formulaic perceptions of the world, including literature.

Cleanth Brooks and John Crowe Ransom, the best-known literary critics from this period, limited close reading to great works for the sake of the development of the reader and the continuation of the discipline. For both Brooks and Ransom, a poem is action; it is doing something that students and critics must follow, what Brooks named “the meanderings of a good poem” (Brooks, 1947, p. 208). Close reading began and ended with a reader and a work through an analysis of the work’s formal features, which implied a criticism of the opinions or dogmas the reader brought to a work through stock responses that distorted the figurative language. Without a critique of the process of reading, the reader would transform the poem into something that it was not.

In addition to more rigorous methods, Ransom and Brooks offered limitations on objects of study, excluding some works as not poetic. We see that the selection process deemed some works as not deserving of interpretation, while others became canonical and were repeatedly reinterpreted. Brooks goes so far as to categorize most of the poems he interprets as part of “the central stream of tradition” (p. 192). Unwittingly, these New Critics were justifying the literary history they so much wanted to rid from their classrooms. From this point of view, if one is to spend a lot of time reading poems closely, they should be great works.

The fourth stage and its conclusion has led to the present moment in literary criticism, spanning the 1960s to 1990s, where one finds the influences on close reading of deconstruction, feminism and gender studies, Marxism, psychoanalysis, cultural studies, and literary pedagogy (Felski, 2015). These cultural domains also expanded that which was considered worthy of close reading: the shift in what is worthy of close reading brought a radical shift in the practice of close reading itself. Mark Johnson and George Lakoff mark the category of “great literature” as one that is based on the belief in separate literal and figurative language forms (Lakoff & Johnson, 1980). Poetry and literature came out of great rhetoric and became the domain of “great” writing, which emphasizes a special form of the linguistic code and authors who mastered this code. Great works make the codes of language more special, more unique. However, if this distinction between literal and figurative language forms is artificial — or if all language is figurative — then the objects of study multiplies. One need not only study great works to study figurative language.

What remained unquestioned until recently in the close reading of literary works is the “book” quality of literature. Poems belong in anthologies or books. Short stories are collected in books, novels are books, the material of the literary artefact is paper and ink, and the home of these books is the library. When Hayles (2004, p. 68) wrote that we have been “lulled into somnolence by five hundred years of print,” she was attempting to help literary critics “wake up to the importance of media-specific analysis.” Unaware or at least finding it unimportant, early New Critics paid little attention to the material by which literature was created. The content of literature was the focus of pedagogy: of course literature came in books.

In this emerging stage of literary close reading, we may take it for granted that books are things; poems are things; writing or inscribing is an action upon a thing. These literary objects and practices are material in the same way the genome, a tree, a rabbit, or scientist are material. But these are not stable things. After Barthes’ (1977) and Derrida (1982) shifted the focus away from the author and the individual work, we witness a slow turn to other objects that can be close read, which in turn has redefined what it means for an object to be literary. Dolphijn and van der Tuin (2013, p. 108) and Hayles (2004, p. 69) among others, explore the possibilities of “New Materialism” that has emphasized “materiality-in-change.” In the close reading of a material object, both the subject and the object encounter a transformation. As we will see through a comparison of close reading practices in the next section, artists are as much scientists as scientists are artists. This juxtaposition of science and art follows recent work on the artistic dimensions of scientific

practices and the scientific dimensions of artistic practices from Crispin and Gilmore (2014). The production and interpretation of a poem follows similar epistemic paths to viewing a neuron under a microscope, or scribbling a note during a laboratory experiment: these inscriptions are products of epistemic activities, the domain of which must be delimited — i.e. the laboratory — to judge the value of knowledge produced.

It is in this post-structuralist moment where the tension between the linguistic and semiotic codes comes to the fore. No longer readers in the “New Critical” sense — adding semiotics to criticism allows for reading all objects as signs — the formal and rhetorical techniques of early twentieth-century literary criticism are no longer limited to mainstream literature or great works. Rather than emphasize the communicative value of the linguistic code — through paraphrase, generalization, or translation of one form into another — sign-based close readers focus on the material object as it wavers between the specific and the general, the signifier and the signified that coalesce into a sign.

In this brief and inadequate history of literary close reading, we begin to see points of contact with sociology as well as history of science in the shift away from linguistic codes to semiotic codes. Since the turn of the millennium, Jane Gallop (2000), and more recently Felski (2015), have offered limitations to the practice of close literary criticism, as well as the advantages literary critics can offer through an analysis of literary and non-literary works. Whereas Gallop defines close reading as a means to save the discipline of literary criticism from oblivion, Felski’s approach is less histrionic, delimiting the edges of the influence of critique, where it functions, and where it fails. Felski offers the suggestion that, “different methods are needed for the many aims of criticism, and there is no one-size-fits-all form of thinking that can fulfill all these aims simultaneously” (p. 17).

Following this statement, there is no singular “close reading” and introducing literary critics to the many forms of criticism outside of the domain of literature is partly the aim of the next section of this article. With these points in mind, we can now compare these key elements with two non-literary forms of close reading.

3. Microprocessing and Pragmatogony

The shift away from linguistic codes, or the addition of semiotic codes to the interpretation of literary works, is particular to literary criticism. Other disciplines did not have to leave language behind to find the sign. They started with the sign. For example,

the sociologist Steven Woolgar and historian of science Bruno Latour teamed up to focus on the details of laboratory life — the everyday conversations, equipment, people, and acts of inscribing that participate in the production of facts. They call their own method of analysis a form of microprocessing that includes the rational and the irrational that appears when one “closely examine(s) the day-to-day operations of the laboratory, not the grand theories, but the microprocesses by and on which these theories are based” (p. 151). Whether it’s a brain peptide or the notes, gestures, and routines of lab technicians, the practice of paying attention to that which is outside of the rationally constructed narrative of the final product reveals the illogical, situated negotiations by which scientists work. Latour (1987, p. 255) proposes we do away with cognitive explanations or interpretations and instead focus on the micro-techniques by and through which knowledge is produced, both on small and large scales.

Philosopher and historian of science, Hans-Jörg Rheinberger sees scientific activity as experimental and historically situated, which requires a pragmatogony (*pragma*-thing, matter; *gonos*-the created), or a type of historical analysis that includes the process of something becoming known which, at the time, was not yet known (1997, p. 16-17). Whether it’s a protein in a test tube or correspondences between multinational laboratories, scientists do not know the future. They are in the practice of creating it. However, they have inherited particular technologies, habits, and spaces within which they work, which cannot be directly linked with future knowledge or discoveries. Future knowledge appears through *experimentation with epistemic objects within an experimental system*.

Literary artefacts such as poetry, novels, graffiti, or genetic code should be treated as *epistemic objects*. In relation to these objects, any form of close reading needs to be appear as *experimentation*. What is this *epistemic object* a literary work is supposed to be and what is experimentation in relation to reading these objects? Rheinberger defines such an object in relation to the discovery or creation of new areas of research and the subsequent replacement of previous systems out of which epistemic things arise: “Most new epistemic things take their shape from old tools” (1997, p. 81). An *epistemic object*, for Rheinberger, is synonymous with Foucault’s (1972, pp.139) *discourse-object*, or the embodiment of a concept. Epistemic objects are ideograms, where the difference between the old and the new arises from the accumulation of experience, or how humans begin to conceptualize material within a historical network of signification. Until a certain level of experience has been obtained, the new is indecipherable because it cannot be represented.

Knowledge only appears when it is “embedded” within this semiotic text. Embedded cognition presupposes a continuity between the material world and the one thinking about and through the material world, a continuity that blurs if not obliterates the divide between the self and the other, the author and the reader, the mind and the brain, or the inside and the outside of historical periods (Clark & Chalmers, 1998). Inasmuch as the subject uses the elements of the environment as tools, these very same tools shape the cognitive processes of their very use. The epistemic object is that which appears through this experimental process.

If a poem is a “meandering movement,” as Brooks claims, then like all other instruments, it is an embedded tool. How one imagines its functioning is historically situated, requiring the reader to pay attention to the context out of which the object appears. And, if a reader follows this meandering movement of a literary object, one is unsure about the state of the object until after one has engaged the object. Within an experimental system, an object is not-yet-defined at the moment of engagement and the interaction of reader and object is by definition, experimental. Any other form of “close reading” would simply recognize formulas, patterns, and familiar codes, or situate the object within the domain of the text.

Though it may seem strange for literary critics to think of the domain of their practice as a “laboratory,” or authors as “scientists,” these concepts need not be so foreign. Rheinberger describes the production of representations in the laboratory, a space created out of nineteenth-century national, social, and epistemological concerns. He prefers to call the laboratory an *experimental system*, or the set of nebulous rules, habits, and technologies that one uses “somewhere” (1997, pp. 19-20). Hagner expands this definition so that “a laboratory is where you find it” (2012, 244). Epistemic things are produced both on grand scales as well as within the unexciting scribbles of a notebook, photographs from a mahogany-and-brass folding camera, and stories told to a motley group of adults and children. Experimental systems need not be limited to a particular age, a particular discipline, or particular space. Literary critics who experiment with close reading objects in the production of the future can offer a narrative of the production of the object, not just an interpretation of the object itself.

Before we transition to the next section, it may be useful to take stock of where we’ve come. Each of these interpretive activities take place at the level of details, which are themselves situated within socio-cultural arrangements. Despite their differences, microprocessing and pragmatogony emphasize the following common traits of a detailed analysis of cultural objects and practices:

- 1) the embeddedness of the observer in relation to the observed
- 2) the bundling, weaving, or texting of objects within a historical a priori
- 3) the inclusion of a description that accounts for the emergence from what is unknown to what is known as experimental, or not-yet-defined (Kismet Bell, 2018)

4. Epistemic Objects and Experimentation: *Rabbit Folklore, Alice's Adventures in Wonderland, and Alba*

After this long exposition of the history of close reading and introduction of new concepts of microprocessing and pragmatology to the literary critical toolbox, it is time to introduce the epistemic object of our study: the rabbit. Though I cannot offer close readings in detail in this short space, I can gesture toward what an experimental close reading would look like. Rabbits appear in folklore, which would be traditionally excluded from close reading; Rabbits also appear in "great" literary works, such as Lewis Carroll's (1865) *Alice's Adventures in Wonderland*, which has been included in the literary canon of Victorian children's literature as well as taught in schools for a century. It has become part of English-language cultural consciousness. Rabbits also appear as genetically modified organisms such as *Alba*, a green rabbit created in a laboratory in 2001. To completely define this "rabbit" concept in relation to a material object is impossible, yet we can delimit the contours of how this object came to be part of the dynamic of human literary representations.

Let us first start with rabbits in folklore, which is traditionally the domain of speech. Whether one is hearing or reading *The Tarbaby and the Rabbit*, native American trickster tales with a motif of rabbits outside of society, clever, helper or courageous, oral representations of these animals assume the embeddedness of the observer in relation to the observed. Rabbits in folklore are represented as liminal creatures, having already become domestic as well as retaining their "wild" characteristics. The history of these animals is intertwined and woven into the history of humans. These tales can be etiological and tropological, like the Sioux Legend of "How the Rabbit lost its tail." A close reading of any of these tales would have to include an account of the emergence of what is known from what is unknown. In oral cultures, life, geography, weather, and human and animal interaction coalesce into an immense laboratory for experimentation. The tale itself — the oral representation — is a mark of this process of becoming of the rabbit and humans together. The experimental system, the space of the production of the subject and object, is a fragment of what we call culture.

In graphic cultures, the material of representation is outside of the body, thus extending one's memory to the scroll or codex. An example of the rabbit in written form appears in the medieval German writer Wolfram von Eschenbach's *Parzival* (1170-1220), where he describes his own thoughts that "zig-zag like a running rabbit" (Eschenbach, 2008 version, p. 229). Rather than devolve into a collection of rabbit motifs, we can conduct a pragmatogony that assumes the content of the *Parzival* book was not yet complete at the time of telling or writing the romance. The concept of the rabbit's fast and changing movement metaphorically stands in for the author's own ability to represent orally and graphically. Rather than a domestic rabbit used for fur and food, Eschenbach utilizes the concept of a wild hare, unrestricted by society, to define the episodic structure of oral poetry. Both the rabbit and his thoughts need discipline.

Here it is not the content of the story of *Parzival* that is important, even though the iambic trimeter and short rhyming couplets are part of an oral tradition, but the material and form of the book as it comes into being. Whereas speech zig-zags between topics through metaphor and comparison, writing an extended romance like *Parzival* must be disciplined, sequential, and logically ordered with the tools of a pen, knife, and animal skin, just as Eschenbach's titular character *Parzival* says, "Like Parchment I was, black and white of equal degree" (Eschenbach, 2008 version, p. 229). In graphic cultures, the laboratory narrows to include a writer, parchment, and ink by which thoughts become ordered and tamed. We begin to see specialization of tasks, routines, as well as diverse personas that appear. These characters can utilize tools in specific ways when they are present and become different characters when the tools are gone. The manuscript *Parzival*, the final product of this experimental system, if the micro-techniques out of which it arose are to be read closely, should be read as embedded in the semiotic codes of this bio-technological milieu.

In the sixteenth century, we find the rabbit motif again in medical literature. In his *Mirror of Medicine*, the German author Lorenz Fries uses the rabbit to symbolize food as well as disordered thought when he writes a short parable of good perception,

There was once a Lord from Strassburg who purchased as many little birds as there were birds to sell at the fish market. He gave these birds to his cook that he should prepare them. The cook, however, went and bought a special rabbit, and cooked it instead (Fries, 1518, p. 20-21).

As a metaphor for the transition from writing to print, Fries uses the image of birds to stand in for all sensible experience and the rabbit to stand in for a single concept of this experience. The Lord and cook are represented as characters by which the reader understands a disciplined doctor who can recognize all the diversity of experience (the birds) and the untrained cook, who only sees a rabbit. In addition to the common trope for a cook in the late Middle Ages as a simpleton or fool, the association with rabbit and food is clear, both for the body and the mind. This reference also shifts the contours of the laboratory even further, adding more tools, techniques, and knowledge one must have to engage and represent the complete domestication of rabbits. The author, a medical doctor, is also experimenting with the medium of print technologies — printing the first German translation of medieval Latin medicine — and he views the product of his labour as anything but common, or anything but a rabbit. He had no idea the effect his book would have, which was reprinted over eight times in the sixteenth century alone.

If we jump ahead, we find Lewis Carroll, a nineteenth century children's author writing about the now well-known white rabbit. Charles Lutwidge Dodgson, prior to taking the pen name Lewis Carroll, was a mathematician, clergyman, photographer, and amateur botanist and zoologist, collecting and studying wild animals in nearby Cheshire (Winchester, 2001, p. 26). If we take the first point of a scientific close reading — the embeddedness of the observer in relation to the observed — we cannot focus on the book as a given material object. Over the last 150 years, *Alice's Adventures in Wonderland* has appeared in various editions with various illustrations to make “the book” a non-entity.

Each moment in the inception history of the object redefines the object itself: from oral stories, to the first hand-written manuscript *Alice's Adventures Underground* that were illustrated by Dodgson himself in 1864, through the first printed edition with woodcut images by the professional Illustrator Sir John Tenniel, to a radio broadcast in 1937, multiple cinematic adaptations, and hundreds of reprints, makes the object itself impossible to completely delimit. Latour demonstrates how a historian or sociologist uses microprocessing to approach the action of scientists, not the objects of science, such that “the new object, at the time of its inception, is still undefined. [At] the time of its emergence, you cannot do better than explain what the new object is by repeating the list of its constitutive actions. [The proof] is that if you add an item to the list you *redefine the object*, that is, you give it a new shape” (1990b, p. 64). If literary critics take this process seriously, we would see what Katheryn Hayles (2004) describes as the difference between

literature written with a pen, printed in a book, or composed on a computer; or what Bruce Holsinger (2009) describes as the difference between a medieval manuscript created on parchment or paper, animal skins or stone; or what Bornstein (1999) calls “material textuality” in his analysis of the same sonnet form that is spoken, printed in a book, circulated in a magazine, or stamped in bronze.

As an epistemic object, the book Lewis Carroll created was a representation of oral stories told on a series of boat journeys with Alice Liddel, a young girl from a neighboring family. Rather than close reading the finished product, we must look to the material conditions, if available, by which the product became what it was, or the inclusion of a description that accounts for the emergence of what is unknown to what is known as experimental, or not-yet-defined. The contours of the experimental system in which Carroll worked has been outlined by Winchester (2001) to include people with their explicit and implicit desires, objects, and spaces not traditionally referenced in a literary close reading.

If we shift from a fictional representation of Alice and the white rabbit, we can see the creation of a “real-fiction” rabbit called *Alba* or “GFP Bunny.” *Alba* was created in the year 2000 when transgenic Brazilian artist Eduardo Kac and French geneticist Louis-Marie Houdebine collaborated to create the new hybrid life form combining genetic fragments of a gene found in the *Aequorea Victoria* jellyfish into an albino rabbit’s genetic sequence. As an epistemic object, *Alba* reveals changing human relationships to representation, media, and materiality, not to mention ethics, life, technology, commercialism, globalism, and our media-influenced imagination. An object that did not exist in nature is produced in a laboratory with a liminal existence. It is a material object that is both a representation and a performance.

What we see with Eduardo Kac and *Alba* is the shifting of the experiment from inside to outside the traditional laboratory, from the controlled, sterile, mechanical, electrical, and national space to the rest of the world through mass media. Kac asks, what happens when we shift the space of the scientific ritual outside of the lab? He then lists nine goals of the “GFP Bunny/aka *Alba*” experiment, two of which he calls, “an ongoing dialogue between professionals of several disciplines (art, science, philosophy, law, communications, literature, social sciences) and the public on cultural and ethical implications of genetic engineering” and “integration and presentation of ‘GFP Bunny’ in a social and interactive context” (Kac, 2000, p. 8-9).

By putting Alba in the public sphere, Kac draws attention to the experimental structure of culture itself. Unlike domestic breeding and animal husbandry referenced in ancient cultures and continued in genetically modified organisms meant for reproduction today (plants and animals for consumption), adding a “green fluorescent protein” to Alba’s genetic code makes it a singular animal not meant for reproduction. Alba was rewritten in the sense of its genetic code being fragmented and combined with the genetic code of another animal, *Aequorea Victoria* jellyfish. However, this “rewriting” of the genetic code draws attention to the fact that Alba’s genetic code had already been rewritten hundreds, if not thousands of times over the centuries. Lewis Carroll’s white rabbit from *Alice in Wonderland* reveals the cultural fascination with albino rabbits and the great lengths Europeans and non-Europeans went to control the appearance of domestic animals. As an albino, Alba had no skin pigment and under ordinary environmental conditions would be completely white with pink eyes. Nineteenth century animal husbandry, as well as representations of these anthropomorphic creations, offered an unknown future for the albino rabbit as part of both popular and scientific milieus.

The albino rabbit, for example, is a natural (recessive) mutation which in the wild has minimal chances of survival (due to lack of proper pigmentation for camouflage and keener vision to spot prey). They are visible so they are eaten. However, because they have been bred by humans, albino rabbits can be found widely today in healthy populations. The human preservation of albino animals is also connected to ancient cultural traditions: almost every Native American tribe believed that albino animals had particular spiritual significance and had strict rules to protect them (Kac, 2000, p. 129-130).

Even before the Alba experiment, white rabbits had become the embodiment of humanity’s role in selective evolution, what Walter Ong calls “the artificiality that is natural to humans” (1982, p. 81). By shortening the time of this genetic mutation — and controlling the results — Kac brings Bruno Latour’s theory of microprocessing to a public discussion through the detailed catalogue listing how the rabbit was created in the laboratory that is a spatially and temporally reduced frame for human culture. If our bodies are already inscribed with the genetic history of life, literary representations are artefacts of this process of becoming that is not-yet-known. Laboratory scientists are also cloning mice, rabbits, and other laboratory animals in order to ensure that the animals used in research are genetically identical and to control for any “imperfections.” (Demello,

2012, p. 92). Close reading as a pragmatology focuses on the detailed process of how these literary objects represent as well as project a genetic past into a genetic future. Literary representation, whether with pen, paper, ink, typewriter, computer, or now our genetic code, is the practice of inscribing bodies with codes based on our current media embodiments, which are limited to the technologies and imagination of the present. Literature cannot represent the future. However, it can embody it.

Alba also embodies what Latour calls the deflationary/inflationary binary of inscriptions he calls *immutable mobiles*: there is a push of all inscriptions to become ever smaller while at the same time these small inscriptions have ever larger effects (Latour, 1988, p. 3-5). Phenotypical changes in rabbits (albinism) that appear randomly in nature for thousands of years, had quickened in the nineteenth century with selective breeding in captivity, and can now be done in a few weeks in the laboratory. What's more, since inscriptions are immutable and mobile, they can be fragmented and recombined in once unimaginable ways. No longer are we dealing with the fragmentation of diverse linguistic codes and their recombination into a new form of literature, but we are dealing with the fragmentation and recombination of diverse genetic codes into a new form of life done at a previously unimaginable speed with not-yet imaginable consequences.

Oral and written literature, as a practice of representation with linguistic codes, represents a cross section of the world that is only 4-5,000 years old. Such a "snapshot" shows a very limited view of a world that has been around for billions of years and will (potentially) continue for billions of more years. Tamasula (2002) showed the influence of science on art, that artists are no longer dealing with external media of speech, writing, or mechanical and electrical technologies, but with the very codes of life itself. When Eschenbach or Fries, Carroll or Kac represent a rabbit, they are representing fundamentally different concepts and fundamentally different rabbits. Daston has shown that every scientific object has a biography which must be included in its description (2000). To only describe the final representation is to mistake the now for the real.

Almost twenty years after the Alba experiment, in 2018, the once unthinkable became real: researcher He Jiankui at the Southern University of Science and Technology in Shenzhen, China edited the human genome to create the so-called CRISPR-babies (Cyranoski, 2019). As with the evolution and changing representations of rabbits, the speed at which humans are changing has increased, making any literary representation of humans time-specific, a snapshot of a specific genetic map: we are no longer the humans

we were and not yet the humans we will become. Like rabbits, humans are epistemic objects, or ideograms that combine material and concept. When the concept changes, so does the material. Likewise, when the material practices by which we know ourselves change, so does the concept of “human.” Tomasula wrote of the Alba experiment, which applies to humans as well: “That is, all life, be it a tumbler-pigeon, cow, tomato or human, is composed of the same four-letter genetic alphabet: the chemical bases adenine, guanine, cytosine, and thymine, abbreviated as A, G, C and T. This simple fact means that the genetic manipulation of one species has direct implications for all others” (2002, p. 40).

5. Conclusion

Though pragmatology and microprocessing may be initially unfamiliar to literary critics, I hope that we can agree that the birth of an epistemic object is not, and can never be, the goal of the experiment. The close reading adverbs with which we began this article — longer, beyond, deeper, and more — shift in a pragmatology and microprocessing because the object itself is no longer the focus. The production of meaning is always a delayed goal of experimental procedures and the final object is only a representation of the final stage of these procedures. A poet may make a poem, but it is never “this” poem that the poet has in mind prior to its creation. It meanders, changes, mutates even, in the course of its production. Like any epistemic object, it first appears as a material artefact through fragmented wanderings within an experimental system. Speech, pen, paper, ink, camera, computer, or genetic code are the material tools by which literary scientists work in her or his cultural laboratory. A close reading or pragmatology cannot successfully analyze the objects produced within this system because they are unknown at the time of production.

A fruitful approach, which I have briefly and incompletely presented here, is to focus on the micro-processes, equipment, and mundane rituals by which literary objects are produced, circulate, and fade away. This shift in method also shifts the objects of literary study: a green rabbit becomes a literary representation in the same way a fantasy novel, short story, or poem are literary representations: they represent the known through the production of the unknown. To focus on and interpret only the meaning of the object — linguistic codes inscribed in speech, on a sheet of paper, or computer screen — misses the wandering paths through which these representations become what, at the time of their production, they have not yet become.

Grant Support: The author received no financial support for this work.

References

- Barthes, R. (1977). *Image, music, text*. (S. Heath, Trans.). New York: Hill and Wang.
- Bornstein, G. (1999). How to read a page: Modernism and material textuality. *Studies in the Literary Imagination*, Spring, 29-47.
- Brooks, C. (1947). The heresy of paraphrase. In C. Brooks (Ed.), *The well-wrought urn: Studies in the structure of poetry* (pp. 192-214). New York: Harcourt, Brace and World.
- Carroll, L. (1865). *Alice's adventures in wonderland*. London: MacMillan.
- Carroll, L. (1865). *Alice's adventures in wonderland*. Peter Zelchenko (ed.). Retrieved from https://www.adobe.com/be_en/active-use/pdf/Alice_in_Wonderland.pdf
- Clark, A., & Chalmers, D. (1998). The extended mind. *Analysis*, 58(1), 7-19.
- Crispin, D., & Gilmore B. (Eds.). (2014). *Artistic experimentation in music: An anthology*. Leuven: Leuven University Press.
- Cyranoski, D. (2019) The CRISPR-baby scandal: what's next for human gene-editing. *Nature* 566, 440-442. doi: 10.1038/d41586-019-00673-1.
- Daston, L. (2000). *Biographies of scientific objects*. Chicago: University of Chicago Press.
- Daston, L., & Galison, P. (2007). *Objectivity*. New York: Zone Books.
- DeMello, M. (2003). *Stories rabbits tell: A natural and cultural history of a misunderstood creature*. New York: Lantern Books.
- DeMello, M. (2012). *Animals and society: An introduction to human-animal studies*. New York: Columbia University Press.
- Derrida, J. (1982). Différance. *Margins of philosophy*, (A. Bass, Trans.), (pp. 1-28). Chicago: University of Chicago Press.
- Dolphijn R., & van der Tuin, I. (2013). *New materialism: Interviews and cartographies*. Ann Arbor: Open University Press.
- Eschenbach, W. (2008). *Parzival*. Frankfurt a/M: Fischer.
- Felski, R. (2015). *The limits of critique*. Chicago: University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Fries, L. (1518). *Spiegel der Artzney*. Strassburger: Grünninger.
- Gallop, J. (Fall, 2000). The ethics of reading: Close encounters. *The Journal of Curriculum Theorizing* 16(3), 7-17.
- Hagner, M. (2012). The electrical excitability of the brain: Toward the emergence of an experiment. *Journal of the History of the Neurosciences*, (J. Kismet Bell, Trans.). 21, 237-249. doi: 10.1080/0964704X.2011.595634
- Hayles, K. (2004). Print is flat, code is deep. *Poetics Today*. 25(1), 67-90.
- Holsinger, B. (March, 2009). Of pigs and parchment: Medieval studies and the coming of the animal. *PMLA*, Vol. 124(2), 616-623.
- Kac, E. (2000). *Eduardo Kac: Telepresence, biotelematics, and transgenic art*, (pp. 101-131). Dobrila, P. T., & Kostic, A. (eds.). Maribor, Slovenia: Kibla.

- Kismet Bell, J. (2018). *Performing the sixteenth century brain: Beyond word and image inscriptions*. Munster: Lit Verlag.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Latour, B. (1988). Visualization and cognition: Drawing things together. *Knowledge and Society Studies in the Sociology of Culture Past and Present*, 6, 1-40. doi:10.22394/0869-5377-2017-2-95-151.
- Latour, B. (1990b). The force and the reason of experiment. In H. E. LeGrand (Ed.), *Experimental inquiries*. Dordrecht: Kluwer.
- Latour, B., & Woolgar, S. (1986). *Laboratory life: The construction of scientific facts*. Cambridge: Princeton University Press.
- Ong, W. (1982). *Orality and literacy*. New York: Routledge.
- Rheinberger, H.-J. (1997). *Toward a history of epistemic things: Synthesizing proteins in the test tube*. Stanford: Stanford University Press.
- Richards, I. A. (1930). *Practical criticism*. Edinburgh: Edinburgh Press.
- Tomsula, S. (2002). Genetic art and the aesthetics of biology. *Leonardo*, 35(2), 137-144. doi: <https://www.jstor.org/stable/1577194>.
- Winchester, S. (2011). *The Alice behind wonderland*. Oxford: Oxford University Press.

Negativer Transfer beim Gebrauch des Definitartikels von chinesischen Lernenden des Deutschen als L2: Fehleranalyse

Negative transfer in the use of the definite article by Chinese L2-learners of German: an error analysis

Gisella FERRARESI¹

¹Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: G.F. 0000-0001-5349-3214

Corresponding author:

Gisella FERRARESI,
Marmara Üniversitesi, Göztepe Kampüsü,
Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı, 34722, Kadıköy,
İstanbul, Türkiye
E-mail: ferraresigisella@gmail.com

Submitted: 10.11.2019

Revision Requested: 27.11.2019

Last Revision Received: 04.12.2019

Accepted: 13.12.2019

Citation: Ferraresi, G. (2019). Negativer Transfer beim Gebrauch des Definitartikels von chinesischen Lernenden des Deutschen als L2: Fehleranalyse. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 42, 19-38.
<https://doi.org/10.26650/sdsl2019-0018>

ABSTRACT (DEUTSCH)

In diesem Aufsatz wird eine Fehleranalyse zum Gebrauch des Definitartikels bei chinesischen Lernenden des Deutschen als L2 vorgenommen, um der Frage nachzugehen, wie die L1 Chinesisch als artikellose Sprache das Lernen des Definitartikels negativ beeinflusst. Nach Hawkins & Filipović (2012) wirken sich verschiedene Faktoren negativ oder positiv auf das Lernen im L2-Erwerb aus, darunter auch die typologischen Unterschiede zwischen der L1 und der L2. Das Chinesische unterscheidet sich typologisch vom Deutschen u.a. auch dadurch, dass Definitheit im Deutschen morphosyntaktisch durch den Definitartikel realisiert wird, im Chinesischen hingegen die definite Interpretation der Nominalphrasen durch Strategien wie z. B. die Wortstellung bewirkt wird. Demzufolge stellt das Lernen eines Artikelsystems Sprecher einer artikellosen Sprache vor große Schwierigkeiten, die dadurch verschärft werden, dass bei der Interpretation eines Nomens als definit nicht nur semantische, sondern auch pragmatische Faktoren eine Rolle spielen, wie die verschiedene Gebrauchskontexte des Definitartikels von Himmelmann (1997) zeigen. In der empirischen Studie wurden von chinesischen Lernenden des Deutschen frei geschriebene Texte für Nominalphrasen untersucht. Die Texte waren Motivationsschreiben von 80 chinesischen Bewerberinnen für den Masterstudiengang Germanistik: Sprachwissenschaft an der Otto-Friedrich-Universität Bamberg in der Zeit vom Wintersemester 2014/15 bis zum Sommersemester 2018. Die erhobenen Nominalphrasen wurden zuerst qualitativ nach den semantisch-pragmatischen Kategorien von Himmelmann (1997) klassifiziert und dann in Hinblick auf die Zielsprachliche Realisierung quantitativ analysiert.

Die Analyse der Daten zeigt, dass fortgeschrittene chinesische Lernende Nomen tendenziell als nackt realisieren, wenn diese zunächst schon erwähnt worden sind und deren Interpretation kontextuell rekonstruierbar ist. Ähnliches gilt für die Topikposition.

Schlüsselwörter: L2-Erwerb, Fehleranalyse, Definitartikel, artikellose Sprachen, pragmatische Faktoren

ABSTRACT (ENGLISH)

In this essay, an error analysis of the use of the definitive article in Chinese learners of German as L2 is undertaken to investigate how L1 Chinese as an article-less language affects the acquisition of German in terms of definiteness.

According to Hawkins & Filipović (2012), various factors have a negative or positive effect on L2 learning, including the typological differences and similarities between L1 and L2. Chinese is typologically different from German, where definiteness is morphosyntactically realized by the definite article, whereas in Chinese the definite interpretation of the noun phrases is brought about by strategies such as word order. Consequently, the learning of an article system poses great difficulties for speakers of an article-less language, which are further complicated by the fact that not only semantic factors but also pragmatic ones play a role in the interpretation of a noun, as the different usage contexts of the definite article by Himmelmann (1997) show.

In the empirical study, freely written texts by Chinese learners of German are examined for noun phrases. The texts were the motivational letters of 80 Chinese applicants for the master's program in German Studies: Linguistics at the Otto-Friedrich-University of Bamberg in the period from the winter term 2014/15 to the summer term 2018. The noun phrases were first analyzed qualitatively according to the semantic-pragmatic categories of Himmelmann (1997) and then quantitatively with regard to their target-language realization.

The analysis of the data shows that advanced Chinese learners tend to realize nouns as bare in case they have been mentioned before, and their interpretation can be contextually reconstructed. The same applies to the topic position.

Keywords: L2 acquisition, error analysis, definite article, article-less languages, pragmatic factors

EXTENDED ABSTRACT

In this paper, an error analysis of the use of the definitive article by Chinese learners of German as L2 is undertaken in order to investigate how the L1 Chinese as an article-less language influences the acquisition of German in terms of definiteness, following the model of the *Complex Adaptive System Principle* of Hawkins & Filipovic (2012).

According to this multifactorial model for learning in L2 acquisition, several factors can have a positive or negative effect on learning in L2 acquisition, including the typological differences or similarities between L1 and L2. Chinese is typologically different from German a.o. in that definiteness in German is realized morphosyntactically by the definite article, whereas in Chinese no articles are realized. The definite interpretation of noun phrases is affected by other strategies such as word order. From a typological point of view, in most languages of the world - as in Chinese - there are no articles, or only the definite or indefinite articles are realized, as for example in Turkish. Languages in which both are realized, such as German or English, tend to be the exception. As a result, learning an article system poses great difficulties to speakers of an article-less language

Numerous studies address different aspects of article system acquisition by learners with an article-less L1. Some publications such as Breckle & Zinsmeister (2010), for

example, examine whether specificity or definiteness as semantic components play a more important role in the target-language realization of the article. However, none of the studies deals with the concrete typological differences between the L1 and the L2.

The notion of definiteness itself is a very complex concept that consists of different aspects, because not only semantic but also pragmatic factors play a role in the interpretation of a noun as definite, as Himmelmann (1997) discusses in detail. Himmelmann (1997) proposes various usage contexts for the use of the definitive article, which are also relevant for the empirical study.

In order to answer the initial question, a corpus was created with texts written by Chinese learners of German. The corpus consists of 80 letters of motivation from Chinese applicants for the master's program in German Studies: Linguistics at the Otto-Friedrich-University of Bamberg during a period from the winter term 2014/15 to the summer term 2018. For the error analysis, all noun phrases with definite, indefinite and zero-article were categorized.

The noun phrases within the three groups were then differentiated into target-language and non-target-language realizations. The definite noun phrases were first qualitatively classified according to the semantic-pragmatic categories of Himmelmann (1997) and then quantitatively analyzed with regard to their target-language realization.

The analysis of the data shows that even advanced Chinese learners tend to realize nouns as bare once they have been mentioned, and their interpretation can be contextually reconstructed. Fewer errors appear with those definite noun phrases that are realized in anaphoric-contextual contexts. In Chinese, the demonstrative pronoun is used in such contexts, so that the Chinese structure is very similar to the German one. In contrast, the abstract-situative context seems to be difficult for Chinese learners, because in this context noun phrases in Chinese are always realized bare. Among the semantic contexts there are often also nouns that have a generic interpretation.

Such typological considerations should also be taken into account in teaching this difficult grammatical area of the German language.

1. Einleitung¹

Das Lernen des Artikelsystems stellt Lernende mit einer artikellosen L1 vor erhebliche Schwierigkeiten. Filipović & Hawkins (2013)² legen in ihrer Diskussion über die verschiedenen Faktoren, die das Lernen im L2-Erwerb positiv oder negativ beeinflussen können, ihre Aufmerksamkeit unter anderem auf die typologischen Unterschiede zwischen der L1 und der L2³. Ihre Studie zum Erwerb des Artikelsystems durch L2-Lernende, deren L1 artikellos ist, zeigt, dass die L1 den L2-Erwerb negativ beeinflusst. In diesem Beitrag gehe ich der Frage nach, inwiefern die L1 Chinesisch sich negativ auf den Erwerb des Definitartikels im Deutschen auswirkt. Ziel dieses Beitrags ist, anhand einer Fehleranalyse bzw. der Analyse der zielsprachlichen realisierten Nominalphrase aus einem selbst erstellten Korpus zu zeigen, dass manche Typen von definiten Nominalphrasen weniger häufig von Fehlern betroffen sind als andere, da Definitheit - wenn auch nicht morphosyntaktisch - im Chinesischen doch auch realisiert wird. Für die Klassifikation der Typen von definiten Nominalphrasen im Deutschen wurden die Gebrauchskontexte von Himmelmann (1997) übernommen.

Das Korpus besteht aus 80 von chinesischen Studierenden verfassten Texten. Bei den Texten handelt es sich um Motivationsschreiben chinesischer Studierender, die sich in dem Zeitraum zwischen dem Wintersemester 2014/15 und dem Sommersemester 2018 für den Masterstudiengang 'Germanistik: Sprachwissenschaft' an der Otto-Friedrich-Universität Bamberg bewerben wollten.

Das Thema des negativen Transfers der L1 auf die L2 wird im folgenden Abschnitt 2 diskutiert, während die typologischen Unterschiede in der Realisierung der Definitheit im Chinesischen und im Deutschen im Abschnitt 3 dargestellt werden. In diesem Abschnitt wird auch auf den komplexen Begriff der Definitheit näher eingegangen, da auch in den chinesischen Grammatiken und Lehrwerken der Definitartikel als morphosyntaktischer

1 Ich danke beiden Gutachtern für wertvolle Kommentare.

2 Die beiden Gutachter merken an, dass die Begriffe 'Lernen' und 'Erwerb' unterschieden werden müssten. Beim 'Lernen einer Fremdsprache' wird meistens eine Sprache bewusst und gezielt im Unterrichtskontext erworben. Dabei spielen auch pädagogische Überlegungen eine Rolle. Der Erwerbsprozess hingegen beinhaltet eher Faktoren wie Alter, Einfluss der L1-Sprache, Verarbeitungsmechanismen, wie auch Filipović & Hawkins (2013, S. 12) behaupten: "It has been noted many times by different scholars that second language acquisition involves the interplay of a number of factors that can either facilitate or impede learning." Die Autoren selbst definieren ihr *Complex Adaptive System Principle* (CASP) als "a set of principles for a multi-factor model of learning in second language acquisition." Ich benutze hier die Begriffe 'L2-Erwerb' und 'Lernen' nach Hawkins & Filipović (2012) und Filipović & Hawkins (2013).

3 Die typologischen Unterschiede wirken sich nicht immer nur negativ auf den L2-Erwerb aus.

Ausdruck der Kategorie Definitheit gilt, der Begriff der Definitheit jedoch weitaus komplexer ist und aus mehreren Aspekten besteht. Neben der Realisierung des Definitartikels im Deutschen nach den Gebrauchskontexten von Himmelmann (1997) werden auch die Strategien des Chinesischen kurz erläutert, um die definite Interpretation der Nominalphrasen zu bewirken. Im Abschnitt 4 werden einige Studien und deren Ergebnisse zum Erwerb des Artikelsystems durch Lernende mit artikellosen L1-Sprachen referiert. Die eigene empirische Studie über den Gebrauch des Definitartikels von chinesischen L2-Lernenden des Deutschen wird im Abschnitt 5 dargestellt. Ein abschließender Teil fasst die Ergebnisse zusammen.

2. Lernen im L2-Erwerb: positiver und negativer Transfer

In ihrer wichtigen Studie stellen Klein & Perdue (1992, S. 313; 1997) fest, dass der Erwerbsprozess in der L2 genauso wie der Mutterspracherwerb durch universelle Tendenzen – unabhängig von der gesprochenen L1 – geprägt ist. In der ersten Phase des L2-Erwerbs, die die Autoren *Basic Variety* nennen, hat die L1 noch keinen Einfluss. In der Phase der *Basic Variety* wird vor allem das lexikalische Material gelernt und das sprachliche Material wird organisiert, aber die Flexion ist noch nicht erworben. Nach Watorek, Benazzo & Hickmann (2012, S. 3) sind Kohärenzstrategien in dieser Phase noch sehr elementar, z.B. wird die Null-Anapher oft fälschlicherweise eingesetzt, was zu Ambiguitäten führt. Erst bei fortgeschrittenen Lernenden werden syntaktische Strategien, die der Kohärenz dienen, korrekt verwendet, wie etwa der zielsprachliche Gebrauch von Anaphern oder von Konnektoren. Allerdings intervenieren bei einer höheren Kompetenz auch die Muster der L1.

Anders ist es beim Lernen des Artikelsystems. Da scheint die L1 bereits in der *Basic Variety* den Gebrauch des Artikels zu beeinflussen. Nach Master (2002, S. 332), der sich mit dem Erwerb des Artikelsystems im Englischen als Fremdsprache beschäftigt, sind vor allem drei Ursachen für die Schwierigkeiten im Artikelerwerb verantwortlich. Zum einen gehören die Artikel (*ein, der*) zu den am häufigsten vorkommenden Funktionswörtern in der Sprache, die die kontinuierliche bewusste Anwendung von Regeln über einen längeren Diskurs hinweg erschweren. Ferner sind Funktionswörter normalerweise nicht betont und daher für einen Lernenden sehr schwer in der gesprochenen Sprache zu unterscheiden. Schließlich werden im Artikelsystem mehrere Funktionen auf ein einzelnes Morphem geladen, was eine erhebliche Belastung für den Lernenden darstellt, der im Allgemeinen nach einer 1-zu-1 Entsprechung zwischen Form und Funktion sucht.

Nach Filipović & Hawkins (2013, S. 10) spielen beim Lernen in der L2 sehr unterschiedliche und komplexe Faktoren eine Rolle, die das Lernen erleichtern oder erschweren. Sie schlagen deshalb ein multifaktorielles Modell der L2-Erlernbarkeit vor, das sie *Complex Adaptive System Principle* (CASP) nennen, in dem Faktoren wie Transfer, Komplexität und Frequenz der grammatischen Strukturen sowie Verarbeitungsmechanismen berücksichtigt werden. Das Lernen im L2-Erwerb wird nach Filipović & Hawkins (2013, S. 10) durch verschiedene Prinzipien geleitet. Eines davon und zugleich auch das wichtigste, allgemeinste Prinzip ist das *Minimize Learning Efforts*, das besagt, dass "learners of a second language (L2) prefer to minimize learning effort when they learn the grammatical and lexical properties of the L2." Nach diesem Prinzip wird der Lernaufwand minimiert, wenn beispielsweise lexikalische oder grammatische Eigenschaften der L1 auf die L2 übertragen werden - im Falle, dass diese gleich sind. Ein weiteres Beispiel ist das Filtern von negativem Transfer aus der L1, wenn die transferierten Eigenschaften für die Kommunikation in der L2 hinderlich sind. Mehrere Studien zum positiven und negativen Transfer scheinen das Prinzip *Minimize Learning Effort* zu bestätigen. Gerade im Bereich Artikelerwerb zeigt die Untersuchung von Sleeman (2004), dass das Artikelsystem des Französischen mit größerer Schnelligkeit bzw. geringerer Fehlerhäufigkeit von niederländischen L2-Lernern erworben wird, die ein Artikelsystem in ihrer L1 haben, als von japanischen L2-Lernern, die keine Definitartikel aus ihrer L1 kennen. In mehreren Studien wird immer wieder bestätigt, dass gerade das Merkmal Definitheit bzw. Spezifität auch bei fortgeschrittenen Lernern schwierig zu erlernen ist, wenn diese Eigenschaften in der eigenen L1 nicht morphosyntaktisch realisiert werden. Dies zeigen auch die Ergebnisse der empirischen Untersuchung in Filipović & Hawkins (2013) (auch schon in Hawkins & Buttery 2010 sowie Hawkins & Filipović, 2012), die in ihren Studien zum Erwerb des Definit- und Indefinitartikels des Englischen Lernende mit unterschiedlichen L1 in den verschiedenen Phasen des Lernprozesses getestet haben. Unter der L1 der untersuchten Personen sind solche mit einem Artikelsystem wie Französisch, Deutsch und Spanisch und solche wie Türkisch, Japanisch, Koreanisch und Russisch, die kein Artikelsystem haben. Während die Fehlerfrequenz bei der Realisierung des Artikels durch die erste Gruppe in allen Erwerbsphasen relativ niedrig ist, ist die nicht-zielsprachliche Realisierung des Artikels bei der zweiten Gruppe signifikant höher. Obwohl die Korrelation zwischen artikelloser L1 und Fehlerfrequenz relativ deutlich ist, bedeutet dies nach Filipović & Hawkins (2013) nicht unbedingt, dass auch eine Korrelation zwischen der Präsenz eines Artikelsystems in der L1 und der niedrigen Fehlerfrequenz besteht. Neben fehlenden Artikeln kann in vielen Fällen auch ein Übergebrauch des Indefinitartikels durch diese Lernenden (Leung, 2001, Ionin, Ko & Wexler, 2004) oder die

Verwendung des Definitartikels anstelle des Indefinitartikels (Master, 1987; Young, 1996) festgestellt werden. Sprecher des Mandarin verwenden auch andere Elemente wie Demonstrativa oder Numeralia an der Stelle des englischen Artikels (Robertson, 2000). In all diesen Fällen wirkt sich die L1 durch negativen Transfer auf den Erwerb von L2-Eigenschaften aus. Aber worin genau unterscheiden sich artikellose Sprachen wie das Chinesische von Sprachen, die ein Artikelsystem aufweisen? Wie wird in artikellosen Sprachen die definite Interpretation einer Nominalphrase bewirkt?

3. Definite Interpretation der Nominalphrasen in artikelhaltigen und artikellosen Sprachen

In vielen Grammatiken werden Definitartikel als die morphosyntaktische Realisierung des Merkmals Definitheit bzw. Spezifität definiert. Dabei existieren viele Sprachen in der Welt, die keinen Definitartikel oder gar kein Artikelsystem aufweisen, wie z.B. das Chinesische oder das Persische. Während im Deutschen der Definitartikel die Definitheit der Nominalphrasen markiert (1a.), werden definite Nominalphrase im Chinesischen (1b.) sowie auch im Persischen (1c.) als sogenannte ‚nackte‘ Nomen realisiert:

- (1) a. **Der Hund** rannte weg. / *Hund rannte weg. (Deutsch)
 b. **Gǒu** pǎo-zǒu-le. (Chinesisch)
 Hund renn-geh-PERF
 c. **Sag** farar kard. (Persisch)
 Hund rannte weg

Eine Vielzahl von Sprachen, die über kein Artikelsystem verfügen, realisiert Definitheit durch Wortstellungsregularitäten oder Kasus wie das Russische oder durch die Kongruenz zwischen Verb und Objekt wie beispielsweise Swahili. Das Chinesische benutzt in einigen Fällen auch Demonstrativpronomina.

Kramsky (1972) hat eine Typologie von sieben Sprachtypen vorgeschlagen, in der die Kategorien ‚Determination‘ und ‚Indetermination‘ anhand der verschiedenen formalen Mittel klassifiziert werden. Unter Typ A fallen die Sprachen, deren Determination und Indetermination durch freie Morpheme realisiert werden, dazu gehören z. B. die deutschen bestimmten Artikel *der, die, das* und die unbestimmten Artikel *ein, eine, ein*. Vom Typ B sind Sprachen, die entweder freie Morpheme oder proklitische und enklitische Elemente als Markierung verwenden; z. B. sind im Dänischen die enklitischen Formen *-en* und *-et*

Definitivitätsmarkierungen, Indetermination jedoch wird durch indefinite Artikel ausgedrückt. Sprachen vom Typ C haben nur proklitische und enklitische Elemente. Determination und Indetermination im Sprachtyp D sind im Nomen selbst inhärent. In Typ E wird die Kategorie der Definitivität/Indefinitivität an der Flexion realisiert. Phonologische Mittel wie Betonung und Intonation spielen eine Rolle in Sprachtyp F. Zum Sprachtyp G gehört das Chinesische, in dem die Kategorien Determination und Indetermination keine morphosyntaktische Realisierung kennen. Es stellt sich dabei die Frage, wie Lernende des Deutschen, die eine Muttersprache vom Typ G haben, das Artikelsystem in der L2 erwerben. Auf diese Frage wird in Abschnitt 5 eingegangen, in dem die empirische Studie mit Daten von chinesischen Lernern der L2 Deutsch diskutiert wird.

Definitivität ist ein komplexer Begriff, der eine weitere und eine engere Definition kennt. Im weiteren Sinn werden Nominalphrasen als definitiv verstanden, deren Referenten identifizierbar sind. Dazu zählen Personalpronomina, Eigennamen, Demonstrativa, Universalquantoren, Possessiva sowie Nominalphrasen mit Definitivartikel (Lyons, 1999, S. 278). Da fast alle Sprachen über eines der oben genannten Sprachmittel verfügen, wird Definitivität im weiteren Sinn als sprachuniversal betrachtet. Im engeren Sinn bedeutet Definitivität die Grammatikalisierung der Identifizierbarkeit. Nur wenn Definitivität in einer Sprache durch typische grammatische Morpheme wie Affixe, Klitika oder morphophonologisch schwache Formen markiert ist, z. B. durch die Definitivartikel im Deutschen, kann davon ausgegangen werden, dass diese Kategorie in einer Sprache morphosyntaktisch existiert. Von diesem Standpunkt aus betrachtet ist Definitivität ein Spezifikum mancher Sprachen, denn nicht alle Sprachen verfügen über die grammatischen Sprachmittel, die zur Markierung der Definitivität dienen. Typologisch betrachtet weisen die wenigsten Sprachen der Welt ein Artikelsystem auf.

3.1. Definitivität im Deutschen

Definitivität ist ein weitaus komplexerer Begriff, als man ihn nur durch die Realisierung des Definitivartikels definieren kann, denn zur Definitivität gehören Eigenschaften wie u.a. Identifizierbarkeit, Familiarität, Einzigkeit. Nach Lyons können allerdings alle Merkmale auf Identifizierbarkeit reduziert werden. Wenn der Referent einer Nominalphrase identifiziert werden soll, müssen genügend Informationen vorliegen, damit der Referent von anderen unterschieden werden kann. Diese Informationen bestehen hauptsächlich aus zwei Kategorien. Die eine ist 'direct physical or linguistic co-presence', die andere 'shared background knowledge' (Chen, 2004, S. 1136):

(2) Wer ist diese Frau?

(3) Er hat ein gebrauchtes Auto gekauft. Das Horn funktioniert nicht.

Bei der 'linguistic co-presence' wie im Beispiel (1) oben muss der Referent ‚Hund‘ vom Sprecher schon im Kontext eingeführt worden sein. Nachdem ein Referent im Kontext eingeführt wird, kann dieser als identifizierbar betrachtet werden. Im Fall 'direct physical co-presence' befindet sich der Referent in einer Situation, in der sowohl Sprecher als auch Hörer anwesend sind. Der Referent kann mit oder ohne begleitende paralinguistische Ausdrücke wie Mimik und Gestik identifiziert werden. Im Beispiel (2) sieht die Situation vielleicht so aus: Der Sprecher und der Hörer sind in einem Zimmer und eine Frau kommt herein. Der Sprecher kann den Hörer mit Gestik oder Mimik fragen, wer die hereingekommene Frau ist. Zudem spielt 'shared background knowledge' auch eine Rolle bei dem Identifizieren eines Referenten. Im Beispiel (3) nimmt der Sprecher Bezug auf das Wissen, dass ein Auto ein Horn hat. In dieser Situation kann das Horn vom Hörer ohne Schwierigkeit identifiziert werden. Solche Informationen gehören zum allgemeinen Weltwissen, welches entweder episodisch, spezifisch oder generisch ist (Chen, 2004, S. 1136-1139).

Die weitere Eigenschaft der Familiarität kann auch der Identifizierbarkeit zugeordnet werden. Familiarität gilt, wenn der Referent nicht nur dem Sprecher, sondern auch dem Hörer bekannt ist. Aber „definiteness of the noun phrase confirms an association which is only probable or possible rather than known“ (Lyons, 1999, S. 4). Die Eigenschaft der Familiarität ist nicht ausreichend für die Erklärung der Verwendung des bestimmten Artikels. Es gibt Nominalphrasen, deren Referenten allein dem Sprecher bekannt sind, wie im folgenden Satz belegt wird:

(4) The president of Ghana is visiting tomorrow. (Lyons, 1999, S. 3)

Aus dem allgemeinen Wissen weiß der Hörer vielleicht, dass es einen Präsidenten in Ghana gibt. Das bedeutet jedoch nicht, dass er den Präsidenten kennt.

Eine andere wichtige Eigenschaft ist die Einzigkeit. Mit dem Begriff Einzigkeit wird der Tatsache Rechnung getragen, dass der bestimmte Artikel den einzigen Referenten im Kontext signalisieren kann.

Die gerade diskutierten Eigenschaften können als mehr oder weniger universal betrachtet werden. Allerdings bestehen spezifische Verwendungsweisen des Definitartikels auch in Sprachen, die zum Typ A gehören. Gerade generische Nomina weisen eine breite Variation auf (Barton, Kolb & Kupisch, 2015). Im Deutschen werden generische Nomina im Singular – wie im Englischen – durch den Definitartikel markiert (5a.), der Indefinitartikel ist hingegen nicht akzeptabel (5b.)⁴:

- (5) a. Der Löwe ist ein gefährliches Tier.
- b. ??Ein Löwe ist ein gefährliches Tier.
- c. Die Löwen sind gefährliche Tiere.
- d. Löwen sind gefährliche Tiere.

Gerade mit generischen Nomen haben Lernende mit einer artikellosen L1 große Schwierigkeiten.

Wie Chen diskutiert auch Himmelmann (1997) den pragmatischen Aspekt der Identifizierbarkeit eines Referenten, denn die Interpretierbarkeit von Definitheit ist von mehreren Faktoren abhängig. Deshalb versucht Himmelmann (1997) eine Klassifikation der Gebrauchskontexte für den Definitartikel, die er dann in ‚semantisch‘ und ‚pragmatisch‘ unterteilt.

Himmelmann (1997, S. 39) unterscheidet folgende Gebrauchskontexte:

A. unmittelbar-situativer Gebrauch: Der Referent ist in der unmittelbaren Äußerungssituation erschließbar und sogar sichtbar wie im Beispiel (6):

- (6) Reich mir bitte **die Butter!**

B. anaphorischer Gebrauch: Der Referent ist im Vortext erwähnt wie in (7):

- (7) A: Hast du Butter gekauft?

4 Das Englische hingegen, das auch eine germanische Sprache ist, kann generische Nomina durch Definit- (a.) und Indefinitartikel (b.) im Singular markieren oder aber das Nomen im Plural ‚nackt‘ lassen, i.e. ohne jegliche Markierung (d.). Der Definitartikel im Plural ist hingegen nicht grammatisch (c.):

- a. The lion is a dangerous animal.
- b. A lion is a dangerous animal.
- c. *The lions are dangerous animals.
- d. Lions are dangerous animals.

B: Ja, **die Butter** ist im Kühlschrank.

C. assoziativ-anaphorischer Gebrauch: Der Referent kann durch Assoziation zu einem zuvor erwähnten Referenten erschlossen werden, wie in metonymischen Verhältnissen vom Typ *Haus - Dach/ Tür/ Fenster*:

(8) Ich habe ein Haus gekauft. Das Dach ist grün.

D. abstrakt-situativer Gebrauch: Der Referent kann aufgrund von Weltwissen erschlossen werden, wie z.B.:

die Sonne, der Mond, der Bundespräsident, die Zahl 3; (hier wird auch Einzigartigkeit markiert)

aber auch durch Superlative (*der Schönste*) oder durch Modifikatoren wie *der Einzige, der Erste*;

E. generischer Gebrauch wie in (9):

(9) **Der Hund** ist der beste Freund des Menschen.

Die Gebrauchskontexte für den Definitartikel werden in den Beispielen A bis E immer abstrakter: Während im unmittelbar-situativen Kontext (A) der Referent in der Äußerungssituation direkt sichtbar und im anaphorischen Gebrauch zuvor erwähnt worden ist, muss der Hörer im assoziativ-anaphorischen Gebrauch (C) eine kognitive Leistung erbringen. Vor allem muss hierbei ein gemeinsames Wissen zwischen Hörer und Sprecher bestehen, damit der Referent eindeutig identifiziert werden kann. Ähnliches gilt für (D): Hier ist der Bezug zum Referenten noch etwas abstrakter, da der Referent nicht konkret ‚greifbar‘ ist. Schließlich wird in (E) mit dem generischen Gebrauch nicht auf einen konkreten Referenten Bezug genommen, sondern auf eine Gattung oder einen Typ. Das Substantiv *der Hund* im Singular steht für die ganze Klasse. Die Rede ist also nicht von einem konkreten Hund. Demzufolge unterscheidet Himmelmann zwischen semantischer und pragmatischer Definitheit. Die Gebrauchskontexte A und B werden von Himmelmann als ‚pragmatisch‘, die Gebrauchskontexte C, D und E hingegen als ‚semantisch‘ bezeichnet.

3.2. Definite Interpretation im Chinesischen

Um zu verstehen, wie sich die L1 Chinesisch auf den Artikelwerb im Deutschen auswirkt, soll hier ein knapper Überblick über die Kontexte gegeben werden, in denen Nomen im Chinesischen definit interpretiert werden. Chinesische Nomen werden meistens ‚nackt‘ realisiert, das heißt, es bedarf keines Elements, um sie als definit oder indefinit zu markieren:

- (10) Wǒ mǎi-le **shū** le.
 Ich kaufe-PERF Buch PRT
 ‚Ich habe ein Buch/einige Bücher/Bücher/die Bücher gekauft.‘

Da das Chinesische eine isolierende Sprache ist, kann das nackte Nomen *shū* im Beispiel (10) definit sowohl im Singular als auch im Plural wie auch indefinit interpretiert werden. In (10) befindet sich das Nomen *shū* an postverbaler Stelle. In präverbaler Position (11a) allerdings wird das Nomen – unabhängig davon, ob in Subjekt- oder Objektfunktion – definit interpretiert: Es handelt sich um das Topik des Satzes:

- (11) a. Ren lai le. SUBJEKT
 Person komm-PERF
 ‚Die Person ist gekommen.‘
 b. Lai le ren le.
 Komm PERF Person PRT
 ‚Einige Personen sind gekommen/Personen sind gekommen.‘
- (12) yifu wo yijing xiwan le. OBJEKT (aus Guan 2019: 34)
 Wäsche ich schon waschen PERF
 ‚Ich habe schon die Wäsche gewaschen.‘

Das Chinesische hat zwei Demonstrativpronomina, *zhe* ‚dieser‘ und *na* ‚jener‘, die in anaphorisch-situativen Kontexten das Nomen als definit markieren, wie in den folgenden Beispielen (aus Guan, 2019, S. 44):

- (13) ni renshi Zhangsan ma? **zhe** ge ren hen conming
 du kennen Zhangsan Frage-PRTCL diese KL Mensch sehr intelligent.
 ‚Kennst du Zhangsan? Er ist sehr intelligent.‘

- (14) wo mai le yi ben xiaoshuo. **na** ben xiaoshuo hen youqu.
 ich kaufen PRF ein KL Roman jene KL Roman sehr interessant.
 'Ich habe einen Roman gekauft. Dieser Roman ist sehr interessant.'

Zudem weisen auch artikellose Sprachen wie artikelhaltige Sprachen Definitheitseffekte auf (Huang 1987, 2009), z.B. in existentiellen Konstruktionen wie in *you*-Konstruktionen:

- (15) a. Youyi-ben shu zai zhao-shang. (aus Yang, 2008, S. 120)
 haben ein-CL Buch auf Tisch-oben
 'Es gibt ein Buch auf dem Tisch'
 b. *You nei-ben shu zai zhao-shang.
 haben dieses-CL Buch auf Tisch-oben
 *'Es gibt dieses Buch auf dem Tisch.'

Die Daten deuten also darauf hin, dass – auch wenn im Chinesischen Definitheit nicht morphosyntaktisch realisiert wird – es durchaus die Kategorie Definitheit im weiteren Sinne kennt. Im ersten Abschnitt wurde Definitheit in diesem Sinne als universelle Kategorie bezeichnet.

Interessanterweise gibt es Untersuchungen zu manchen chinesischen Dialekten, die zeigen, dass diese bereits eine Art Artikel aus dem Definitpronomen entwickeln (Guan 2019).

4. Gebrauch der Definitartikel bei L2-Lernenden des Deutschen

In ihrem Aufsatz gehen Schaeffer & Matthewson (2005) davon aus, dass Sprachen, die mindestens einen Artikeltyp aufweisen, in zwei Gruppen unterteilt werden können: solche, die den Artikel aufgrund der Opposition definit-indefinit wählen, und solche, in denen die Opposition zwischen spezifisch-unspezifisch relevant ist. Zur ersten Gruppe gehören Sprachen wie Englisch, Deutsch oder Französisch. Nach Spezifität organisiert ist z.B. die polynesische Sprache Samoanisch (Ionin & Wexler, 2004). Lernende einer Fremdsprache müssen demzufolge zunächst diese Unterscheidung lernen.

Spezifität ist vor allem beim Gebrauch des Indefinitartikels von Relevanz: Ein Nomen wird als spezifisch interpretiert, wenn der Referent dem Sprecher bekannt ist bzw. durch den Sprecher identifizierbar ist. Im Gegensatz dazu führt ein Nomen mit nicht-spezifischer

Referenz ein durch den Sprecher nicht identifizierbares oder für den Sprecher nicht bekanntes Individuum in den Diskurs ein. Diese Art der Spezifität kann durch die Kompatibilität mit Fortsetzungen des Satzes getestet werden, die die Identifizierbarkeit des Referenten durch den Sprecher explizieren (Geist, 2010):

(16) *Ein Student* hat in der Klausur geschummelt.

a. Ich kenne ihn, er heißt David. [identifizierbar durch den Sprecher = spezifisch]

b. Ich kenne ihn nicht und werde versuchen herauszufinden, wer das war. [nicht-identifizierbar = nicht-spezifisch]

Die Fortsetzung in (a.) deutet darauf hin, dass der Referent von *ein Student* durch den Sprecher identifizierbar ist, während nach (b.) der Sprecher den Referenten nicht identifizieren kann.

Zahlreiche Studien (wie Ionin, Ko & Wexler, 2004; Master, 1987; Parrish, 1987; Thomas, 1989; Murphy, 1997; Robertson, 2000; Schaeffer & Matthewson, 2005 u.a.), die sich mit dem Erwerb von Definitheit bei L2-Lernenden des Englischen befassen, legen die semantische Unterscheidung zwischen definit/indefinit bzw. spezifisch/unspezifisch zugrunde. Die meisten beschäftigen sich mit der Typologie von Fehlern im Artikelgebrauch. Auch der Aufsatz von Breckle & Zinsmeister (2010) untersucht die Frage, ob die Opposition definit/indefinit bzw. spezifisch/unspezifisch eine Rolle in der Produktion von deutschen Nominalphrasen durch chinesische Lernende des Deutschen spielt. Breckle & Zinsmeister (2010) kommen zu folgendem Ergebnis: Während Definitheit ein wichtiger Faktor ist, spielt Spezifität beim zielsprachlichen bzw. nicht-zielsprachlichen Gebrauch des Artikels durch chinesische L2-Lernende des Deutschen kaum eine Rolle.

In meiner empirischen Studie über den Gebrauch des Definitartikels bei chinesischen L2-Lernenden des Deutschen habe ich mich auf die Interferenzstrukturen insbesondere im Bereich der Definitheit konzentriert.

5. Gebrauch des Definitartikels bei chinesischen L2-Lernenden des Deutschen: eine empirische Studie

Im Wintersemester 2013/14 waren ca. 30.500, im Wintersemester 2017/18 39.541 chinesische Studierende an deutschen Hochschulen eingeschrieben (Quelle: Statistisches

Bundesamt). Die Chinesen stellen die größte Gruppe internationaler Studierender an deutschen Hochschulen dar, und auch die Nachfrage nach deutschen Kursen in China wächst. Der Grund für die hohe Zahl chinesischer Studierender in Deutschland und für das steigende Interesse an der deutschen Sprache ist, dass ein deutscher Abschluss sowie auch gute Deutschkenntnisse auf dem chinesischen Arbeitsmarkt Vorteile bringen. So suchen zum Beispiel viele deutsche Unternehmen in China händierend nach chinesischen Fachkräften (Quelle: Deutschlandfunk).

Die didaktischen Materialien für den Unterricht der deutschen Sprache werden in China erstellt. Im Bachelorstudiengang Germanistik wird zum Beispiel gerne das Buch *Studienweg Deutsch* vom Autor Liangmin (Foreign Language Teaching and Research Press) verwendet.

Die leitende Frage in meiner empirischen Untersuchung war: Inwiefern wirkt sich die L1 Chinesisch auf die L2 Deutsch beim Gebrauch des Definitartikels aus?

Das Korpus bestand aus den Motivationsschreiben von 80 chinesischen Bewerberinnen für den Masterstudiengang Germanistik: Sprachwissenschaft an der Otto-Friedrich-Universität Bamberg im Zeitraum zwischen dem Wintersemester 2014/15 und dem Sommersemester 2018.

Alle Bewerberinnen im Alter von 23-25 Jahren hatten ein 4-jähriges Bachelorstudium der Germanistik an einer chinesischen Universität erfolgreich absolviert und mussten TestDaF 4x4 bestanden haben, um sich an der Universität Bamberg bewerben zu können. Es handelte sich also entsprechend dem absolvierten Test um fortgeschrittene Lernerinnen. Sowohl während des Studiums als auch nach dem Studium der Germanistik haben jedoch selbst fortgeschrittene chinesische Lerner des Deutschen Schwierigkeiten mit dem zielsprachlichen Gebrauch des Definitartikels. Ein Beispiel aus einem der untersuchten Motivationsschreiben wird in (17) gegeben: Dort werden die Nominalphrase ‚Literaturrecherche‘, ‚Universität Bamberg‘ und ‚Naturwissenschaft‘ sowie ‚philosophische und sprachliche Wissenschaft‘ nicht-zielsprachlich artikkellos realisiert:

- (17) In Literaturrecherche habe ich eine Masterarbeit, die von einem Studenten der Universität Bamberg angefasst, zitiert. Danach habe ich mich über Universität Bamberg sehr genau informiert. Soweit ich weiß, Universität Bamberg ist eine

Universität mit langer Tradition und bietet vielfältige Studienangebote an, die von Naturwissenschaft bis philosophische und sprachliche Wissenschaft reichen. (GE01_07)

Die leitenden Fragen bei der Analyse der Daten sind die folgenden gewesen:

1. In welcher Frequenz treten ziel- bzw. nicht-zielsprachliche Realisierungen des Definitartikels bei fortgeschrittenen chinesischen Lernerinnen des Deutschen auf?
2. Unter welche Kategorie nach Himmelmann (1997) fallen solche ziel- und nicht-zielsprachliche Realisierungen?
3. Sind die nicht-zielsprachlichen Realisierungen auf negativen Transfer zurückzuführen?
4. Welche Kategorie scheint besonders große Schwierigkeiten zu bereiten?

Aus dem zusammengestellten Korpus wurden alle enthaltenen Nominalphrasen gesammelt und klassifiziert. Die im Korpus enthaltenen Nominalphrasen sind nach den Kategorien zielsprachlich vs. nicht-zielsprachlich, darunter Nominalphrasen mit Definitartikel, mit Indefinitartikel und artikellos klassifiziert. Insgesamt sind in den untersuchten Texten 497 Nominalphrasen enthalten: 281 mit Definit-, 111 mit Indefinitartikel und 105 artikellos. In der folgenden Tabelle sind die jeweiligen zielsprachlichen und nicht-zielsprachlichen Realisierungen auch prozentual angegeben:

Tabelle 1: Realisierung des Artikels bei chinesischen Studierenden

	zielsprachlich	nicht-zielsprachlich
Definitartikel	233 (82,9%)	48 (17,1%)
Indefinitartikel	86 (77,5%)	25 (24,5%)
artikellos	78 (74,3%)	27 (25,7%)

Bezüglich der ersten Fragestellung scheinen die Daten die von Hawkins & Buttery (2010) sowie von Hawkins & Filipović (2012) festgestellte Fehlerfrequenz bei der Realisierung der Indefinitartikel dahingehend zu bestätigen, dass die chinesischen Studentinnen vor allem mit indefiniten Nominalphrasen die größten Schwierigkeiten haben. Eine Überrealisierung des Indefinitartikels konnte jedoch nicht festgestellt werden. Da jedoch der Schwerpunkt dieses Beitrags auf den definiten Nominalphrasen liegt, werde ich den Gebrauch des Indefinitartikels nicht weiter vertiefen.

In einem weiteren Schritt sind sowohl die zielsprachlichen als auch die nicht-zielsprachlichen realisierten NPs nach den von Himmelmann (1997) vorgeschlagenen

Klassen unterteilt, um – wie in der zweiten Fragestellung zur Diskussion gestellt – herauszufinden, mit welcher Klasse/mit welchen Typen der Gebrauchskontexte die chinesischen Lernerinnen die größten Schwierigkeiten haben. Die Daten sind noch nicht sehr belastbar, aber es zeigen sich dabei deutliche Tendenzen.

Die Gebrauchskontexte, in denen der Definitartikel zielsprachlich realisiert wird, sind prozentual folgende:

- 60% anaphorisch-kontextuell
- 10% in einer Topikposition
- 15% abstrakt-situativ
- 15% generisch (einzigartig)

Die Zahlen entsprechen der Frequenz bei der zielsprachlichen Realisierung des Definitartikels in den einzelnen Gebrauchskontexten.

Die dritte Frage bezüglich des negativen Transfers aus der L1 scheint interessante Ergebnisse zu liefern. Der anaphorisch-kontextuelle Gebrauch ist am wenigsten von Fehlern betroffen. Bei diesem Kontext scheinen die chinesischen Lernenden keine großen Schwierigkeiten zu haben, den Definitartikel zielsprachlich zu verwenden. Im Chinesischen wird gerade in diesem Kontext das Demonstrativum *na* ‚dieser‘ als morphosyntaktisches Mittel verwendet, um das Nomen als definit zu markieren.

Der abstrakt-situative Kontext ist für chinesische Lernende besonders schwierig. Zum Beispiel handelt es sich im folgenden Satz aus einem der Korpustexte mit ‚Rathaus‘ um einen öffentlichen Ort, den es in der Stadt nur einmal gibt. Aus diesem Grund wäre der Indefinitartikel nicht geeignet. So entscheidet sich der Lernende für den Null-Artikel:

(18) Morgen hole ich meine neue Aufenthaltstitel in Rathaus. (GE03_05)

Tendenziell realisieren also selbst fortgeschrittene chinesische Lerner Nomen als ‚nackt‘, wenn diese zunächst schon erwähnt worden sind und deren Interpretation kontextuell zu rekonstruieren ist. Ähnliches gilt für die Topikposition. Die pragmatischen Gebrauchskontexte sind demzufolge die häufigsten unter den zielsprachlichen Realisierungen des Definitartikels. Unter den semantischen Kontexten, die hingegen

noch Schwierigkeiten bereiten, finden sich häufig auch Nomina, die eine generische Interpretation haben.

Ich habe – bislang nur stichprobenartig – einige Daten in den späteren Texten der gleichen Studierenden untersucht, um die Entwicklung im Lernprozess der Studierenden genauer zu betrachten. Dabei konnte festgestellt werden, dass auch bei der individuellen Entwicklung im Erwerb der Definitivmarkierung generische Nomina relativ lange und persistent ohne Artikel realisiert werden. Eine ausdifferenziertere Betrachtung wäre hier notwendig.

So zeigt sich, dass auch im L2-Erwerb Lernerphasen festzustellen sind. Entsprechend sollten auch die Materialien so konzipiert werden, dass die einzelnen Kategorien der Gebrauchskontexte bewusst gemacht und geübt werden.

6. Schluss

In diesem Beitrag ist die Realisierung der Definitheit bei fortgeschrittenen chinesischen Lernenden des Deutschen in einer empirischen Pilotstudie untersucht worden. Definitheit ist ein sehr komplexer Begriff, der im weiteren Sinne als universelle Kategorie in den Sprachen der Welt betrachtet werden kann. Im engeren Sinne jedoch unterscheiden sich Sprachen erheblich in der grammatischen Realisierung dieser Kategorie. So weisen Sprachen wie das Deutsche oder das Englische ein Artikelsystem für die Merkmale [definit] und [indefinit] auf, während andere Sprachen wie das Chinesische keinen Definitartikel kennen, dafür aber andere sprachliche Mittel verwenden, um die definite Interpretation eines Nomens zu bewirken. Diese unterschiedliche grammatische Umsetzung der Kategorie Definitheit stellt für L2-Lerner des Deutschen, die eine artikellose L1 sprechen wie die chinesischen Lerner, eine große Schwierigkeit dar. Denn selbst fortgeschrittene Lerner produzieren noch relativ häufig nicht-zielsprachliche Nominalphrasen mit der Auslassung des Definitartikels. Die empirische Studie hat gezeigt, dass vor allem in den von Himmelmann (1997) als pragmatisch bezeichneten Gebrauchskontexten der Definitartikel am häufigsten ausgelassen wird. Auch die generischen Nomina bleiben relativ lange ‚nackt‘ realisiert. Wichtig wäre es also, dass auch die DaF-Materialien zum Gebrauch des Definitartikels auf die verschiedenen Gebrauchskontexte Bezug nehmen und entsprechende Übungen anbieten.

Finanzielle Förderung: Dieser Beitrag wurde von keiner Institution finanziell unterstützt.

Literaturverzeichnis

- Barton, D., Kolb, N. & Kupisch T. (2015). Definite article use with generic reference In German: an empirical study. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 34.2, 147-173.
- Breckle, M. & Zinsmeister, H. (2010). Zur lernersprachlichen Generierung referierender Ausdrücke in argumentativen Texten. Skiba D. (Hrsg.) *Textmuster: schulisch-universitär-kulturkontrastiv*. Frankfurt/Main: Peter Lang. 79-101.
- Chen, P. (2004). Identifiability and definiteness in Chinese. *Linguistics* 42.6, 1129-1184.
- Filipović, L. & Hawkins, J. A. (2013). *Multiple factors in second language acquisition: the CASP model*.
- Geist, L. (2010). Indefinitpronomina im Russischen und Spezifität. *Zeitschrift für Slawistik* 55.2, 206-222.
- Guan, J. (2019) Kontrastive Untersuchung zur Realisierung der Definitheit im Deutschen und im Chinesischen. Dissertation Universität Mainz.
- Hawkins, J. A., & Buttery, P. (2010). Criterial features in learner corpora: Theory and illustrations. *English Profile Journal*, 1.
- Hawkins, J. A., & Filipović, L. (2012). *Criterial Features in L2 English: Specifying the Reference Levels of the Common European Framework* (Vol. 37). Amsterdam: John Benjamins.
- Himmelmann, N. (1997). *Deiktikon, Artikel, Nominalphrase. Zur Emergenz syntaktischer Struktur*. Tübingen: Niemeyer.
- Huang, C.-T. (1987). Existential sentences in Chinese and (in)definiteness. In E. J. Reuland / A. G. B. ter Meulen (eds.) *The Representation of (In)definiteness*. Cambridge, Mass.: The MIT Press. 226-253.
- Huang, C.-T. et al. (2009). *The syntax of Chinese*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ionin, T., Ko, H. & Wexler, K. (2004). Article semantics in L2-acquisition: the role of specificity. *Language Acquisition* 12, 3-69.
- Ionin, T., Baek, S., Kim, E., Ko, H. & Wexler, K. (2012). That's not so different from the: definite and demonstrative descriptions in second language acquisition. *Second Language Research*, 28, 69-101.
- Ionin, T., Ko, H., & Wexler, K. (2004). Article semantics in L2 acquisition: The role of specificity. *Language Acquisition*, 12(1), 3-69.
- Klein, W., & Perdue, C. (eds.) (1992). *Utterance Structure: Developing Grammars Again*. Amsterdam: John Benjamins.
- Klein, W. & Perdue, C. (1997). The Basic Variety (or: couldn't natural languages be much simpler?). *Second Language Research*, 13, 301-347.
- Kramsky, J. (1972). *The article and the concept of definiteness in language*. Mouton: The Hague.
- Leung, Y. I. (2001). The initial state of L3A: Full transfer and failed features? In X. Bonch-Bruевич, W. Crawford, J. Hellerman, C. Higgins, / H. Nguyen (eds.) *The Past, Present, and Future of Second Language Research: Selected Proceedings of the 2000 Second Language Research Forum*. Somerville, M.A.: Cascadilla Press, 55-75.
- Lyons, Ch. (1999). *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press. 3-12, 278-279, 668.
- Master, P. (1987). A Cross-Linguistic Interlanguage Analysis of the Acquisition of the English Article System, Doctoral dissertation, University of California, Los Angeles.

- Master, P. (2002). Information structure and English article pedagogy. *System* 30, 331-348.
- Murphy, S. (1997). Knowledge and Production of English Articles by Advanced Second Language Learners, Doctoral dissertation, University of Texas, Austin.
- Parrish, B. (1987). A New Look at Methodologies in the Study of Article Acquisition for Learners of ESL. *Language Learning* 37, 361-383.
- Robertson, D. (2000). Variability in the Use of the English Article System by Chinese Learners of English. *Second Language Research* 16, 135-172.
- Schaeffer, J. & Matthewson, L. (2005). Grammar and pragmatics in the acquisition of article systems. *Natural Language and Linguistic Theory* 23.1, 53-101.
- Sleeman, P. (2004). Guided learners of French and the acquisition of emphatic constructions. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 42, 129-152.
- Thomas, M. (1989). The Acquisition of English Articles by First- and Second-Language Learners. *Applied Psycholinguistics* 10, 335-355.
- Watorek, M., Benazzo, S. & Hickmann, M. (2012). New comparative perspectives in the study of language acquisition – Clive Perdue's legacy. In M. Watorek, S. Benazzo & M. Hickmann (eds.) *Comparative Perspectives on Language Acquisition: Tribute to Clive Perdue*. Bristol: Multilingual Matters, 324-349.
- Yang, N. (2008). *The indefinite object in Mandarin Chinese: Its marking, interpretation and acquisition*. Utrecht: LOT.
- Young, R. (1996). Form-function relations in articles in English interlanguage. In R. Bayley & D. R. Preston (eds.) *Second Language Acquisition and Linguistic Variation*. Amsterdam: John Benjamins, 135-175.

Master- und Dissertationen an den Deutschabteilungen der Türkischen Universitäten im Historischen Aufriss*

Master's Theses and Doctoral Dissertations at the German Departments of Turkish Universities From a Historical Perspective

Recep Ragıp BAŞBAĞI¹

*Der vorliegende Artikel ist eine überarbeitete und erweiterte Fassung des Vortrages, der auf dem XIV. Türkischen Internationalen Germanistik Kongress „Ex Oriente Lux: Orient in der deutschen Sprache, Literatur und Kultur“ in Erzurum (25.- 27.10.2018) vorgetragen wurde.

¹Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: R.R.B. 0000-0001-5700-3032

Corresponding author:

Recep Ragıp BAŞBAĞI,
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Göztepe Yerleşkesi, 34722 Kadıköy, İstanbul, Türkiye
E-mail: rrb@marmara.edu.tr

Submitted: 22.09.2019

Accepted: 08.10.2019

Citation: Başbağ, R. R. (2019). Master- und Dissertationen an den Deutschabteilungen der Türkischen Universitäten im Historischen Aufriss. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 42, 39-56.

<https://doi.org/10.26650/sdsl2019-0016>

ABSTRACT (DEUTSCH)

In der Studie wurden die Bibliographien zu den Masterarbeiten und Dissertationen untersucht, die an den türkischen Universitäten in den jeweiligen Fachrichtungen (Deutschlehrerabteilung, Deutsche Sprache und Literatur, Übersetzungswissenschaft) innerhalb der folgenden Zeitabschnitte: 1935-1998, 1998-2008 und 2008-2018 fertiggestellt wurden. Die Themenbereiche in den Theseschriften sind Literatur, Erziehungswissenschaft bzw. Fremdsprachenunterricht, Linguistik, Kultur, Übersetzungswissenschaft und Kommunikation.

Unter der Verwendung des Dokumentenscanmodells wurde eine zahlenmäßige Frequenzanalyse der Themenverteilung mit ihrer Aufzeichnung in einer Excel-Datei durchgeführt.

Unsere Forschungsfragen lauteten folgendermaßen:

Wie ist die numerische Verteilung der Thesen an der türkischen Germanistik?

Haben sich die in der Bibliographie untersuchten Forschungsthemen im Laufe der Jahre verändert?

Als Antwort auf die Forschungsfragen ergab sich nach der Auswertung der Bestandsanalyse das folgende Ergebnis: Es wurde festgestellt, dass die im letzten Jahrzehnt -2008-2018- durchgeführten Thesen in den Bereichen Erziehungswissenschaft bzw. Fremdsprachenunterricht sowie Literatur zunehmend an Bedeutung gewannen.

Bei einer genaueren Themenanalyse lässt sich beobachten, dass *Fremdspracherwerbsprozesse und der Einsatz von Unterrichtsmaterialien und -techniken* im Mittelpunkt der Fremdsprachendidaktikforschung stehen. Im Bereich Literatur zählen *deutsche Schriftsteller und ihre Werke sowie türkische Schriftsteller und ihre Werke im deutschsprachigen Raum* zu den am meisten bevorzugten Themen bei Hochschulthesen.

Eines der Hauptziele von Bibliographien ist es, eine Wiederholung des Themas zu verhindern. Die aktuelle Studie soll sich mit dieser Problematik auseinandersetzen und durch periodische Aktualisierung der Bibliographien auf der Webseite

der Marmara-Universität verlässliche Informationen über die durchgeführten Master und Promotionen an türkischen Universitäten effektiv liefern.

Schlüsselwörter: Deutsche Sprache und Literatur, Didaktik der deutschen Sprache, Hochschulthesen, wissenschaftliche Bibliographie, Datenbanken

ABSTRACT (ENGLISH)

The study examined the bibliographies of the master's theses and doctoral dissertations which were completed at German Studies Departments (German Language Teaching, German Language and Literature, German Translation Studies) of Turkish universities during the following periods: 1935-1998, 1998-2008 and 2008-2018. The topics of the theses cover literature, educational sciences or foreign language teaching, linguistics, culture, translation sciences and communication. Using the document scan model, a numerical frequency analysis of topic distribution was performed and the findings were recorded in an excel file.

Our research questions are as follows:

What is the numerical distribution of thesis /dissertation topics regarding German language studies at Turkish universities?
Has there been a change in the distribution of research topics examined in the bibliography over the years?

In response to the research questions, the following results were obtained at the end of the analyses: Over the past decade -2008-2018- theses / dissertation topics regarding the fields of educational sciences and foreign language teaching and literature have increased significantly.

In a more detailed topic analysis, it is observed that foreign language acquisition processes and the use of teaching materials and techniques are at the focus of foreign language education research. In the field of literature, German authors and their works as well as Turkish authors and their works in German speaking countries are among the most popular topics in university theses.

One of the main goals of bibliographies is to prevent a repetition of topics. The current study intended to address this issue and to effectively provide reliable information on the masters and doctoral theses conducted at Turkish universities by periodically updating the bibliography on the website of the Marmara University.

Keywords: German Language and Literature, German Language Teaching, thesis, scientific bibliography, databases

EXTENDED ABSTRACT

In this study, the beginning and development of bibliographies on Turkish German Studies will be presented and discussed. One of the first bibliography of scientific research studies in German departments (German Philology, German teacher training and translation studies) at Turkish universities was compiled by Erkman-Akerson (1992/1993), followed by Erkman&Yıldız (1999) and then by Başbağı & Hacısalihöğlü &Yıldız (2008). As a result, these bibliographies mentioned above were updated. The first complete bibliographies of 1992/93 and 1999 concerning university research in Turkish German Studies cover the time period from 1935 to 1998, then an extension until 2008. Upon this basis, the current study aims at a compilation of the scientific theses and their thematic distribution in the period from 2008 to 2018. The data come from the web page of Council of Higher Education (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>).

The study examined the bibliographies of the master's theses and dissertations which were completed at the Turkish universities in the respective disciplines (German Language Teaching Department, German Language and Literature, Translation Studies) during the following periods: 1935-1998, 1998-2008 and 2008-2018. The topics of the theses are literature, educational science or foreign language teaching, linguistics, culture, translation sciences and communication.

Using the document scan model, a numerical frequency analysis of topic distribution was performed with its recording in an excel file.

Our research questions are as follows:

What is the numerical distribution of thesis / dissertation topics regarding German language studies at Turkish universities?

Has there been a change in the distribution of research topics examined in the bibliography over the years?

In response to the research questions, the following results were obtained at the end of the analyses: Over the past decade -2008-2018- theses / dissertation topics regarding the fields of educational sciences and foreign language teaching and literature have increased significantly.

In a more detailed topic analysis, it can be observed that foreign language acquisition processes and the use of teaching materials and techniques are at the focus of foreign language didactics research. In the field of literature, German authors and their works as well as Turkish authors and their works in German speaking countries are among the most popular topics in university theses.

This thematic development in favor of these subject areas shows a practical and specific orientation. The digitized form of the bibliography on the website of the German department of the Marmara University has already provided easy access to the bibliography. This enables and allows a differentiated and varied topic search with the filter options of the Excel file, which ensures the exchange of information among the specialist colleagues. Especially for scientists who are yet at the beginning of their profession, such a search engine means a great help in finding a research topic.

The variation in the names of departments leads to an inefficient search success. If you look more closely at the search engine for theses of the Council of Higher Education on the website, you notice how cumbersome a comprehensive search is, because the names of departments are very different and inconsistent. Only in the field of linguistics the department is designated by the name *Alman Dilbilimi Bilim Dalı*. Whereas, the search mask for the German language teaching section contains two different designations *Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı* and *Almanca Öğretmenliği Bilim Dalı*, there are even four designations for literature: *Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı*, *Alman Dili ve Edebiyatı Eğitim Bili Dalı*, *Alman Edebiyatı Bilim Dalı* and *Alman Kültürü ve Edebiyatı Bilim Dalı*.

After all, one of the main goals of bibliographies is to prevent a repetition of the topic. The current study intended to address this issue and to provide effectively reliable information on the masters and doctoral theses at Turkish universities by periodically updating the bibliography on the website of the Marmara University.

1. Einleitung

Im vorliegenden Beitrag wird nach einer kurzen Darstellung der **Entwicklungsstadien der Bibliographien zur türkischen Germanistik**, die gegenwärtige **wissenschaftliche Forschungslage und die Zukunftsaussicht in Bezug auf Schriften in türkischen Universitäten** präsentiert und diskutiert werden.

Eine Fachbibliographie bildet den ersten Einstieg in eine wissenschaftliche Arbeit im Fachbereich. Deshalb ist das Finden und die Lektüre relevanter Literatur vor Beginn einer Master- bzw. Doktorarbeit sehr wichtig. Folglich ist die Erstellung themenrelevanter Bibliographien innerhalb eines Faches von großer Bedeutung. Diesbezüglich existiert seit einigen Jahrzehnten eine Bestrebung in der türkischen Germanistik.¹

2. Bedeutung und Ziel der Arbeit

Da eine Datensammlung über den Wissenschaftsbetrieb auch nur durch den Feedback der angeschriebenen Abteilung ermöglicht ist, ist eine solche Arbeit sehr langwierig und manchmal können trotz aller Bemühungen nicht alle Arbeiten registriert werden.

Wenn man bedenkt, wie dieser mühselige Austausch auch die Recherche für eine Studie bzw. überhaupt für den Anfang einer Magisterarbeit und Dissertation relevant ist und deshalb auch den Beginn und den Fortgang einer Arbeit prägt, so ist die Zuverlässigkeit auf die Daten und die Zugriffsmöglichkeit auf die Inhalte von höchster Bedeutung.

3. Fragestellung

In der Studie soll den folgenden Fragestellungen nachgegangen werden:

1. Wie sieht die **zahlenmäßige Aufteilung** der Thesen im Bereich der türkischen Germanistik aus?

2. Lässt sich ein Wandel in **der Themenwahl der Bibliographien** im Laufe der Jahre feststellen?

1 Erkman-Akerson 1992, 1993; Kasapoğlu 1993; Erkman & Yıldız 1999; Yıldız 2000; Başbağı & Hacısalihioğlu 2012.

4. Gesamtheit und Stichprobe

Während alle die an türkischen Universitäten erzeugten *wissenschaftlichen Schriften* die Gesamtheit der Forschungsarbeit der Bibliographien bilden, sind *Dissertationen und Magisterarbeiten* die Stichprobe der gegenwärtigen Studie. Auf dieser Grundlage soll ein Überblick des wissenschaftlichen Betriebes bezüglich der türkischen Germanistikthesen wiedergegeben werden.

5. Bibliographien zur Germanistik in der Türkei

5.1. Anfang und Entwicklung

Unter diesem Abschnitt soll die Entstehung und Entwicklung der Bibliographien zur türkischen Germanistik dargestellt werden. Eine der ersten Bibliographien zu den wissenschaftlichen Arbeiten in den deutschsprachigen Abteilungen (Deutsche Philologie, Deutschlehrausbildung und Translationswissenschaft) an türkischen Universitäten wurde von Erkman-Akerson (1992/93) zusammengestellt. Diese oben erwähnten drei Fachbereiche weisen auch auf die Aufteilung in den drei Disziplinen: *Linguistik*, *Didaktik* und *Literatur*. Während manche Bibliographien alle drei Disziplinen zum Thema nehmen, sind manche nur auf eine dieser Disziplinen fokussiert. Die ganzheitliche Betrachtungsweise wurde von Erkman-Akerson (1992/93) aufgestellt, von Erkman & Yıldız (1999) und schließlich dann von Başbağı & Hacısalihoğlu & Yıldız (2008) weitergeführt. Dadurch erfolgte die Aktualisierung dieser Bibliographien.² Die ersten zwei Gesamtbibliographien von 1992/93 und 1999 bezüglich der universitären Forschungsarbeit in der türkischen Germanistik umfassen zunächst die Zeitspanne von 1935 bis 1998, dann fand eine Erweiterung bis 2008 statt.

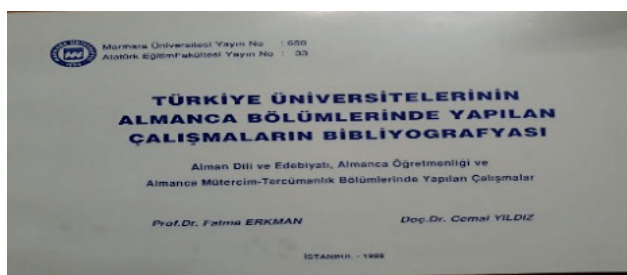

Abbildung 1: Arbeiten zur Gesamtbibliographie in der türkischen Germanistik³

2 Erkman & Yıldız (1999); Başbağı & Hacısalihoğlu (2012).

3 Diese Gesamtbibliographie liegt als eine Buchpublikation der Marmara Universität vor.

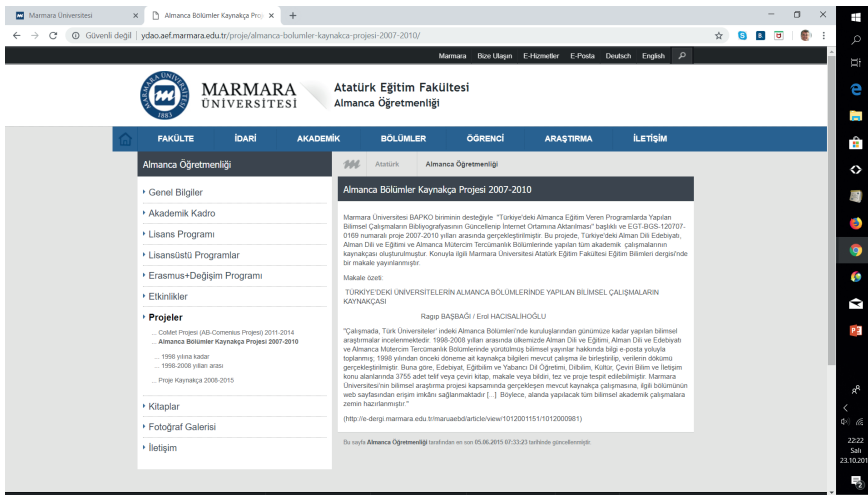

Abbildung 2: Internet Bibliographie 1935 - 2008 zur Germanistik Türkei

Wie aus den obigen Abbildungen zu erkennen ist, fand von der ersten Bibliographie bis zur letzten Bibliographie in der Darstellungsform der Gesamtbibliographie eine optisch-funktionelle Umstellung statt. Obwohl das Microsoft Excel Office-Programm diesen beiden Forschungen als Arbeitsmittel diente, worin die Klassifizierung und die Eingliederung erfolgte, wurde für das später als Marmaraprojekt abgeschlossene Bibliographieprojekt das Internet als Medium zur Publikation gewählt. Während die erstere als eine Buchpublikation vorliegt, ist die spätere Bibliographie als zwei Excel-Dateien von der Webseite der Deutschabteilung von der Marmara Universität herunterladbar.

Mit diesem grundsätzlichen Wandel des Mediums, als Publikation über das Internet wurde die Informationsbeschaffung vereinfacht.

5.2. Momentane Fortsetzung und Aktualisierungsbestrebungen der Bibliographie

Nach Abschluß der oben dargestellten Arbeiten wurde eine Weiterführung des Bibliographierens beabsichtigt, um eine sukzessive und stetige Aktualisierung zu ermöglichen.

Mit dieser Absicht wurden in der gegenwärtigen Studie eine Zusammenstellung der an den deutschsprachigen Abteilungen von 2008 bis 2018 zustande gekommenen wissenschaftlichen Thesen, die im einzelnen in ihrer thematischen Verteilung

bibliographiert, dessen Informationsbasis aus der Webseite des Hochschulrates stammt (<https://tez.yok.gov.tr/> Ulusal TezMerkezi/).

5.3. Kategorien als Grundlage für die Bibliographien

Die Bibliographien zu den unterschiedlichen wissenschaftlichen Arbeiten wurden nach festgesetzten Kategorien hergestellt. Demnach sind diese Hauptkategorien in drei Formen aufgeteilt:

Tabelle 1: Hauptkategorien

Textsorten Hauptthemen und Unterthemen Universitäten, Fakultäten und Fachbereiche
--

In den Bibliographien wurde lediglich eine Bestandsaufnahme der wissenschaftlichen Arbeiten vollzogen. Dabei wurden die wissenschaftlichen Arbeiten zunächst unter **A. Textsorten** in **fünf Textsorten**, wie folgt unterteilt: **Übersetzungen von Büchern, Buchveröffentlichung, Thesen: Masterarbeiten, Dissertationen, Aufsätze, Vorträge und Projekte.**

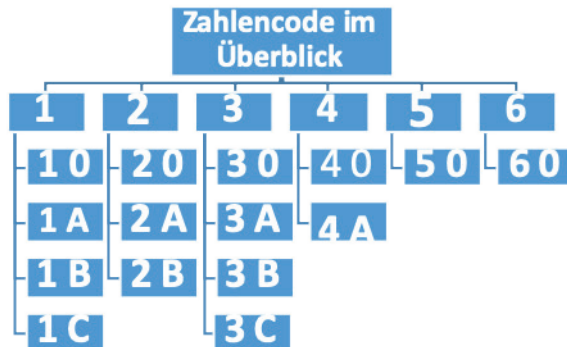
Neben dieser textsortenorientierten Kategorisierung wurden folgende **B. Hauptthemen** in **sechs Themenbereichen** eingeteilt: **Linguistik, Literatur, Pädagogik bzw. Fremdsprachendidaktik, Übersetzungswissenschaft, Kultur** und **Kommunikation.** Deren Einteilung erfolgte dann in weitere **thematische Untergruppen** folgendermassen:

Tabelle 2: Themenbereiche in der türkischen Germanistik

Damit eine einfachere Suche innerhalb dieser Untergruppierung erfolgen konnte, wurde eine **numerisch Kurzkodierung** jeweils zu den oben erwähnten Unterthemen zugewiesen.

Tabelle 3: Thematische Zahlencodes zur Erstellung von vereinfachten Bibliographielisten

Darüber hinaus wird auch eine Kategorisierung zu den **universitären Institutionen** durchgeführt und damit eine eindeutigere Zuweisung zum Entstehungsort der Arbeit gewährleistet werden. Dabei sollte gekennzeichnet werden, an welcher **Universität, Fakultät, Abteilung** die jeweilige wissenschaftliche Arbeit zustande gekommen war. Da diese Kennzeichnung zu lang und umständlich wäre, wurde auch hier eine **alphabetische Kurzkodierung** gemacht, indem der Anfangsbuchstabe bzw. die Kurzinitialien für diese Nennungen genommen wurde. So sind dann Kodierungen wie unten in Tabelle 4 zustande gekommen.

Tabelle 4: Alphabetische Kurzkodierung zur Veranschaulichung am Beispiel der Deutschlehrerabteilungen

Ad-Eö	Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Ata-Eö	Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Çu-Eö	Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Di-Eö	Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Do-Eö	Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Ga-Eö	Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Ha-Eö	Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
İs-Eö	İstanbul Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Ma-Eö	Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
On-Eö	On dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Os-Eö	On sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
OD-Eö	Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Se-Eö	Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Tr-Eö	Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü
Ul-Eö	Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği Bölümü

So konnte man anhand dieser Kurzkodierungen eine Zusammenfassung der wissenschaftlichen Schriften in Exceldaten herstellen, wie es in den folgenden Abbildungen zu sehen ist. Anhand der oben erwähnten drei Kategorien A. B. und C. in Tabelle 1. konnten unterschiedliche Bibliographien mithilfe der folgenden Filteroptionen in der Excel Datei zu den thematisch gewünschten wissenschaftlichen Bereichen erstellt werden:

Tabelle 5: Filteroptionen auf der Suchmaske

Universität / Lehrperson bzw. Student/In / Titel der These / Master / Dissertation / Entstehungsjahr / Institut / Ort / Themenbereiche

Da wir in der vorliegenden Abhandlung eine Literatursuche auf die Master und Dissertationsarbeiten fixiert aufstellen wollen, soll in den folgenden Abbildungen 3, 4 und 5 ein Einblick bezüglich der Textsorte: Master und Dissertationen exemplarisch vermittelt werden. Die dazugehörigen Excel Datei können zur individuellen Rechercharbeit von der Webseite der Deutschabteilung an der Marmara-Universität heruntergeladen werden:

NOT: DOSYADA FİLTRELEME SİSTEMİ KULLANILMAKTADIR. İSTEDİĞİNİZ BAŞLIK ALTINDA TARAMA YAPABİLİRSİNİZ. ÖRNEĞİN, ALANA, YAZARA, YILA YA DA ÜNİVERSİTEYE GÖRE. BUNUN İÇİN TARAMA YAPMAK İSTEDİĞİNİZ BAŞLIĞIN ALTINDAKİ OK İŞARETİNE BASMANIZ YETERLİDİR.

Univ.	Öğretim Elemanı / Öğrenci	Tez adı	Yl	D	Yıl	Kurum	Şehir	Alan Kod
14	Ata-FI Akşol, Ahmet	Joseph Roth'un 'Hiob' Romanında Retorik	H	E	1981	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
34	Ata-FI Bağ, Şener	Herman Hesse'nin 'Unter'm Rad' Adlı Eserinde Eğitim Sorunsalı	E	H	1994	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
40	Ata-FI Balkaya, Dursun	Yansılama ve Almanca- Türkçe Ses Yansımaları	E	H	1996	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
59	Ata-FI Bayram, Saib Zeki	Eise Lasker-Schillers dichterische Welt	H	E	1982	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
66	Ata-E0 Bübüli, Melik	Methodische und didaktische Überlegungen zu einer Kurzgeschichte Heinrich Bölls	E	H	1991	Atatürk Ü.	Erzurum	3 A...
77	Ata-FI Çili, Hakan	Gottfried von Straßburg'un 'Tristan und Isolde' Adlı Eserinde Yeni Kelime Teşekkili	H	E	1980	Atatürk Ü.	Erzurum	1 A...
80	On-E0 Çolak, Mustafa	Kısa Öykücülük Yönüyle Hans Bender	H	E	1982	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
81	Ata-FI Çoraklı, Şahbender	Türkiye ve Almançada İsimler	E	H	1990	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
110	Ata-FI Ercan, Cemile	Brigitte Schwaiger'in 'Demizn Tuzu' Nerden Geliyor' Adlı Yapıtında Kadının Kimlik Sorunsalı	E	H	1996	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
126	Ata-FI Erikoç, Yavuz	Versuch zur Syntax deutscher Literatursprache - Ein Vergleich von Goethes und Bölls Werken	H	E	1976	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
126	Ata-FI Gögebakan, Turgut	Günther Graez'in 'Danzig Üçlemesinde ve Attila İhaneti' Nynanın İçindekiler Roman Dizisinde Toplumsal Panorama	H	E	1995	Atatürk Ü.	Erzurum	2 B...
129	Ata-FI Gögebakan, Turgut	Peter Bichsel'in Kısa Hikayelerinde İnsan-Ortam İlişkisi	E	H	1990	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
183	Ata-E0 Kumas, Halli	Die Kinowelt in Barbara Frschmuths Werken	E	E	1992	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
189	Ata-E0 Kırkıncılar, Tunçer	Der Erzähler in den Tankorezovellen von Hermann Broch	E	E	1988	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
189	Ata-FI Nalioğlu, Ahmet	İlse Tietzsch'in 'Der Solitär' ve Erinnerungen mit Bäumen' Adlı Eserlerinde Genişle Donörler	E	H	1995	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
199	Ata-FI Uğur, Yılmaz	Arthur Schnitzlerin Novellerlerinde Ruh Düşüsü	H	E	1982	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
211	Ata-FI Özdemir, Mustafa	Edsbi Parodi ve Robert Neumann'in 'Edsbi Parodiler Üzerine Tematik Bir İnceleme	H	E	1996	Atatürk Ü.	Erzurum	2 A...
215								

Abbildung 3: Ausschnitt aus der Literatursuche zu 'Master-und Doktorarbeiten' 1935 - 1998⁴ (<http://ydao.aef.marmara.edu.tr/proje/almanca-bolumler-kaynakca-projesi-2007-2010/1998-yilina-kadar/>)

4 als Exceldatei auf der Webseite der Marmara Universität (herunterladbar von der Internetseite) (Zugriffsdatum: 12.09.2019).

NOT: DOSYADA FİLTRELEME SİSTEMİ KULLANILMAKTADIR. İSTEDİĞİNİZ BAŞLIK ALTINDA TARAMA YAPABİLİRSİNİZ. ÖRNEĞİN, ALANA, YAZARA, YILA YA DA ÜNİVERSİTEYE GÖRE. BUNUN İÇİN TARAMA YAPMAK İSTEDİĞİNİZ BAŞLIĞIN ALTINDAKİ OK İŞARETİNE BASMANIZ YETERLİDİR.

Univ. / Öğrenci	Öğretim Elemanı / Tez adı	YL	Dok.	Yıl	Kurum	Şehir	Alan Kodu
İs-Eö	ALBAYRAK, Remzi		E	H	2003	İstanbul Üniversitesi	İstanbul 3 0
Ul-Eö	ALYAZ, Yunus		H	E	2002	Hacettepe Üniversitesi	Ankara 3 0
İs-Eö	AYDIN, Tamer		E	H	2003	İstanbul Üniversitesi	İstanbul 3 0
Ma-Eö	BAŞBAĞI, R. Ragıp		H	E	2000	Marmara Üniversitesi	İstanbul 1B
Os-Eö	BAYRAKDAR, Füsün		E	H	2008	Trakya Üniversitesi	Çanakkale 4 0
İs-Eö	BİLEN, Hülya		H	E	2001	İstanbul Üniversitesi	İstanbul 3 C
Ata-Eö	BOZDEMİR, Orhan		H	E	1998	Gazi Üniversitesi	Ankara 2 B
Ma-Eö	BÖLGELİ, Derya		E	H	(Devam Ediyor)	Marmara Üniversitesi	İstanbul 5 0
İs-Eö	CAN, Tuncer		E	H	2004	İstanbul Üniversitesi	İstanbul 3 0
İs-Eö	CIHAN, Nazlı		E	H	2001	İstanbul Üniversitesi	İstanbul 3 0

Abbildung 4: Ausschnitt aus der Literatursuche zu 'Master-und Dissertationen' 1998-2008⁵
(<http://ydao.aef.marmara.edu.tr/proje/alanca-bolumler-kaynakca-projesi-2007-2010/1998-2008-yillari-arsi/>)

Univ. kodu	Tez Öğrencisi	Tez Adı	YL	Doc	Yıl	Alan kodu
Ga-Eö	Ayşe Uyanık	„Die Analyse der Sprachspiele in der Übersetzung von Patrick Süskinds Roman ? Das Parfum - die Geschichte eines Mörders? / Patrick Süskind'in ? Das Parfum? adlı roman çevirisinin dil oyunları açısından analizi ve dil öğretimindeki“		E	2008	3A
Ma-Eö	Canan Kefeli Küce	„İlköğretim okullarında Almanca' nın yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarında dinleme yoluyla öğretim amacıyla verilen hikâyeler üzerine bir çalışma / A Study Of Stories Provided In The Education Books For Foreign Language In The Primary Schools“		E	2008	3A
OM-Eö	Adnan Oflaz	„Syntaktische probleme bei den schreib- und sprechfertigkeiten der vorbereitungsstudenten der Deutschlehrerbereitung / Almanca öğretmeliği bölümü hazırlık sınıfı öğrencilerinin yazma ve konuşma becerilerindeki sözcüksel problemleri“		E	2008	3A
İs-Eö	Derya Nayır	„Einstellungn Türkischer schüler an schulen mit Deutsch als 1. fremdsprache in Istanbul gegenüber der Deutschen sprache / Istanbul' da Almanca' yı 1. yabancı dil olarak okutan okullarda Türk öğrencilerin Almanca öğreniminde öğrenci tutum ve davranışları“		E	2009	3A
Ma-Eö	Derya Bölge	„Rollenspiele im handlungsorientierten daf-unterricht zur förderung interkultureller kommunikation ein anwendungsbeispiel in der sekundarstufe I / Eylem odaklı Almanca öğretiminde kültürlerarası iletişimi destekleyici oyun türleri ilköğretimin birinci kademesinden bir uygulama örneği“		E	2009	3A
ÇOM-Eö	Zeynep Kara	„Yabancı dil eğitiminde eğitici drama oyunları ve teknikleri, uygulamaya yönelik bir araştırma / Diese arbeit unter dem titel ?dramapädagogische spiele und“		E	2009	3A

Abbildung 5: Ausschnitt aus der Literatursuche zu 'Master-und Dissertationen' 2008-2018⁶
(<http://ydao.aef.marmara.edu.tr/projeler/alanca-bolumleri-tezleri-2008-2018/>)

- 5 als Excceldatei auf der Webseite der Marmara Universität (herunterladbar von der Internetseite) (Zugriffsdatum: 12.09.2019).
- 6 als Excceldatei auf der Webseite der Marmara Universität (herunterladbar von der Internetseite) (Zugriffsdatum: 22.09.2019).

6. Beschreibung und Analyse der Befunde zu den Master und Dissertationsschriften

Aus den Recherchen in den Exceldateien gingen die in der obigen Tabelle dargestellten Analysedaten hervor. Die Befunde der Studie veranschaulicht uns dies. Wenn man die zahlenmäßige Verteilung der Master bzw. Doktorarbeiten betrachtet, so lässt sich aus der Tabelle registrieren, dass seit den Anfängen bis Heute im Bereich Germanistik **insgesamt 573** wissenschaftliche Hochschulthesen verfasst wurden. Im Zeitabschnitt 1935 bis 1998 sind insgesamt 207 Master und 110 Doktor- und Habilitationsschriften. Später lassen sich zwischen den Jahren 1998 und 2008 20 Master und 22 Doktorarbeiten registrieren. Im darauffolgenden Jahrzehnt, in der Zeitperiode 2008-2018, erhöhte sich diese Zahl auf 174 Master- und 40 Doktorarbeiten, insgesamt auf 214 wissenschaftliche Arbeiten (vgl. Tabelle 6).

Tabelle 6: Master und Dissertationen im historischen Aufriss

	Master	Dissertationen	Total
1935 – 1998	207	110 ⁷	317
1998 – 2008	20	22	42
2008 – 2018	174	40	214
			Total = 573

Ein weiterer Aspekt ist die **Themenverteilung** der drei Fachrichtungen in den drei Zeitspannen, wie in den unten aufgezeichneten Grafiken zu erkennen ist:

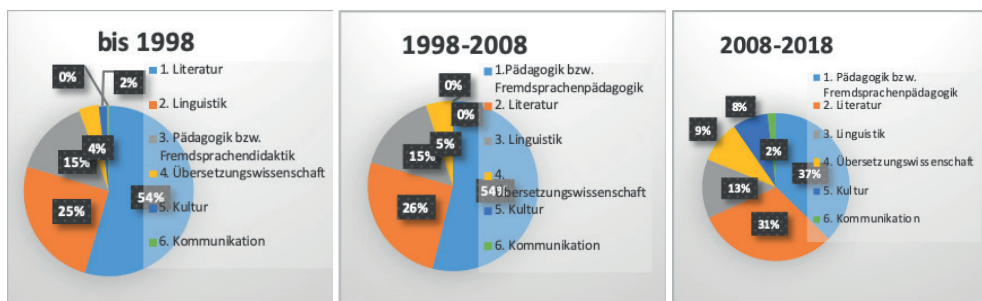

Abbildung 6: Themenschwerpunkte der Master und Dissertationen im historischen Aufriss

7 Mitgehalten in dieser Zahl sind sechs Habilitationsschriften.

Bei der Auswertung lässt sich die folgende Themenverteilung bzw. -wandel an den Deutschabteilungen beobachten. Es fällt auf, dass diese drei Hauptbereiche den größten Forschungsanteil bei Master bzw. Dissertationen an den Deutschabteilungen in den türkischen Universitäten haben.

Literatur (54% → 26% → 31%); Linguistik (25% → 15% → 13%) Pädagogik bzw. Fremdsprachendidaktik (15% → 54% → 37%)

Wobei der Anteil der akademischen Arbeiten zu Übersetzungswissenschaft, Kultur und Kommunikation den geringeren Anteil ausmacht:

Übersetzungswissenschaft (4% → 5% → 9%); Kultur (2% → 0% → 8%); Kommunikation (0% → 0% → 2%)

Tabelle 7: Die zahlenmäßige und prozentuale Verteilung der Hochschulthesen

BEREICHE / PERIODEN	1935-1998	1998-2008	2008-2018	TOTAL
Literatur	174 (54%)	10 (26%)	67 (31%)	251
Linguistik	80 (25%)	6 (15%)	28 (13%)	114
Pädagogik/Fremdsprachenpädagogik	47 (15%)	21 (54%)	78 (37%)	149
Übersetzungswissenschaft	12 (4%)	2 (5%)	20 (9%)	34
Kultur	5 (2%)	0 (0%)	17 (8%)	22
Kommunikation	0 (0%)	0 (0%)	4 (2%)	5

Die tabellarische Darstellung lässt erkennen, dass sich in der Germanistik im letzten Jahrzehnt zwei Themenschwerpunkte des akademischen Schaffens herausprofilieren haben. An erster Stelle kommt die **Pädagogik bzw. Fremdsprachendidaktik** und an der zweiten Stelle die **Literatur** (siehe Tabelle 7).

An dieser Stelle sollen diese zwei Themenbereiche mit ihren Unterthemen näher erörtert werden; zunächst die **Pädagogik bzw. Fremdsprachendidaktik**.

Nach dieser quantitativen Auswertung fällt auf, dass die Master und Dissertationen schon seit 1935 aus den einzelnen Themenbereichen vor allem den **Bereich 3 A**, also die Unterthemen **DaF in der Türkei, die Methodikprobleme und die Literaturdidaktik** zu ihrem Forschungsbrennpunkt genommen haben. Also die Entwicklungstendenz der Hochschulschriften zur Pädagogik bzw. Fremdsprachendidaktik in der letzten Dekade ist steigend. Es konnte festgestellt werden, dass aus den insgesamt 78 registrierten

Hochschulthesen 71 Arbeiten zu dem Themenbereich **3 A → DaF in der Türkei/ Methodikprobleme/Literaturdidaktik** gemacht wurden.

Eine ähnliche Entwicklung lässt sich auch im Themenbereich **2 A → Literaturwissenschaft** beobachten. Es wurden ab den Anfängen bis zum Jahr 2018 insgesamt 167 Hochschulthesen verfasst. Nur im Zeitraum zwischen 2008 bis 2018 sind das 29 Arbeiten in diesem genannten Themenbereich. Diese Zahl ist vergleichbar mit der Anzahl der Arbeiten zu **2 B → Vergleichende Literatur, Türkische Literatur in deutschsprachigen Ländern und Türkische Literatur**. Hier konnten 31 Arbeiten festgestellt werden (siehe Tabelle 8).

Tabelle 8: Entwicklungstendenz der Themeninhalte im Bereich Pädagogik bzw. Fremdsprachendidaktik und Literatur

3	Pädagogik bzw. Fremdsprachendidaktik	bis 1998	1998-2008	2008-2018	2	Literatur	bis 1998	1998-2008	2008-2018
3 0	Allgemeine Themen	3	20	5	2 0	Allgemeine Themen	1	1	7
3A	DaF in der Türkei	43	0	71	2A	Deutsche Literatur	133	5	29
	Methodikprobleme				Literaturwissenschaft (allgemeine Probleme –Methodik)				
	Literaturdidaktik								
3B	Türken im Ausland und in deutschsprachigen Ländern	1	0	2	2B	Vergleichende Literatur, Türkische Literatur in deutschsprachigen Ländern, Türkische Literatur	40	4	31
3C	Bildungsprobleme von Rückkehrerkindern aus dem Ausland	0	1	1					

Allerdings sind bei den weiteren Themenbereichen keine Erhöhung zu beobachten. Zum Beispiel im Bereich Linguistik ist lediglich im Themenbereich **1 B** ein erhöhter Wissenschaftsbetrieb bis 1998 mit 46 Arbeiten zu beobachten. Diese Anzahl geht dann bis zum Jahr 2008 auf 3 Arbeiten zurück und schließlich steigt sie bis 2018 auf 18 Thesen an (siehe Tabelle 9).

Tabelle 9: Linguistik

1	Linguistik	bis 1998	1998-2008	2008-2018
1 0	Allgemeine Themen	0	1	1
1 A	Sprachphilosophie, Sprachgeschichte, Sprachpolitik	8	0	3
1 B	Grammatik: (Deutsch, Türkisch, Vergleich, Wortschatz, Phonologie, Morphologie, Syntax)	46	3	18
1 C	Zeichen und Text: Semantik, Soziolinguistik, Textlinguistik, Pragmatik, Psycholinguistik, Semiotik	26	2	6

Genauso in den Bereichen Übersetzungswissenschaft, Kultur und Kommunikation lässt sich lediglich im Themenbereich **Kultur** mit 15 Arbeiten zwischen 2008 und 2018 eine höhere wissenschaftliche Aktivität als in den anderen beiden Bereichen beobachten (siehe Tabelle 10).

Tabelle 10: Übersetzungswissenschaft, Kultur, Kommunikation

4	Übersetzungswissenschaft	bis 1998	1998-2008	2008-2018
4 0	Allgemeine Themen	12	2	3
5	Kultur			
5 0	Interkulturelle Beziehungen bzw. Kommunikation Multikulturalität, Kulturvergleich, allgemeine Kultur	5	0	15
6	Kommunikation			
6 0	Darstellende Künste: Kino, Theater... Reklame	1	0	3

7. Schlussfolgerungen und Ausblick

Die qualitative Bestandsaufnahme der Thesen zu den recherchierten Haupt- und Unterthemen zeigt uns, dass ein großer Ausmaß an Themen zu **methodisch-didaktischen Fragestellungen** im Bereich Deutsch-als-Fremdsprache den eigentlichen Fokus der wissenschaftlichen Forschung ausmacht. Jedoch ist es sehr bemerkenswert, dass insgesamt kaum Arbeiten zu den Bildungs- und Sprachproblemen der Türken im Ausland bzw. in deutschsprachigen Ländern, und die Probleme von Rückkehrern durchgeführt wurden. Obwohl diese Problematik zu einem der wichtigsten Themen der türkischen Gemeinde im deutschsprachigen Ausland gehören würde, fand dies kein genügendes Interesse in den entsprechenden Fachrichtungen der türkischen Universitäten. Aber diese Einstellung ist im Bereich Literatur ganz im Gegensatz. Hier besteht ein großes Interesse an Forschungsinhalten, die sich am **literarischen Schaffen** jenseits der Heimat beschäftigen.

Diese thematische Entwicklung zugunsten dieser beiden Fachbereiche zeigt eine praktische und spezifische Orientierung. Bereits die digitalisierte Form der Bibliographie auf der Internetseite der Deutschabteilung von der Marmarauniversität verschaffte schon einen einfachen Zugriff auf die Bibliographie. Dies ermöglichte und ermöglicht weiterhin eine differenzierte und eine vielfältige Themensuche mit den Filteroptionen der Exceldatei, was den Informationsaustausch unter den Fachkollegen gewährleistet. Vor allem für Wissenschaftler, die noch am Anfang ihres Berufes stehen, bedeutet ein solcher Suchmotor eine große Unterstützung bei der Findung eines Forschungsthemas.

Für eine effiziente Forschung und Vorbereitung auf eine Masterarbeit oder auf ein Promotionsvorhaben muss man eine konsequente Themenrecherche zu den Forschungsbereichen unternehmen. Da die Vielfalt der unterschiedlichen Benennungen von Institutionen zu einem ineffizienten Sucherfolg führt. Wenn man den Suchmotor für Thesen des Hochschulrates auf der Webseite näher betrachtet, so fällt auf, wie mühselig eine umfassende Recherche damit ist, denn die Nennungen der Institutsnamen sind sehr uneinheitlich. Nur im Fachbereich Linguistik wird mit der Bezeichnung *Alman Dilbilimi Bilim Dalı* kenntlich gemacht.

Während man auf der Suchmaske für die Deutschlehrerabteilung auf zwei Benennungen *Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı* und *Almanca Öğretmenliği Bilim Dalı* stößt, sind das für Literatur sogar vier Bezeichnungen: *Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı*, *Alman Dili ve Edebiyatı Eğitim Bili Dalı*, *Alman Edebiyatı Bilim Dalı* und *Alman Kültürü ve Edebiyatı Bilim Dalı*.

Damit man leichter zu Suchergebnissen in den jeweiligen Fachbereichen gelangen kann, liegt die Lösung in der Reduktion dieser Vielfalt auf wesentliche drei Fachbereiche und Gebung eines Buchstabencodes für die Deutschabteilungen an türkischen Universitäten: Deutschlehrerabteilung / Deutsche Philologie und Übersetzungswissenschaften Deutsch (siehe Tabelle 4).

Dies wäre ein grundlegender Vorteil eines solchen Suchmotors, dass man schnell die Hochschulthesen findet und somit auch den ersten Einstieg in die Thematik schafft, indem man die Quellen des Forschungsvorhabens zur Hand hat.

Ein weiterer wichtiger Problemfall ist die ungenaue Benennung des Themas auf der Suchmaske des Hochschulrates (https://tez.yok.gov.tr/Ulusal_TezMerkezi/) und dies erschwert die erfolgreichen Zieldreffer. Um das zu vermeiden, ist eine effiziente

zielgerichtete Suche anhand einer genaueren Benennung der Themenbereiche mit numerischen Kurzcodes möglich (siehe Tabelle 3).

Es sei schließlich bemerkt, dass das Vorhandensein einer solchen aktuellen zugriffsbereiten Datenbank auch eine Plattform – Funktion innehat. Somit wäre eine ständige Aktualisierung des Wissenstandes zu den Thesenschriften im Fachgebiet unter den Fachkollegen gewährleistet. Jedoch müsste die konsequente Eingabe neuer Daten in bestimmten Zeitintervallen erfolgen, um eine stetige Erneuerung dieser Bibliographie zunächst zu den Thesenschriften bezüglich der Germanistik auf der Webseite der Abteilung zu ermöglichen.

Finanzielle Förderung: Dieser Beitrag wurde von keiner Institution finanziell unterstützt.

Literaturverzeichnis

- Başbağı, R. R., Hacısalihoğlu, E. (2012). Türkiye'deki Üniversitelerin Almanca Bölümlerinde Yapılan Bilimsel Çalışmaların Kaynakçası. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (35), 35-53. İstanbul.
- Erkman-Akerson, F. (1992/93). *Ein Verzeichnis der Arbeiten, die bis 1990 an den Germanistischen Seminaren der türkischen Universitäten entstanden sind*. In: Diyalog 1/2, Alman Kültür Merkezi, Ankara.
- Erkman, F., Yıldız, C. (1999). *Türkiye'de Almanca Bölümlerinde Yapılan Çalışmaların Bibliyografyası (Alman Dili ve Edebiyatı, Alman Dili ve Eğitimi ve Almanca Mütercim-Tercümanlık Bölümlerinde Yapılan Çalışmalar)*. Marmara Üniversitesi Yayını: İstanbul.
- Kasapoğlu, Berrin (1993). *Die Erfassung und Auswertung der literarischen Arbeiten, die in den Jahren 1980-1993 an den germanistischen Seminaren der türkischen Universitäten entstanden sind*. Vortrag auf dem Germanistenkongress in İzmir.
- Karakuş, M. (1995). *Der Beitrag der türkischen Germanistik zum interkulturellen Dialog*. In: Tagungsbeiträge des Germanistiksymposiums, Eskişehir, S. 23-74.
- Yıldız, C. (2000). *Gesamtbibliographie der Arbeiten, die in den deutschsprachigen Abteilungen (Germanistik, Abteilung für Deutschlehrausbildung, Abteilung für Übersetzer- und Dolmetscherausbildung) der türkischen Universitäten entstanden sind*. In: <http://aef.marmara.edu.tr/almanca/index.html>.

Internetquellen

- <http://ydao.aef.marmara.edu.tr/proje/almanca-bolumler-kaynakca-projesi-2007-2010/1998-yilina-kadar/>
(Zugriff am 22.09.2019)
- <http://ydao.aef.marmara.edu.tr/proje/almanca-bolumler-kaynakca-projesi-2007-2010/1998-2008-yillari-arasi/>
(Zugriff am 12.09.2019)
- <http://ydao.aef.marmara.edu.tr/projeler/almanca-bolumleri-tezleri-2008-2018/> (Zugriff am 22.09.2019)
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Zugriff am 22.09.2019)

Weiterführende Quellen

Acaroğlu, M. T. (2003). *Batı'da ve Türkiye'de Kaynakça Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Allischewski, H. (1986). *Bibliographienkunde: ein Lehrbuch mit Beschreibungen von mehr als 300 Druckschriftverzeichnissen und allgemeinen Nachschlagewerken.- 2.Aufl ., Neubearb. u. erw.- Wiesbaden: Reichert*.

Domay, F. (1987). *Bibliographie der nationalen Bibliographien = Bibliographie mondiale des bibliographies nationales.- Stuttgart: Hiersemann*.

Handbuch der Bibliographischen Nachschlagewerke (1984). Band 1 Allgemeine Nachschlagewerke.- 6. erw. , völlig neuberab. Aufl . Totok-Weitzel. Hrsg. Von Hans-Jürgen und Dagmar Kernchen – Frankfurt am Main: Klostermann.

Handbuch der Bibliographie (1999). Georg Schneider; Friedrich Nestler. Begr. Von Georg Schneider. Völlig neubearb. Von Friedrich Nestler.- 6., völlig neubearb. Aufl .-Stuttgart: Hiersemann.

Alman Oryantalizmi ve İslami Dönem Fars Edebiyatı: Bir Literal Geçişkenlik Örneği Olarak Josef von Hammer-Purgstall (1774–1856)

German Orientalism and the Persian Literature in the Islamic Period: Josef von Hammer-Purgstall (1774–1856) as an Example of Literary Interlacing

Remzi AVCI¹

¹Dr. Öğretim Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Tarih Bölümü, Artuklu, Mardin, Türkiye

ORCID: R.A. 0000-0002-8539-9203

Corresponding author:

Remzi AVCI,
Mardin Artuklu Üniversitesi, Tarih Bölümü,
Artuklu, Mardin, Türkiye
E-mail: remzavci@gmail.com

Submitted: 07.11.2019

Revision Requested: 29.11.2019

Last Revision Received: 04.12.2019

Accepted: 04.12.2019

Citation: Avci, R. (2019). Alman oryantalizmi ve İslami dönem Fars Edebiyatı: Bir literal geçişkenlik örneği olarak Josef von Hammer-Purgstall (1774–1856). *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 42, 57-76.
<https://doi.org/10.26650/sdsl2019-0017>

ÖZ

Avrupa'da İslami dönem Fars dili, kültür ve edebiyatına duyulan ilginin tarihi oldukça eski bir geleneğe dayanmaktadır. Çeviri hareketleri bağlamında düşünüldüğünde İslami dönem Fars edebiyatının Avrupa ile metinsel temasının 17. yüzyılda başladığı söylenebilir. Coğrafya ve kültüre duyulan yakın ilgi seyahatların dil ve edebiyata ilgisini de beraberinde getirmiştir. Bu dönemde birçok Alman seyyah Safevi ülkesine seyahat etmiş ve tarih, kültür, dil ve İslami dönem Fars edebiyatı üzerine geniş bilgiler toplayarak bunları Batı'ya aktarmıştır.

1634 yılında Fars edebiyatı klasiklerinden olan Şeyh Sa'di-i Şirâzi'nin *Gülistan* adlı eseri Fransız oryantalist André du Ryer (1580-1660) tarafından Fransızcaya çevrilmiştir. Friedrich Ochsenbach (1606–1658), söz konusu çeviriyi 1636 yılında Fransızcadan *Gulistan, das ist, Königlicher Rosengarten/Gülistan, Kraliyet Gül Bahçesi* başlığı ile Almancaya çevirmiştir. Safevi ülkesinde medreselerde Farsça öğrenerek Sa'di'nin eserleri ile tanışmış olan Adam Olearius/Ölschläger (1600–1671), Almanya'ya döndükten sonra Safevi elçisinin yardımıyla *Gülistan*'ı 1654 yılında *Persianische Rosenthal/Fars Güller Vadisi* adıyla Almancaya çevirmiştir. 18. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da Hâfız-ı Şirâzi ve Şeyh Sa'di-i Şirâzi gibi İslami dönem Fars şairlerinden Batı dillerine yapılan edebi metin çevirilerdeki artış oryantalistlerden şairlere kadar Almanca konuşulan dünyada da etkisini göstermiştir. Bu zaman dilimi Doğu ve Batı arasında ilişkide bir dönüm noktası olarak düşünülebilir. 19. yüzyılın ise ilk yıllarında diplomat, seyyah, tüccar ve oryantalistlerin yaptıkları çeviriler ile başlayan ve gelişen edebi oryantalizm Almanca konuşulan dünyada Doğu'dan Batı'ya bir Fars şiiri çeviri külliyatı bırakmıştır. Söz konusu külliyatın oluşumunda oldukça önemli bir yerde duran Avusturyalı oryantalist Josef von Hammer-Purgstall (1774-1856), Vinzenz Rosenzweig von Schwannau (1791-1865), Valentin von Huszár (1788-1850), Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), Friedrich Rückert (1788-1866) ve August von Platen (1796-1835) gibi aydınlanmacı, klasik ve romantik akımdan ve birçok düşünür şair ve oryantalistin Fars dili ve şiirine ilgi duymalarında önemli bir etki bırakmıştır. Hammer-Purgstall'ın İslami dönem Fars şiiri çevirilerinden literal bir ağ yarattığını

iddia eden bu çalışma, onun çevirilerinin Alman edebi oryantalizminin inşa ve kurumsallaşmasında nasıl bir rol oynadığını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Josef von Hammer-Purgstall, Alman oryantalizmi, Farsça, Hâfız-ı Şîrâzî, Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, çeviri

ABSTRACT (ENGLISH)

The interest in Persian language, culture and literature in the Islamic period in Europe dates back to a very old tradition. From the point of view of the translation activities, it can be said that the textual contact with the Persian literature in the Islamic Europe began in the 17th century. Due to their strong interest in geography and culture, travelers began to concern themselves with language and literature. During this period, many Germans travelled to the lands of the Safavids. They gathered extensive knowledge about history, culture, language and Persian literature in the Islamic period, and transferred it to the West.

In 1634, the French orientalist André du Ryer (1580-1660) translated into French Sheikh Saadi's *Gulistan/The Rose Garden*, which is considered to be one of the classics of Persian literature. In 1636, Friedrich Ochsenbach (1606–1658) translated this work from French into German under the title of *Gulistan, das ist, Königlicher Rosengarten/Gulistan, Royal Rose Garden*. Adam Olearius (Ölschläger 1600-1671), who learned Persian in the Safavid madrasas, became acquainted with the works of Saadi. After his return to Germany, he enlisted the help of the Persian ambassador, and in the year 1654, translated *Gulistan* into German under the title *Persianisches Rosenthal/Valley of the Persian Roses*. During the latter part of the 18th century, the increase of translation activities of literary texts of the Persian poets from the Islamic period, such as Hafez Shirazi and Sheikh Saadi-i Shirazi into Western languages in Europe had an impact on German-speaking orientalists and poets. This period can be considered as a turning point in the relationship between Orient and Occident. The early years of the 19th century, literary Orientalism, which began and developed with the translation of diplomats, travelers, traders and orientalists, left a corpus of Persian poetry to the German-speaking world. The Austrian Orientalist Josef von Hammer-Purgstall (1774-1856) occupies an important place in the formation of this corpus. Hammer-Purgstall's translations made Persian poetry available to classical and romantic thinkers, poets and orientalists. This article has two aims; to show that Hammer-Purgstall created a literal network with his translations from Persian poetry in the Islamic period, and to determine how great a role his translations played in the construction and institutionalization of German literary orientalism.

Keywords: Josef von Hammer-Purgstall, German orientalism, Persian, Hafez Shirazi, Sheikh Saadi Shirazi, translation

EXTENDED ABSTRACT

All throughout the human history, language, culture and literature have created an intense interaction between civilizations, by crossing the borders of different nations. Therefore, it is possible to see similar cultural elements, which were processed, enriched, and refined in the literary texts of different periods and cultures. From antiquity to the present, the translation activities enabled the transfer of literary texts and served as an intermediary in cultural interaction and transitivity. Philology, more specifically translations from Oriental languages into European languages, can be regarded as one of the important tools that allowed the birth and development of orientalism. Translation, as an intellectual and linguistic activity, constitutes an intercultural interaction and a literary recreation. In the 17th century, the lands of Iran aroused the curiosity of the German-speaking world and caused it to investigate the Persian language and literature. Many Germans traveled to the Safavid dynasty during this period. They gathered

extensive knowledge about history, culture, language and the Persian literature in the Islamic period, and transferred it to the West. In 1634, French orientalist André du Ryer (1580-1660) translated Sheikh Saadi's *Gulistan/The Rose Garden* into French, which is to be one of the classics of Persian literature. In 1636, Friedrich Ochsenbach (1606–1658) translated this work from French into German under the title of *Gulistan, das ist, Königlicher Rosengarten/Gulistan, Royal Rose Garden*. Adam Olearius (Ölschläger 1600-1671), who learned Persian in the Safavid madrasas, became acquainted with the works of Saadi. During the latter part of the 18th century, the increase of translation activities of literary texts of the Persian poets from the Islamic period, such as Hafez Shirazi and Sheikh Saadi-i Shirazi into Western languages in Europe had an impact on German-speaking orientalists and poets. In the 18th century, England and France had the institutionalized colonial administration and trade networks with India, Africa and the Ottoman territories and consequently, a large financial and organizational infrastructure. These potentiality factors made it easier for their citizens to have access to Sanskrit, Persian, Arabic and Hindi manuscripts from Orient, and transfer them to European research centers, libraries and individual scholars. Over time, the philological and literally interest in the Oriental texts increased among scholars and poets. The early years of the 19th century, literary Orientalism, which began and developed with the translation of diplomats, travelers, traders and orientalists, left a corpus of Persian poetry to the German-speaking world. The Austrian Orientalist Josef von Hammer-Purgstall (1774-1856) occupies an important place in the formation of this corpus. Hammer-Purgstall was born in 1774 in the Austrian city of Graz, and studied at the *Kaiserlich-königliche Akademie für Orientalische Sprachen/Imperial Royal Academy for Oriental Languages*, a school that educated diplomats in the service of the Habsburg dynasty. After this education, Hammer-Purgstall learned oriental languages such as Persian, Arabic and Turkish, and was sent to Ottoman lands as a diplomat, serving in different units. Between 1809 and 1818, Hammer-Purgstall published a magazine entitled *Fundgruben des Orients/The Mines of the Orient* in Vienna, which was a pioneering work in the German-speaking world since it differed from the prevailing theological tradition of the time. In 1809, Hammer-Purgstall translated Khosrow and Shirin into German, entitled *Schirin, ein morgenlaendisches Gedicht nach morgenländischen Quellen/Shirin, an oriental poem based on oriental sources*, which had an important place in Persian literature. He then translated the Divan of Hafez Shirazi into German in its entirety in 1812–1813. Besides his own translation efforts, he contributed to the literal Persian translations by Valentin von Huszár (1788-1850) and Vinzenz Rosenzweig von Schwannau (1791-1865), and published them in his magazine. Although Hammer-Purgstall's translations of Hafez Shirazi and other Persian texts were pedestrian and not

very poetic, they had a significant impact on many German poets and orientalists such as Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), Friedrich Rückert (1788-1866) and August von Platen (1796-1835). Rückert, an Orientalist and scholar of oriental languages, introduced the medieval Islamic poetic form known as the ghazel to German poetry. Under the influence of the spirit of Persian poetry, Rückert created a work called *Östliche Rosen*, and translated from Persian literature in the Islamic period including Mevlana Jalaluddin Rumi, Sheikh Saadi Shirazi and Hafez Shirazi. Hammer-Purgstall's translation of Hafez inspired Goethe as well. He began to write poetry imitating the primary lyrical form, the ghazal of Hafez. For example, Goethe's *west-östlicher Divan* was influenced by his translations.

1. Giriş

İslami dönem Fars edebiyatının Avrupa ile metinsel temasının 17. yüzyılda başladığı söylenebilir. 1634 yılında Fars edebiyatı klasiklerinden olan Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülüstan* adlı eserinin tamamı olmasa da bazı kısımları 1647 yılında Kur'an'ı da çeviren Fransız oryantalist André du Ryer (1580–1660) tarafından *Gulistan ou l'Empire des Roses/Gülüstan'ın Güller İmparatorluğu* adıyla Fransızcaya çevrilmiştir (Lewis, 2001).¹ Bu çalışma, Avrupa'da İslami Dönem Fars edebiyatından yapılan ilk çeviriler arasında yer alır. Edebi Doğu metinleri Almancaya her zaman doğrudan kaynak dilinden kazandırıl(a)mamıştır. Örneğin Friedrich Ochsenbach (1606-1658), yukarıda bahsedilen Ryer'in söz konusu çalışmasını 1636 yılında Fransızcadan *Gulistan, das ist, Königlicher Rosengarten/Gülüstan, Kraliyet Gül Bahçesi* başlığı ile Almancaya çevirmiştir (Ochsenbach, 1636).² Bu iki eserin ardından 1644 yılında Hollanda oryantalizminin merkezine dönüşen Protestan Leiden Üniversitesi'nde Doğu dilleri eğitimi alan Alman asıllı oryantalist Levinus Warner (Levino Warnero 1619-1665) 1644 yılında Sa'dî-i'nin *Gülüstan* eserinden bazı kısımları *Proverbiorum et Sententiarum Persicarum centuria/Bir Yüzyıl Farsça Atasözleri ve Cümleler* adıyla Farsça-Latince olarak yayımlamıştır (1644). Ochsenbach'ın Fransızcadan yaptığı çeviriler ise Hollandalı oryantalist Georg Gentius'un (1618-1687) 1651 yılında *Musladini Sadi Rosarium Politicum, Sive Amoenum Sortis Humanae Theatrum* adlı *Gülüstan* çevirisine ilham kaynağı olmuştur (Gallien, 2018, s. 27).

Almanya'da ya da coğrafi olarak daha geniş bir ifade ile Almanca konuşulan dünyada söz konusu eserlerin yanısıra İran'a ilginin Ochsenbach'ın çevirisi biryana bırakılırsa 17. yüzyılda seyyahlar aracılığı ile ortaya çıktığı söylenebilir. Coğrafya ve kültüre duyulan yakın ilgi seyyahların dil ve edebiyata ilgisini de beraberinde getirmiştir. Bavyeralı asker Hans Schiltberger'in (1380-1450) uzun yıllar Timur'un sarayında kalması erken dönem Alman seyyahlara bir örnektir. Daha sonra Heinrich von Poser (1599-1661), Adam Olearius (nam-ı diğer Ölschläger 1600-1671), Johann Albrecht von Mandelslo (1616-1644), Engelbert Kaempfer (1651-1716) gibi seyyahlar Safevi ülkesine seyahat etmişler ve 17. yüzyılda tarih, kültür, dil ve edebiyat üzerine geniş bilgiler toplayarak gözlemlerini Batı'ya aktarmışlardır (Schmitt, 2001). Söz konusu seyahat notlarının kitaba dönüşmesi edebi bilginin Batı'ya akışı ve kültür transferinin bir aracı olmuştur. Seyyahların oldukça doğal ve

1 André du Ryer Fransa'nın İskenderiye konsolos vekili olarak da görev yapmıştır (Irwin, 2008, s. 108).

2 Ochsenbach'ın söz konusu çevirisi daha sonra bahsedilecek olan 1846 yılında *Moslicheddin Sadi's Rosengarten* adıyla teolog oryantalist Karl Friedrich Graf tarafından Almancaya çevrilen *Gülüstan*'ın girişinde "kötü işe yaramaz bir kopya" olarak tasvir edilmiştir (Graf, 1846).

abartılı anlatıları daha sonra Batı ve daha özeldir Alman kamuoyunda İran kültür ve medeniyeti ile ilgili birikiminin oluşumunda önemli bir farkındalık yaratmıştır.

1637 yılında Safeviler'e elçi olarak gönderilen Adam Olearius, medreselerde mollalardan Farsça öğrenerek Sa'di'nin eserleri ile tanışmış ve Almanya'ya döndükten sonra Safevi Devleti elçisinin yardımıyla Gülistan'ı 1654 yılında *Persianische Rosenthal/Fars Güller Vadisi* adıyla Almancaya çevirmiştir (Behzad, 1970, s. 20-22). Olearius, "Alman yurttaşlarına tanıtmaya değer gördüğü ve İran'da da güzel kitapların varlığını kanıtlamış" olduğu bu çalışma ile Almanca konuşulan coğrafyada edebî oryantalizm çalışmaları yapan ilk oryantalistler arasında yer almış, Fars diline ve kültürüne ilgi duyulmasında bir öncü olmuştur (Olearius, 1696, giriş kısmı). Olearius'un Gülistan'ı ana kaynağından, yani Farsçadan Almancaya kazandırması Ochsenbach çevirisine nazaran daha kalıcı bir etki bırakmıştır. Bu örneklerden hareketle Avrupa'da daha özeldir Almanya'da İslami dönem Fars edebiyatına merakın uyanmasında seyahat notlarının, tüccar ve elçilerin anlatılarının önemli bir payı olduğu söylenebilir.

İnsanlık tarihi boyunca dil, kültür ve edebiyat farklı milletlerin topraklarında sınırları aşarak medeniyetler arasında ciddi bir etkileşim yaratmıştır. Farklı milletlerin edebi yapıtlarında tamamıyla aynı olmasa da "işlenmiş, zenginleştirilmiş ve artırılmış" benzer kültür unsurlarını görmek bu transfere somut bir örnek olacaktır (Radjaie, 1998, s. 1). Antikçağdan günümüze kadar edebi metinlerin transferi ancak çeviri ile gerçekleşmiş ve kültürel etkileşim ve geçişkenlikte bir aracı işlevi görmüştür. Filoloji, daha özeldir çeviri, oryantalizmin doğuşuna ve gelişimine imkân veren önemli araçlardan biridir. Düşünsel ve dilsel bir faaliyet olan çeviri, "kültürlerarası bir kavşak" olduğu kadar aynı zamanda edebi bir "yeniden yaratmadır". "Çevirmenin etkinliği iki dil, iki kültür, iki çağ iki dönem vb. arasında gidip gelir, kendi varoluş koşullarını yaşarken, varış kültüründeki özünü de yaratır" (Rifat, 2004, s. 9). 19. yüzyılda İslami dönem Fars edebiyatı çevirilerinin Alman klasik ve romantik şiiri üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Bu etki daha sonra bahsedileceği gibi Alman şiir formunda gösterecektir kendini. Diplomat, seyyah, tüccar ve oryantalistlerin yaptıkları çeviriler ile başlayan ve gelişen edebî oryantalizm, Almanca konuşulan dünyada Doğu'dan Batı'ya bir çeviri külliyatı bırakmıştır. Söz konusu külliyatın oluşumunda bu çalışmanın konusu olan Avusturyalı oryantalist Josef von Hammer-Purgstall (1774-1856) çok önemli yerde durmaktadır. Onun çevirileri, Almanca konuşulan dünyada aydınlanmacı, klasik ve romantik akımdan birçok düşünür, şair ve oryantalistin Fars şiirine ilgi duymasında ciddi bir rol oynamıştır (Radjaie, 2018, s. 134). Tarihçi, diplomat, oryantalist, çevirmen, şair gibi farklı kişilikleri olan Hammer-

Purgstall'ın oryantalist kişiliği ve tarihçiliğini konu edinen oldukça zengin bir literatür vardır..Son yıllarda neredeyse Hammer-Purgstall'ı bütün yönleri ile ele alan mektupları ve terekesindeki diğer malzemelerden binlerce sayfalık kapsamlı bir biyografisi ve binlerce kayıt yayımlandı (Höflechner ve Wagner, 2018)³. Bu oldukça geniş içerikli çalışmanın yanısıra Wilhelm Baum'un (2004) ve Hannas Galter'in (2009) Hammer-Purgstall'ı modern Alman oryantalizmin öncüsü olarak ele aldığı biyografik makaleleri ise onun Fars edebiyatı ile ilişkisi ve Alman oryantalizmi üzerindeki etkisi bağlamında önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca Alman şiiri ve Hâfız arasındaki geçişkenlikleri irdeleyen Ali Radjeie (1998) Katharina Mommsen, (1961) Anne Marie Schimmel (2012), Hartmut Bobzin (1989) ve Shafiq Shamel (2007) gibi araştırmacıların Hammer-Purgstall'ın Alman oryantalizmi ve şiiri üzerindeki etkileri inceleme konusunda önemli bir yerde durdukları söylenebilir. Anne Marie Schimmel'in *A Two-Colored Brocade: The Imagery of Persian Poetry* (1992) adlı Fars şiirini incelediği kitabı genel anlamda Fars edebiyatı ve Almanca konuşulan dünyadaki geçişkenliklerle ilgili olarak giriş kısmında önemli bilgiler vermektedir. Her biri kendi alanında bir boşluğu dolduran bu eserlere rağmen Hammer-Purgstall'ın Alman edebi oryantalizminde nasıl bir etki bıraktığı üzerine müstakil bir çalışmanın eksikliği bu makalenin ortaya çıkmasında oldukça etkileyici olmuştur. Özellikle Türkçe literatürde Hammer-Purgstall'ın sadece bir Osmanlı tarihçisi olarak bilinmesi onun edebi kişiliğinin ihmal edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hammer-Purgstall'ın İslami dönem Fars edebiyatı çevirileri ile içerisinde Friedrich Rückert (1788-1866), Vinzenz Rosenzweig von Schwannau (1791-1865), Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832) ve August von Platen (1796-1835) gibi bazı oryantalist ve şairlerin bulunduğu literal bir ağ ortaya koyduğunu iddia eden bu çalışma, onun çevirilerinin Almanca konuşulan coğrafyada edebi oryantalizmin inşasında nasıl bir rol oynadığını incelemektedir.

Bu makale üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm 18. yüzyılda Avrupa'da çeviriler aracılığı ile klasik dönem Fars edebiyatının nasıl keşfedildiği ve bunun Almanca konuşulan dünyaya nasıl yansıdığını ele almaktadır. İkinci bölüm Hammer-Purgstall'ın nasıl bir atmosferde Fars edebiyatı ile tanıştığını ve onun İslami dönem Fars şiiri çevirilerini irdelemektedir. Üçüncü bölüm ise Hammer-Purgstall'ın hangi Alman oryantalist ve şairleri etkilediğini ve onun çevirilerinin onlar üzerinde nasıl bir iz bıraktığını ortaya koymayı denemektedir.

3 Söz konusu bu çalışma 2011 yılında Walter Höflechner'in yönetiminde Graz Üniversitesi'nde bir proje şeklinde başlamış ve seri halinde yayımlanmıştır.

2. 18. Yüzyıl ve Fars Edebiyatının Keşfi

18. yüzyılda İngiltere ve Fransa'nın Hindistan Afrika ve Osmanlı toprakları ile kurumsallaşmış sömürge ve ticaret ağları ve buna bağlı olarak "büyük finansal ve organizasyonel" altyapının sağladığı imkânlar, Arapça ve Hintçe yazmalarına ulaşımını ve Avrupa'daki kütüphanelere transferini oldukça kolaylaştırmış ve zamanla söz konusu eski metinlere duyulan literal ve filolojik ilginin artmasını sağlamıştır (Polaschegg, 2005, s. 149).

18. yüzyılda Alman oryantizmi içerisinde İran medeniyetine duyulan ilgi İslami dönem ve İslam öncesi olmak üzere iki ana damardan beslenmiştir. Yukarıda kısa bir giriş yapılan 17. yüzyılda çoğu zaman akademik kaygı taşımayarak çalışılmaya başlanan İslami dönem Fars edebiyatı çevirilerinin yanısıra Fransız oryantist Abraham Hyacinthe Anquetil-Duperron'un (1731-1805) 1771 yılında bastırabildiği Zerdüştlük dininin kutsal kitabı Avesta çevirisinin Almancaya çevirisi İslam öncesi İran'a ilgi için yeni bir kanal açmıştır. Böylece bir taraftan İslami dönem Fars edebiyatı üzerine çeviriler ve bilimsel çalışmalar yapılırken diğer taraftan da Avesta ve İslam öncesi İran kültürünü merkeze alan bilimsel bir alan doğmuştur. Georg Friedrich Grotefend'in (1775-1853) 1802 yılında antik Pers Krallığı'nın başkenti olan Persepolis'te bulunan Eski Farsça çivi yazılarını çözümlemesi Göttingen Üniversite'sinde İslam öncesi İran çalışmalarının gelişmesine öncülük etmiştir (Schmitt, 2001). Avesta merkezli İslam öncesi İran çalışmaları ve Fars-İslam klasiklerinin yanısıra modern ve arkaik Fars dilleri grameri olmak üzere filoloji merkezli bir alandan da bahsetmek yanlış olmayacaktır. Doğu filolojisinin bir parçası olarak Alman oryantizmi içerisinde özellikle 1840'lardan itibaren Johann August Vullers (1803-1880) öncülüğünde Almanya'da yer edinmeye çalışan Fars filolojisi tamamen bağımsız bir disiplin olarak üniversitelerde yer edinememiştir. Bunun en temel nedeni Alman oryantistlerin dil ailelerine olan yaklaşımlarından kaynaklanmıştır. 1850 yılında Sanskritçenin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkması ile beraber Alman oryantizmi filoloji araştırmalarında Sami ve Ari, yani Indogermanistik (Hint-Avrupa) olmak üzere iki ana paçaya ayrılmıştır. Alman üniversitelerinde Farsça, bazen Doğu dilleri altında kategorize edilirken bazen de Indogermanistik olarak anılan bölümlerinin Ari kolu altında yer bulmuştur. Fakat Farsça hiçbir zaman Sanskritçenin baskınlığına karşı önemli bir yer edinememiş, hatta onun gölgesinde kalmıştır (Mangold, 2004, s. 102). Almanya'da Fars filolojisi bilimsel olarak özellikle Hint-Avrupa teorisi üzerinden şekillenmiştir. Bunun en temel nedenlerinden birisi Avesta dili çalışmalarında Sanskritçe kelimelere rastlanılarak İran-Hint ilişkisinin kurulmasıyla olmuştur.

18. yüzyılın sonlarında Alman entelektüeller arasında Yunanca ve Latince bilmek ve bu dillerden edebi çeviriler yapmak "ortak bir mülkiyete" dönüşmüştür. 19. yüzyılın başlarında

ise romantizm akımı ile dünya şiiri düşüncesi oldukça yaygınlaşmış ve Avrupa dilleri dışındaki dillerden çeviriler yapılarak Avrupa şiir formuna uyarlamak moda olmuştur. Hiçbir zaman dini-İslami şiirler klasik antik ya da Roma dönemi şiirleri kadar ilgi görmese de özellikle Doğu'ya edebi ilginin duyulmasında önemli bir yere sahip olan Arap edebiyatından menşei henüz bilinmeyen *Bin Bir Gece Masalları*'nın farklı Avrupa dillerine çevirileri ve Fars edebiyatından Hâfız-ı Şîrâzî çevirileri oldukça ilgi görmüştür (Wohlleben, 2004, s. 12)⁴. Fransa ve İngiltere'de Doğu çalışmaları hâkim kolonyal politikadan etkilenerek gelişirken Almanya kendi içerisinde oldukça bağımsız bir gelişmeye sahne olmuştur. Zaten o dönem siyasi birliğini henüz tamamlayamamış olan Almanya'nın dış politikasında benzer bir yapının görülmesi çok mümkün de değildi. Almanya'da edebi-oryantalizm 19. yüzyılın başında aydınlanma felsefesinin rasyonel düşünce egemenliğine karşı gelişen romantizm akımından etkilenmiştir. "Modern uygarlığa karşı bir itiraz, yaşamın mekanikleştirilip nicelleştirilmesinden, toplumsal ilişkilerin şeyleştirilmesinden, topluluğun çözünmesinden ve her şeyden önemlisi dünyanın büyüünün bozulmasından sorumlu olan burjuva sınıai dünyanın bir eleştirisi" olan romantizm akımında (Michael Löwy'den aktaran Oğuz, 2011, s. 51) "endüstri öncesi, egzotik dinsel ve asli" yönlerden Doğu'ya bir öykünme vardır. Yani romantizmin gelişimi hızla büyüyen Alman sanayisine alternatif bir itici bir güç olduğu söylenebilir. Romantikler "Doğu'yu kendi kültürel, dinsel, tarihsel ve edebi bütünlüğü içerisinde kendi kurallarına göre, (Almanların da) bir tarihi olarak ve önemli bir ilgi sahası olarak" anlaşılması gerektiğini talep etmişlerdir (Mangold, 2004, s. 45). Bu bağlamda Hammer-Purgstall'ın Almanca konuşulan dünyada İslami dönem Fars edebiyatına ilginin uyanmasında ayrıcalıklı bir yeri vardır. Hammer-Purgstall'ın Doğu şiiri ve İran mistisizmi ilgisi 18. yüzyılın son dönemlerinde aydınlanmacı dünya görüşüne tepkinin bir parçası olarak değerlendirilebilir (Irwin, 2008, s. 156). Onu en çok etkileyen kişilerden biri de 1784 yılında Kalkütâ'da *The Asiatic Society* kurucusu İngiliz oryantalist-filolog ve sömürge danışmanı William Jones (1746-1794) ve Farsça çevirileri olmuştur. (Polaschegg, 2005, s. 149; Hammer-Purgstall, 1818, s. VI). Jones'un Hammer-Purgstall açısından bir diğer önemi ise yazdığı Farsça gramer kitabının İranlı şairlerden yaptığı alıntılardan meydana gelmesidir. Böylece Fars şiiri ve Sanskritçeyi Batı'ya tanıtan ve özellikle Hint-Avrupa teorisini ortaya koyan Jones, Hammer-Purgstall'ın yanısıra birçok Alman oryantalist ve romantiklere de ilham kaynağı olmuştur. Fars şiiri üzerine yaptığı

4 18. yüzyılın başlarında, Doğu hakkında oldukça coşkulu olan ve 1670 ve 1675 yılları arasında İstanbul'da Fransız elçiliğine bağlı olarak da çalışan Antoine Gallands'ın (1646-1715) Arap dönemi masalları koleksiyonu *Bin Bir Gece Masalları* çevirisi daha sonra bunların farklı Avrupa dillerine çevrilmesi Avrupa'da Doğu'ya edebi ilginin duyulmasında önemli bir yere sahiptir. Bunun yanısıra Gotthold Ephraim Lessing'in (1729-1781) 1779 yılında kaleme aldığı *Nathan der Weise* (Bilge Nathan) adlı eseri "üç İbrahimi dine gösterdiği toleransla Aydınlanmanın en güzel dramasıdır". 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan bu çalışma günümüzde bile halen etkisini sürdürmektedir (Schimmel, 2012, s. 66-67; Irwin, 2008, s. 119-120).

yoğun çalışmalar Jones'u "Avrupa edebiyatının bayatladığı ve klasik örneklerden özgürleşmesi gerektiği" sonucuna götürmüştür (Irwin, s. 126-127). Bu yönüyle Jones, daha sonra bahsedileceği gibi gazel formunu Alman şiirine dâhil eden Hammer-Purgstall, Goethe ve Rückert üzerinde önemli bir etki bırakmıştır.

Fars şiiri, Hintçe ve Sanskritçe çalışmaları alanında da İngilizlerden daha çok egemen olan bazı Alman aydınlar, Hint-Ari medeniyetinin Sami kültürüne kıyasla daha üstün olduğunu öne sürmüşlerdir. Bunlardan biri olan oryantalist-filolog ve yazar Friedrich von Schlegel (1772–1829) *Über die Sprache und der Wieselheit der Inder/Hintlerin Dili ve Bilgeliği Üzerine (1808)* adlı eserinde Sanskrit kökenli dillerin Sami dillerinden daha üstün olduğunu iddia etmiştir. Hintçe ve Sanskritçe meraklısı olan Kardeşi August Wilhelm Schlegel (1767-1845) ise "istisnasız her şeyin kaynağının Hindistan'da" olduğunu iddia etmiştir (Irwin, s. 160; Said, 1979, s. 98). Edward Said'e göre, "romantizmin en yüksek derecesini arayacağım yer Doğu'dur" diyen August Wilhelm von Schlegel'in aslında kastettiği şey *Sakuntala*, *Zend-Avesta* ve *Upanişat* metinleridir (Said, s. 98). İşte böyle bir edebi atmosferde yetişen Hammer-Purgstall, 1794 yılında arkadaşı Karl Borromäus Harrach (1761–1829) ile beraber Hâfız şiirlerini okumaya başlamıştır. Hâfız ile meşgalesi onun daha sonraki çevirilerinin ilk basamağı olmuştur (Baum, 2004, s. 4).

3. Hammer-Purgstall'ı Ortaya Çıkaran Ruh ve Çevirileri

1774 yılında Avusturya'nın Graz şehrinde doğan Hammer-Purgstall, annesinin ölümünün ardından 14 yaşında Kraliçe Maria Theresa'nın kurduğu ve Habsburg Hanedanlığı için Doğu dillerini bilen diplomat yetiştiren bir okul olan *Kaiserlich-königliche Akademie für Orientalische Sprachen/Doğu Dilleri İmparatorluk ve Kraliyet Akademisi* ne kayıt olmuştur. Burada dokuz yıl süren uzun bir eğitimin ardından Farsça, Arapça, Türkçe gibi Doğu dillerini öğrenen Hammer-Purgstall, Osmanlı topraklarına diplomat olarak gönderilerek farklı birimlerde görev almıştır (Gibson, 2015, s. 99). Uzun yıllar İstanbul'da görev yapan Hammer-Purgstall, burada Doğu yazmalarını ve klasik Fars edebiyatı alanında yazılmış şerhleri inceleme imkânı bulmuştur. 1809-1818 yılları arasında dönemin baskın olan teolojik geleneğinden farklı olarak yayımladığı *Fundgruben des Orients/Doğunun Kaynakları* adlı ilk dergi olma özelliği ile Almanca konuşulan dünyada bu alanın öncülerinden olmaya hak kazanmıştır. Motto olarak Bakara Suresi'nin; "Sag: Gottes ist Osten und Gottes ist der Westen; Er leitet wenn er will, den rechten Pfad/Doğu da Batı da Allah'ındır. Allah dilediği kimseyi doğru yola iletir" 142. ayetini kullanan dergi, içerik olarak "Doğu ile ilgili ne varsa" kapsamıştır (Avcı, 2018, s. 35). Kendi çevirilerini de bu dergide

yayımlayan (Baum, 2004, s. 4) Hammer-Purgstall, bir taraftan oryantlizmin Alman üniversitelerinde baskın olan teoloji anlayışının aksine bilimselleşme ve filolojik gelenek inşasında bir kapı açarken diğer taraftan da edebi oryantlizme ilgi duyulmasında öncü olmuştur.

“Şiirin bir insanın tam olarak anlaşılması için bir temel” olduğuna inanan Hammer-Purgstall, özellikle “Doğu’nun şairlerini iyice incelemek ve daha sonra tarihe yönelmek istediğini” (Gibson, s. 101) belirterek edebi çevirilerden tarih araştırmalarına oryantlizmin farklı alanlarında oldukça önemli eserler bırakmıştır. 1809 yılında İran edebiyatında önemli bir yeri olan Hüsrev ve Şirin hikâyesini İstanbul ve Viyana kütüphanelerindeki yazmalardan faydalanarak iki cilt halinde *Schirin, ein morgenlaendisches Gedicht nach morgenländischen Quellen/Şirin, Doğu kaynaklarına Göre Doğu Şiiri* adıyla Almancaya kazandıran Hammer-Purgstall, çeviri metnini oluştururken Nizâmî-i Gencevî, Dihlevî, Âsaf Han, Abdullah Hatusi, Âhî ve Karamanî gibi Türkçe şerh ve Farsça nüshalarından faydalanmıştır (Hammer-Purgstall, 1809, s. XXI).

Oryantalistlerin yanısıra Alman romantik şairler de Doğu şiirine yakın ilgi duymuşlardır. Hammer-Purgstall Viyana’da Alman romantizminin öncülerinden olan August Wilhelm Schlegel ve Friedrich Schlegel (Schlegel kardeşler) ile tanışmıştır. Hammer-Purgstall’ın Şirin çevirisinden oldukça hoşlanan August Wilhelm Schlegel ise onunla edebi sohbetler ve tartışmalar yaparak daha fazla zaman geçirmiştir. Her ne kadar Alman romantizminden etkilense de daha çok erken dönem liberallerden olan Hammer-Purgstall genel anlamda Schlegel kardeşlerle çok uzun ve derin ilişki kurmamıştır (Baum, 2004, s. 8-9)⁵. *Schirin* adlı çevirisini yaptıktan üç yıl sonra 1812 yılında 14. yüzyıl İran şairlerinden Hâfız-ı Şirâzî’nin gazellerinden oluşan *Divan* eserini Almancaya çeviren Hammer-Purgstall (1812) önsözünde okurlarına genel anlamda Fars edebiyatının form içerik ve düşünsel yapısını tanıtmayı denemiştir. Hâfız çevirilerinde divan edebiyatı şairlerinden Sürûrî, Sûdî ve Şem’î’nin şerhlerinden faydalanan ve içerik olarak Hâfız’ın anlam çeşitliliği üzerinde duran Hammer-Purgstall, Fars şiirindeki anlam sembol ve ritmi korumaya gayret etmiş aynı zamanda Avrupa şiirinden farklılığına vurgu yapmıştır (Hammer-Purgstall, 1812, s. I-XLII). Onun Hâfız çevirileri Almanca konuşulan dünyada hem çağdaşı hem de ölümünden sonra bile birçok Alman oryantlist ve şairi etkilemiş İslami dönem Fars dili ve edebiyatı çalışmalarının önünü açmıştır (Schimmel, 1992, 4). Hammer-Purgstall ile aynı okuldan mezun olan ve 1807 yılından 1823 tarihine kadar İstanbul’da görev yapan Habsburglu

5 Friedrich Schlegel, 1809 yılında Hammer-Purgstall’ı ziyaret etmiş ve bir mektubunda ondan sevgili dostum diyerek bahsetmiştir (Baum, 2004, s. 8-9).

diplomat Valentin von Huszár'ın (1788-1850) Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî* ya da Vinzenz Rosenzweig von Schwannau'nun (1791-1865) Câmî'den yaptığı *Joseph und Suleicha/Yusuf ve Züleyha* Almanca çevirisinde Hammer-Purgstall'ın destek ve etkisi vardır. Bu çalışmalar Hammer-Purgstall tarafından kendi dergisinde yayımlanmıştır (Gibson, 2015, 2. 117). Hammer-Purgstall ile Viyana'da aynı çevrede bulunan Schwannau, onun izinde üç ciltlik bir Hâfız çevirisini uzun yıllar sonra 1858 ve 1864 yılları arasında yayımlamıştır. Çalışmasına Hammer-Purgstall'dan farklı olarak Hâfız'ın orijinal Farsça gazellerini de ekleyen Schwannau, çevirilerinde hece vezni kullanmış ve teknik olarak Hâfız'ın gazel formuna sadık kalmayı denemiştir (Schwannau, 1858-64). Oldukça iyi derecede Farsça bilen Schwannau, Divan'ın tamamını çevirmiş ve gazelleri Almancalaştırma denemesinde yaptığı çevirileri Hammer-Purgstall ile kıyaslandığında içerik olarak Hâfız'a daha bağlı kalmıştır. Yani gazellerin çevirisinde onun hatalarına düşmemiştir (Wohlleben, 2004, s. 16). Schwannau ve Huszár örneğinde ve daha sonra birçok oryantalist ve şairde görüleceği gibi Hammer-Purgstall, Alman oryantizmi içerisinde İslami dönem Fars edebiyatında literal bir ağ kurmuş ve ağıın içerisinde oldukça zengin çeviriler doğmuştur. İki kültür arasındaki kültürel transferi sağlayan bu çeviriler Almanya'da Doğu'nun romantize edilmesinde bir aracı rol oynamışlardır.

Çocukluğundan beri Fars şiirine ilgi duyan Hammer-Purgstall, yaptığı edebi çevirilerin yanısıra yaşadığı dönemde oldukça yaygın olan tarzda farklı dil ve formda şiirler yazmıştır. Fars dilini Arapça ve Türkçeye kıyasla daha özel bir yere koyan Hammer-Purgstall'a göre sadece Arapça ve Farsça şaheserlerin taklidi olan Türk edebiyatı bu dillerden yapılan çevirilerle zenginleşmiştir. Fars edebiyatını içerik ve form olarak "bütün Doğu nâzımının çiçeği" olarak kabul eden Hammer-Purgstall, Fars şiir sanatının Arapça dize ölçüsünü alarak kendi şiir formuna adapte etmeyi başardığını iddia etmiştir (Hammer-Purgstall 1818, s. V).⁶ Hammer-Purgstall'ın Fars dili ve edebiyatına neden bu kadar yakın ilgi duyduğu sorusunun cevabını dönemin ruhunda aranmalıdır. Zira Hammer-Purgstall, 19. yüzyılın ilk yarısında şekillenen Hint-Avrupa düşüncesinin etkisinde filolojik olarak Farsçayı kardeş bir dil olarak değerlendirmiş (Hammer-Purgstall, 1812, s. VII) ve Germenleri "eski bir Farsi kavim" olarak betimleme yoluna gitmiştir. Ona göre yapılan ayrıntılı dil çalışmaları sonucu Farsça ve Almanca'nın akraba diller olduğu artık ortaya çıkmıştır. Fars edebiyatının Almanya'da ilgi uyandırması köken birliğinin yanısıra retorik ve poetik gelişimlerinde ortak bir kader birliği taşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır (Hammer-Purgstall, 1818, s. VII).

6 Bu küçümseyici bakışına rağmen Türk edebiyatı ile ilgili bazı çalışmalar yapmaktan da geri kalmamıştır. Bkz. (Hammer-Purgstall, 1836-1838; Hammer-Purgstall, 1825).

Hammer-Purgstall'ın Hâfız'dan yaptığı çeviriler ve diğer çeviri çalışmaları Alman oryantalistler arasında ciddi bir tartışmaya neden olmuştur. Özellikle çağdaşı oryantalistlerden Friedrich Heinrich von Diez (1794-1876) "baştan savma ve yüzeysel" bulunduğu çevirilerini şiddetli bir şekilde eleştirmiştir (Galter, 2009, s. 459; Mangold, 2004, s. 47-51). 1811 yılında Keykâvus bin İskender'in *Kabûsnâme* eserini Farsçadan Almancaya çeviren Diez, (Gibson, 2015, s. 331) meslektaşı Hammer-Purgstall ile ciddi akademik tartışmalar ve çekişmeler yaşamıştır. Hammer-Purgstall gibi İstanbul'da diplomat olarak görev yapan Diez'in Farsça çevirileri oryantalist çevrelerce oldukça ilgi görsede Hammer-Purgstall kadar tanınmasına olanak sunmamıştır.

Hammer-Purgstall'ın Hâfız ve Fars edebiyatından yaptığı diğer çeviriler sıradan ve şiirsellikten uzaktır. Buna rağmen Almanca konuşulan dünyada Doğu'nun edebi anlamda Alman oryantalizminin bir parçasına dönüşmesinde onun Farsça, Türkçe ve Arapça gibi Doğu dillerinden Batı dillerine kazandırdığı edebi çevirilerin çok önemli bir etkisi vardır. Hammer-Purgstall, Alman oryantalizminde yarattığı en önemli etkilerden biri de şair, çevirmen ve dilbilimsel ve edebi dehası ile tanınan oryantalist, şair ve filolog olan Rückert'i yetiştirmiş olması ve kendinden sonraki çevirilere nerdeyse temel kaynak olmasıdır. Literal Doğu bilgisinin transferi bağlamında düşünüldüğünde Hammer-Purgstall, Schawannau, Rückert, Platen ve Goethe arasında literal bir ağdan bahsetmek yanlış olmayacaktır.

4. Literal Ağ ve Poetik Bellek

Hammer-Purgstall'ın *Geschichte der schönen Redekünste Persiens/Fars Belâgati Tarihi* eseri ve Hâfız çevirileri Rückert'in Fars şiirine olan ilgisinin temel dayanağı olmuştur. Hâfız'ı sadece Hammer-Purgstall'ın Almanca çevirileri üzerinden değil, bizatihi Farsça okuyan Rückert, 1818 yılında Hammer ile Viyana'da yoğun bir çalışma dönemi geçirmiştir (Höflechner & Wagner, 2018, s. 8). İranlı şairlere "sınırsız bir coşkuyla" yaklaşan Rückert'in 1821 yılında yayımladığı ve yeni keşfettiği Hâfız'ın ruhunun hissedildiği, genel olarak Fars şiirinin etkisiyle ortaya çıkan *Östliche Rosen/Doğu Gülleri* adlı eseri Hammer-Purgstall'ın etkisiyle yazdığı şiirlerdir. Bu çalışmasında Mevlânâ'nın kırk dört gazelini Alman edebiyatına kazandırmıştır. Hammer'ın Hâfız ve Fars edebiyatının diğer eserlerinden yaptığı çeviriler gazel formuna oldukça yabancı sıradan ve şiirsellikten uzaktır. Onun aksine Rückert, oryantalist şair ve çevirmen olarak Hâfız ve Mevlânâ gazellerini Almancalılaştırırken sıradan çevirilerden ziyade onun ruhunu ve formunu kendi şiirine yansıtmayı başarmıştır (Bobzin, 1989, s. 4; Shabrawy, 1974, s. 45). "Dillerin ve edebiyatın çeşitliliğinde insan ruhunun birliğini keşfetmeyi arzulayan" Rückert, Farsçadan çevirdiği

gazelleri Alman şiir tonuna benzetmiştir. Hammer'den aldığı ruhla içerisinde "bilgeliğin" olmadığı bir çalışmadan uzak duran Rückert, söz sanatı, şiirsel ilham ve akıcılık ve tarihsel arka planı çevirilerin içine yerleştirerek aktarmayı başarmıştır. Farsça ve Almanca arasındaki tarihsel-karşılaştırmalı dilbilimin sonuçlarını dikkatli ve verimli bir şekilde işlemiştir (Mumm, 2013, s. 445–446). Hâfız'ın gazellerinde Rückert'i en çok etkileyen şey onun şiirine sinmiş olan "nihai kaderin anlaşılmazlığı, insanın evrenin bilmecesinde ustalaşamaması" gibi ifadeler olmuştur (Shabrawy, 1974, s. 45). Yani Fars edebiyatının mistik sûfi boyutu Rückert'in klasik Alman edebiyatından romantizme geçişindeki içsel gerekçeler arasında sayılabilir.

Rückert'in gazelleri Almancalaştırma denemesini Mevlânâ çevirileri ve etkisinde görmek mümkündür. Rückert, böylece Alman dili ve şiir formunu zenginleştirmeyi amaçlamıştır (Avcı, 2018, s. 26). Bu ilgi Rückert'in 1819 yılında daha önce Hammer-Purgstall'ın çalışmalarıyla tanıştığı *Mewlana Dschelaladdin Rumi* adlı çalışmasıyla daha somut bir şekilde ortaya çıkmıştır (Rückert, 1819). Hammer-Purgstall'ın çevirideki yeteneğinin Rückert'in şiirsel dehası ile birleşmesi sonucu ortaya çıkan bu eser, Almanca konuşulan dünyaya Mevlânâ mistisizminin kapılarını açmıştır. Her ne kadar Rückert, Fars edebiyatını keşfinde Hammer'den oldukça etkilenmiş olsa da, Hammer'in şiirlerini arkadaşı Platen'a 1825 yılında yazdığı mektupta teknik açıdan ciddi bir şekilde eleştirmiştir (Höflechner & Wagner, 2018, s. 132-133). Fars edebiyatına ilgisi yalnızca Hâfız ve Mevlânâ ile sınırlı kalmayan Rückert, Sa'dî'den birçok çeviri yapmış ve bunların bir kısmı ölümünden sonra basılmıştır. 1838 yılında Fars edebiyatının oldukça önemli bir eseri olan Firdevsî'nin *Şehnâme* adlı eserinin bir parçası olan *Rüstem ile Sohrab* destanını *Rostem und Sohrab* (1838) adıyla çeviren Rückert'in *Bostan* çevirisi ise ölümünün ardından ancak 1882'de (1882) basılabilmektedir. Edmund Alfred Bayer'in, Rückert'in Sa'dî'nin Divanı'ndan yaptığı çevirileri 1893 yılında (Rückert, 1893) onun bazı şiirlerini ise *Saadis Politische Gedichte/Sa'dî'nin Siyasi Şiirleri* adıyla daha sonra terekesinde bir araya getirerek 1894 yılında yayımlamıştır (Rückert, 1894). Ayrıca Bayer, 1894'te Rückert'in terekesinde bulunan notlardan hareketle *Şehnâme*'yi de çevirmeyi denemiş fakat tamamlayamamıştır. Yarısına kadar çevirebildiği ve terekesinde bulunan bölümler ölümünün ardından yine Bayer tarafından birleştirilerek üç cilt halinde kitaplaştırılmıştır (Rückert, 1890-1895). Onun Fars şiirinde Hammer'den ne kadar etkilendiği ve ona nasıl bir değer biçtiği *An J. von Hammer* adlı şiirinde açıkça görülebilir.

Den Dolmetschen der Pforte dort im hochtürmenden Wiene,
Der, so hat mir Hafis gesagt, löst mit glücklicher Schnelle
Jedes Rätsel aus Osten, das schwierig anderen schiene

Sarayın tercümanı orada yüksek kuleli Viyana'da
diğerlerine zor görünen Doğu'daki her bilmeceyi daha mutlu bir hızla çözer
bunu bana Hâfız söyledi (Rückert, 1868, s. 254).

Rückert, yaşadığı dönemde filoloji çalışmalarında baskın olan Hint-Avrupa teorisinin etkisiyle Hammer-Purgstall gibi Farsça ve Almanca'nın akraba olduğunu iddia etmiştir. "Özellikle zamanımızın son araştırmalarına bakarsanız, Farsça ve Almanca arasında bir ilişki olduğunun şüphe götürmediğine şahit olursunuz" ifadesi onun bu teoriden etkilendiğine somut bir örnektir (Radjaie, 1998, s. 41). Kendisi de zaten (Franz Bopp'un öğrencisi olan) bu teorisinin pratisyenlerinden biri olarak Erlangen Üniversitesi'nde 1826 ile 1841 yılları arasında Hint-Avrupa teorisini temsil etmiştir. Hint-Avrupa (Indogermanistik) teorisi Avrupa dillerinin çoğunluğunun ve bazı Asya dillerinin genetik olarak birbirleriyle ilişkili olduğu görüşüne ve ortak bir temel dilden çıktığını kabul etmeye dayanmaktadır⁷. Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-İran kolunun İrani diller sınıfına dâhil olan Fars diline Almanca'nın akraba bir dili olarak duyulan etimolojik ilgi Fars edebiyatı çalışmalarını teşvik etmiş olsa da yukarıda da vurgulandığı gibi onu Sanskritçenin gölgesinden kurtaramamıştır. 19. yüzyılda Fars edebiyatını Alman dili ile buluşturan en üretken ve çalışkan çevirmenlerinden biri olan Rückert, İslami dönem Fars şiirini ve dolaylı olarak kültürünü Almanca konuşulan dünyaya transfer etmiştir. Rückert, Fars şiiri ile tanışmadan önce form olarak önce iki dörtlü ve iki üç mısradan meydana gelen Sonettler yazmıştır. Gazel formunu Almancaya uyarlama onun şiirini çeşitlendirerek zenginleştirmiştir.

Ölümünden sonra 1874 yılında onun daha önce Fundgruben des Orients dergisinde çevirilerini yayımladığı Ğâzi-d-Din Haidar'ın *Haft Qulzum* adlı eseri Wilhelm Pertsch tarafından *Grammatik Poetik und Rhetorik der Perser/Farsların Gramer, Poetika ve Retorikası* adıyla kitaplaştırılmıştır (Rückert, 1874). Rückert'in yanısıra onun yardımıyla Gazel formuna aşına olan August von Platen da Fars şiirine oldukça ilgi duymuş ve Hâfız'dan etkilenecek gazeller yazmıştır. Rückert'ten bağımsız ve ondan daha önce Farsça öğrenmeye başlayan Platen ve Rückert mektuplaşmaları Hâfız şiirinin Almanca'ya uyarlanma çabalarına örnek olarak verilebilir. Platen, sadece Fars şiirinden etkilenecek Almanca gazeller yazmamıştır. Bilakis Hâfız'dan çeviriler yapmıştır (Bobzin, 1989, s. 4).

Hammer-Purgstall'ın çevirileri Rückert'in aksine Farsça bilmeyen Goethe'nin *Der west östlicher Diwan/Doğu Batı Divanı* eserine ilham kaynağı olmuştur. Bunun yanısıra Hammer-

7 Bkz. www.indogermanistik.phil.fau.de

Purgstall'ın yukarıda bahsedilen *Geschichte der schönen Redekünste Persiens* adlı İran şiiri ve şairleri anlattığı eseri ise Goethe'nin yukarıda bahsedilen Divan eserinin içinde bir parça olan *Noten und Abhandlungen* adlı çalışmasına da kaynak olmuştur (Bruijn, 2003; Solbrig, 1970, s. 117). Goethe'nin kendi ifadesi ile Hammer-Purgstall'dan nasıl etkilendiği alıntıdan anlaşılabilir: "Hâfız'ın şiirleri, Hammer'in tercümesiyle, geçen yıl elime geçti (1814). Bundan önce, şurada burada, dergilerde çevrilmiş bazı münferit şiirler, bana, bu parlak şairi pek duyurmamıştı. ...Almanca tercümeleri, önümde duruyor" (Özgü, 1952, s. 89-90). Her ne kadar Hammer-Purgstall Goethe'nin Doğu şiirine daha özeldir Fars edebiyatına ilgisinde önemli bir rol oynasa da Diez, Goethe'yi oldukça fazla etkilemiştir (Gibson, 2015, s. 331; Diez ve Goethe arasındaki etkileşime ışık tutacak en kapsamlı araştırma için bkz. Mommsen, 1961).

İngilizler Kalküta'da Doğu'yu keşfederken Alman aydınlar da bu süreç biraz daha farklı işlemiştir. Onlar için bu dünyanın önce düşünsel bir keşfi gerekiyordu. Bu bağlamda Alman şair, filozof ve oryantalist Johann Gottfried Herder (1744-1803), başka bir milletin yaşamını inceleyenlere öncelikle o kültürü "kendi kardeşlerinininki olarak tanımaları" tavsiyesinde bulunmuştur (Schimmel, 2012, s. 68). Doğu dilleri ve edebiyatına yakın ilgi duyan Herder, Hammer-Purgstall'ın çalışmalarına ilgi duymuştur. 1803 yılında ölen Herder, Hammer-Purgstall'ın çevirilerinden etkilenmiş olsa da Herder'in Fars şiiri ile ilk tanışması onun çalışmaları aracılığıyla olmamıştır. Herder, 1769 yılında Nantes/Fransa'da bulunduğu dört aylık süre zarfında Doğu şiiri çevirilerini okumuş ve Sa'dî'nin farklı Avrupa dillerine çevrilmiş olan *Gülistan* eserinden oldukça etkilenmiştir (Schimmel, 1995, s. 27). Bu ilginin bir meyvesi olarak Herder'in *Gülistan*'ın bazı öykü ve şiirlerine uyarladığı *Blumen aus morgenlaendischen Dichtern/Doğu Şiirinden Çiçekler* adlı kitabı ölümünün ardından 1807 yılında yayımlanmıştır (Shamel, 2007, s. 149). Bu çalışmasının yanısıra *Briefe zu Beförderung der Humanität/İnsanlığın Yükselişi İçin Mektuplar* adlı çalışmasında kullandığı kafiye usulünde Fars şiiri etkisini görmek mümkündür. Fakat sonraki şiirlerinde daha çok Arap şiiri etkisi göze çarpar. Zaman içerisinde Hammer-Purgstall'ın çevirilerini yakından takip eden Herder'in 1803 yılında dergisi *Adrastea*'da onun çalışmalarına nasıl değer verdiği tasvir etmek için yeterlidir.

Doğu ve güney dünyanın iki dayanağını Fars ve Arap dillerini onları onun elinde hilenin ve baskının değil refahın ve bereketin aracı yap. Biz Avrupa'da da bu dillerle oynamak istemiyoruz. Onlardan ve onlarla öğrenmek istiyoruz. Hâfız'ın şarkılarından bizde yeteri kadar var, Sa'dî bize öğretici oldu. Çok dilli ve yetenekli genç Hammer'den Şark'la ilgili beklentilerimiz gerçekleşiyor (Schimmel, 2012, s. 70-72).

5. Sonuç

19. yüzyılda Alman bilim dünyasında Doğu araştırmalarında gelenek haline gelen ve oldukça etkili bir metodoloji olan filoloji, karşılaştırmalı dil çalışmalarının önünü açarak farklı Doğu kültürlerinin incelenmesini sağlamıştır. Arap dili ve edebiyatından yapılan çevirilerin yanısıra Sanskritçe ve Farsça üzerine de önemli çalışmalar yapılmıştır. Romantizm ve Hint-Avrupa düşüncesinden de etkilenen Hammer-Purgstall, İslami dönem Fars edebiyatına yakın bir ilgi duymuş ve Alman edebi oryantalizminde kurucu bir rol üstlenerek çevirileri ile içerisinde oldukça zengin malzemeler çıkan literal bir ağ kurmuştur. Hammer-Purgstall'ın İslami dönem Fars edebiyatından Almancaya yaptığı çeviriler, sadece birbirinden farklı iki kültür arasında bir transfer rolü icra etmemiş, aynı zamanda birbirlerine zaman ve mekân olarak da oldukça uzak olan iki medeniyetin poetik belleği arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Hammer-Purgstall ile Fars şiiri üzerine mütalaa eden ve zaman içerisinde Fars şiirinin estetik, ahenk ve formundan etkilenen Rückert örneğinde görüldüğü gibi mistisizmin ve döneme hâkim olan romantik anlayışın yanısıra Alman şiirini zenginleştirmek amacıyla da Fars edebiyatından çeviriler yapılmıştır. Alman edebiyatının en büyük şairlerinden biri olan Goethe'nin Hammer-Purgstall aracılığı ile Fars şiirlerinin çeviri ve formları ile tanışması ve oradan aldığı ruhu kendi şiirine yansıtması Almanca konuşulan dünyada Fars diline ve İran medeniyetine ilginin oluşmasında ciddi bir rol oynamıştır.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kaynakça

- Avcı, R. (2018). *Alman Oryantalizmi: Carl Heinrich Becker ve Martin Hartmann Örneğinde Osmanlı Toplum ve Siyaset Söylemi* (Doktora tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mardin.
- Baum, W. (2004). Josef von Hammer Purgstall. F. Schipper (Ed.). *Zwischen Euphrat und Tigris. Österreichische Forschungen zum Alten Orient.* (s. 3-18). Wien: Lit Verlag.
- Behzad, F. (1970). *Adam Olearius Persianischer Rosenthal Untersuchungen zur Übersetzung von Saadis 'Golestan' im 17. Jahrhundert.* Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht.
- Bobzin, H. (1989). Hafisische Vierzeiler in Übertragungen von Friedrich Rückert. *Spektrum Iran.* 2(4), 3-26.
- Bruijn, J. T. (2003). Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall. *Encyclopaedia Iranica:* <http://www.iranicaonline.org/articles/hammer-purgstall> (Erişim tarihi: 30.07.2019).
- Bulut, Y. (2004). *Oryantalizm Kısa Tarihi.* İstanbul: Küre Yayınları.
- Gallien, C. (2018). Orientalist Pococke: Brokering Across Borders, Disciplines and Genders . R. Mankin (Ed.). *The Internationalization of Intellectual Exchange in a Globalizing Europe, 1636–1780 Transits: Literature, Thought & Culture, 1650–1850* (s. 1-30). Lewisburg: Bucknell University Press.

- Galter, H. D. (2009). Joseph von Hammer-Purgstall und die Anfänge der Orientalistik. K. Acham (Ed.). *Kunst und Geisteswissenschaften aus Graz. Werk und Wirken überregional bedeutsamer Künstler und Gelehrter: vom 15. Jahrhundert bis zur Jahrtausendwende.* (s. 457-470). Köln-Wien-Weimar: Böhlau Verlag.
- Gibson, L. J. (2015). *Changing States: Ottoman Sufism, Orientalism, and German Politics, 1770-1825* (Doktora tezi). University of California, Oakland-Kalifornien.
- Graf, K. F. (1846). *Moslicheddin Sadi's Rosengarten.* Leipzig: F. A. Brockhaus.
- Hammer-Purgstall, J. v. (1809). *Schirin : ein persisches romantisches Gedicht nach morgenländischen Quellen.* Leipzig: Fleischer.
- Hammer-Purgstall, J. v. (1812). *Der diwan von Mohammed Schemseddin Hafis. Aus dem Persischen zum erstenmal ganz ubersetzt von Joseph v. Hammer.* Stuttgart-Tübingen: Verlag der J G Cotta'schen Buchhandlung.
- Hammer-Purgstall, J. v. (1818). *Geschichte der schönen persischen Redekünste.* Wien: Ben Heubner verlag.
- Hammer-Purgstall, J. v. (1825). *Baki's, des grössten türkischen Lyrikers, Diwan.* Wien: Im Verlage der C.F. Beck'schen Buchhandlung.
- Hammer-Purgstall, J. v. (1836-1838). *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit. Mit einer Blüthenlese aus zweitausend zweihundert Dichtern* (Cilt IV Cilt). Pest.
- Hammer-Purgstall, J. v. (1850). *Literaturgeschichte der Araber : von ihrem Beginne bis zu Ende d. 12. Jhs. d. Hidschret* (Cilt 7 Bände). Wien: Verlag Kaiserl Königl Hof- Und Staatsdruckerei.
- Hammer-Purgstall, J. v. (1837). *Geschichte der osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit mit einer Blüthenlese aus zweytausend, zweyhundert Dichtern.* Pest: conrad adolphs Hartleben's Verlag.
- Herzog, C. (2010). Almanca Konuşulan Ülkelerde Türkiyat ve Şarkiyat Çalışmalarının Gelişimi Üzerine Notlar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 8 S. 15, 77-148.
- Höflechner, W., & Wagner, A. (2018). *Josef von Hammer Purgstall: Briefe, Erinnerungen, Materialien.* Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.
- Irwin, R. (2008). *Oryantalistler ve Düşmanları.* çev. B. Tirnakçı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ismatillaeva, D. (2012). Das Thema des Orients in der deutschen Literatur vornehmlich des 18. und 19. Jahrhunderts. N. T. Kordula Schulze (Ed.) *Usbekisch-deutsche Studien IV Kontakte: Sprache, Literatur, Kultur, Didaktik* (s. 177-183). Berlin: LIT Verlag.
- Lewis, F. (2001). Golestân-e Sa'di. *Encyclopædia Iranica* : <http://www.iranicaonline.org/articles/golestan-e-sadi> (Erişim tarihi: 08.03.2019).
- Mangold, S. (2004). *Eine weltbürgerliche Wissenschaft: Die deutsche Orientalistik im 19. Jahrhundert.* Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Mommsen, K. (1961). *Goethe und Diez.* Berlin : Akademie-Verlag.
- Mumm, P. A. (2013). Friedrich Rückerts Bostan-Notizen und ihr sprachwissenschaftlicher Hintergrund. J. R. A. Jörn Steinberg. (Ed.). *Friedrich Rückert: Saadi's Bostan. Aus dem Persischen übersetzt von Friedrich Rückert - Werke der Jahre 1850-1851* (s. 445-459). Göttingen: Wallstein Verlag.
- Ochsenbach, F. (1636). *Gulistan, das ist, Königlicher Rosengarten.* Tübingen.

- Oğuz, M. C. (2011). Romantizm ve Carl Schmitt'de Desizyonizm Fikri Hilal Onur İnce. (Ed.). *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar* (s. 49-91). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Olearius, A. (1696). *Der Persianische Rosenthal : In welchem viel lustige und angenehme Historien/ scharffsinnige Reden/ nützliche Lehr- und Grund-Regeln/ Sentenzen und Sprüche enthalten*. Hamburg: Hertel.
- Özgül, M. (1952). *Goethe ve Hafiz*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Polaschegg, A. (2005). *Der andere Orientalismus. Regeln deutsch-morgenländischer Imagination im 19. Jahrhundert*. Berlin-New York: de Gruyter.
- Radjaie, A. (1998). *Das profan-mystische Ghasel des Hafis in Rückerts Übersetzung und in Rückerts Übersetzung und in Goethes Divan*. Würzburg: Ergon Verlag.
- Radjaie, A. (2018). Rumi-Rezeption bei Goethe, Rückert und Schimmel. Ed. A. Radjaie-H. R. Yousefi. *Jalal ad-Din Rumi, Grundbegriffe seines Denkens*. Nordhausen: Bautz Verlag, 134-152.
- Rifat, M. (2004). Çeviriyi Düşünenler. M. Rifat (Ed.). *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*. (s. 9-15). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Rückert, F. (1819). *Mawlana Dschelaladdin Rumi*.
- Rückert, F. (1838). *Rostem und Sohrab*. Erlangen: Theodor Bläsing.
- Rückert, F. (1868). *Friedrich Rückerts Gesammelte poetische Werke*. Frankfurt am Main : J. D. Sauerländer's Verlag.
- Rückert, F. (1874). *Grammatik, Poetik und Rhetorik der Perser : nach dem siebenten Bande des Heft Kolzum*. Gotha: Friedrich Andreas Perthes.
- Rückert, F. (1882). *Saadi's Bostan aus dem Persischen übersetzt von Friedrich Rückert*. Leipzig : Hirzel Verlag.
- Rückert, F. (1890 - 1895). *Firdosi's Königsbuch (Schahname)*. C. I-III. Berlin : Georg Reimer.
- Rückert, F. (1893). *Aus Saadis Diwan*. E. A. Bayer (Haz.). Berlin: Hans Lüstenöder.
- Rückert, F. (1894). *Saadis Politische Gedichte*. Berlin: Mayer und Müller.
- Said, E. (1979). *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Schimmel, A. M. (1995). Johann Gottfried Herder und die persische Kultur. *Spektrum Iran: Zeitschrift für islamisch-iranische Kultur*, 8. Jahrgang Heft 3, 25-38.
- Schimmel, A. M. (2012). *Doğu Batı Yakınlaşmaları: Avrupa'nın İslam Dünyası ile Karşılaşması*. Çev. H. Ağuiçenoğlu. İstanbul: Avesta.
- Schimmel, A. M. (1992). *A Two-Colored Brocade: The Imagery of Persian Poetry*. Chapel Hill-London: University of North Carolina Press.
- Schmitt, R. (2001). Iranian studies in German: Pre-Islamic period. *Encyclopædia Iranica*. <http://www.iranicaonline.org/articles/germany-iii> (Erişim tarihi: 10 17, 2019).
- Schwannau, V. R. (1824). *Joseph und Suleicha: historisch-romantisches Gedicht ; aus dem Persischen des Mawlana Abdurrahman Dschami*. Wien: Kaiserlich Königliche Hof- und Privatdruckerei.
- Schwannau, V. R. (1858). *Der Diwan des grossen lyrischen Dichters Hafis*. Wien: Kaiserlich Königliche Hof- und Privatdruckerei.
- Schwannau, V. R. (1858-64). *Der Diwan des großen lyrischen Dichters Hafis*. Wien: Druck und Verlag der K. K. Hof- und Staatsdruckerei.

- Shabrawy, C. B. (1974). *Arabic Forms and Themes in nineteenth Century German and French Poetry: Rückert, Platen, Hugo, Lamartine, Gautier* (Doktora tezi). University of Illinois at Urbana-Champaign, Urbana-Champaign.
- Shamel, S. (2007). *Goethe and Hafiz: Poetry and History in the West-östlicher Divan* (Doktora tezi). Stanford University, Stanford.
- Solbrig, I. H. (1970). Über die Blumen- und Früchtesprache der Hareme. *Publications of the English Goethe Society*. 40:1, 117-122.
- Warnero, L. (1644). *Proverbiorum et Sententiarum Persicarum centuria*. Leiden: Lugduni Batavarum.
- Wohlleben, J. (2004). *Die Ghaselen des Hafiz: Neu in deutsche Prosa übersetzt*. Würzburg: Königshausen-Neumann.
- <https://www.indogermanistik.phil.fau.de/studium/beschreibung-des-faches/> (Erişim tarihi: 26. 09. 2019).

Kurmaca Dünya'yı Değiştirir Mi?, 28-30 Kasım 2019, Paris, Fransa

La Fiction change-t-elle le monde ? Does Fiction change the World?

Bülent ÇAĞLAKPINAR¹

¹Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Chercheur postdoctoral à l'Université Paris Diderot – Paris VII dans le cadre de programme international de bourses de recherches postdoctorales (2219) financé par le TUBITAK.

ORCID: B.Ç. 0000-0001-8714-9745

Corresponding author:

Bülent ÇAĞLAKPINAR,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü,
Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye
E-mail: bulent.caglakpinar@istanbul.edu.tr

Submitted: 03.12.2019

Accepted: 04.12.2019

Citation: Caglakpinar, B. (2019). Kurmaca Dünya'yı Değiştirir Mi?, 28-30 Kasım 2019, Paris, Fransa. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 42, 77-80.
<https://doi.org/10.26650/sdsl2019-0019>

SIRFF
結構
ISFFS

Congrès de fondation
de la Société internationale de recherches
sur la fiction et la fictionnalité (SIRFF)

**La Fiction change-t-elle
le monde?**

Does Fiction Change the World?

**28-30
novembre** november

28 novembre 2019 - 28 November 2019
EHESS — 105 Boulevard Raspail 75006 Paris

29 novembre 2019 - 29 November 2019
Maison de la recherche — 4 rue des Irlandais 75005 Paris

30 novembre 2019 - 30 November 2019
University of Chicago Center in Paris — 6 rue Thomas Mann 75013 Paris

Uluslararası Kurmaca ve Kurmacasallık Araştırmaları Derneği'nin (*La Société Internationale des Recherches sur la Fiction et la Fictionnalité*) (S.I.R.F.F.) / (*The international Society for Fiction and Fictionality Studies*) (I.S.F.F.S.) *Kurmaca Dünya'yı Değiştirir Mi?* başlıklı kolokyumu Françoise Lavocat, Alison James ve Akihiro Kubo tarafından 28-30 Kasım 2019 tarihleri arasında düzenlendi. Kolokyumun ilk günü Sosyal Bilimler İleri Araştırmalar Okulu'nda (*Ecole des hautes études en sciences sociales*) (EHESS), ikinci günü Araştırma Evi'nde (*Maison de la recherche*), üçüncü günü ise Chicago Üniversitesi'nin Paris Merkezi'nde gerçekleştirildi.

Birinci gün "Kurmaca: farklı anlamlar, farklı kelimeler?", ikinci gün "Kurmaca Dünya'yı Değiştirir Mi?" üst başlıklarına, son gün ise kurmaca üzerine yapılan projelerin tanıtımına ayrıldı.

Toplamda üç davetli konuşmacının yer aldığı kolokyumda, York Üniversitesi'nde görevli Richard Walsh "Premises for the diachronic and comparative study of fictionality" başlıklı konuşmasında kurmaca teriminin tarihsel gelişimini ve farklı anlamlandırılması üzerinde durarak karşılaştırmalı bir bakış açısı sundu. Kurmacanın tarihsel tanımlarının farklılık göstermesine yola açan ögenin öznenin, temaların, formların ya da kurmaca stillerin gelişimi olmadığını, göreceli olarak az ele alınan kurmacanın kendi iletişim gücünün olduğunu ileri sürdü. Walsh kurmacanın evrensel bir edinç olarak tanımlandığında asıl sorunun kültürel bir değişkenin aynı zamanda nasıl evrensel olabildiği olduğunu belirtti. Çalışmasında terimin daha ilerisine giderek bu soruna cevap bulabilmek için birtakım önerilerde bulundu.

Birinci ana bölüm içerisindeki "Aynı şey için farklı kelimeler ya da farklı şeyler için aynı kelime mi?" alt başlığında kurmacaya ait terimler ve bunların anlamları üzerinde duruldu. Araştırmacılar edimsel (pragmatik) ve antropolojik bir yaklaşım ile kurmacanın söylem formlarını inceleyerek sanatsal ve edebi yaratma formları, kurmaca kelimelerin 10. yüzyıl Japon eserlerindeki yansımaları, orta çağ dönemi Japon edebiyatı eserleri aracılığıyla gerçekliğin kurmacalığı, edebi gerçek (*fait littéraire*) ve edebiyatsallık (*litterariness*) kavramları konularında bildiri sundu. İkinci alt başlık olarak belirlenen "Kurmaca kelimesi ve kavramı: anlamlar, kullanımlar, figürler" paralel oturumunda kurmacanın farklı anlamlarda değerlendirilmesine, söz konusu terim ile roman tarihi arasındaki sıkı ilişkiye, roman ile kurmaca kelimelerinin birbiri yerlerine kullanılmalarına gidecek kadar yakın kabul edilmelerine, *mise en abyme*'in kurmacaya ait bir anlatı şekli olmasına ve 20. yüzyıl sonu Japon edebiyatında önem kazanan "métfiction" ve "sur-fiction" kelimelerine dair çalışmalar paylaşıldı. Öğleden sonraki "Tarihsel, kültürötesi ve disiplinlerarası bakış açıları" alt

konusunda hukuk/yasa sistemlerinin ancak kurmaca verilerle desteklendiğinde gerçek dünyayı değişime götürecektir eleman olarak değerlendirilmesi, kurmacanın nasıl hukuku biçimlendirmesi, yasaların nasıl gerçekdışı metinlerden faydalandığı ve hayal gücü ile olan ilişkisi ele alındı. Günün “Ortamlararasılık ve performans” alt başlıklı oturumunda, kurmacanın gücünün ya da kapasitesinin çizgi roman örneği üzerinden aktarılması ve tiyatro, sinema veya televizyon gibi günümüz insanının yoğun bir biçimde kullandığı yazılı olmayan kurmaca modelleri konularının kolokyum sorunsalı kapsamında incelenmesi oldu.

İlk günün kapanışı York Üniversitesi’nden gelen diğer davetli konuşmacı Gregory Currie’nin “A promise of knowledge: literature as thought experiment” konusundaki görüşlerini diğer araştırmacılarla paylaştığı konuşmasıydı. Bazı “düşünce” deneylerinin başarılı olmasından sonra, kurmaca hikayelerin bilgiye ulaşmada kullanılan yöntemlerden biri olarak kabul edildiği üzerinde duran Currie, hayal gücüne dayalı öğrenmede en güvenilir alanlardan birinin edebiyat olduğunu gösteren nedenleri ortaya koydu ve bazı örnekler sundu.

İkinci günün ilk ara başlığı olan “Toplu fikirlerin değiştirilmesi” bölümünde orta çağdan 18. yüzyılın son çeyreğine kadar olan dönemdeki farklı coğrafyadaki saraya ait belgeler, dini belgeler ya da filozofların politik metinleri aracılığıyla kurmacanın toplulukları nasıl etkilediği anlatıldı. Devamında ise tesadüf/şans kavramının kurmaca dünyada nasıl çalıştığı ve gerçek dünyadaki durumu ile bir benzerlik olup olmadığına ve bilimkurgu romanlarında görsel gerçekliğin kurmacayla ilişkili “sanal gerçeklik” olarak adlandırılan yeni bir evrene evrildiğine dair görüşler dile getirildi. Aynı günün “Kurmaca ve siyasal eylem” alt başlıklı paralel oturumlarında ele alınan teriminin, siyaset, ekolojik, politik ve sosyal söylemler ile olan ilişkileri, Arjantin Edebiyatı ağırlıklı eser örnekleriyle incelendi. Bu edebiyata ait kurmaca ve belge/doküman türlerinin arasında yer alan bir “metin bütüncesinin” özellikleri ve sınırları üzerinde duruldu. Son bölümde kurmacayı bir tür direnme formu kabul eden feminist kuramlar, kurmaca tiyatro eserlerinin siyasal düzlemde millet kavramına olan katkısı ve çağdaş dünyadaki hayal gücüne dayalı yapıtların (*Harry Potter*, *Hunger Games*, vs.) hayranların bağlılıkları ve angaje olmaları sayesinde gerçekçi bir değer kazanmaları etik ve politik bağlamda değerlendirildi.

Son davetli konuşmacı olan Leeds Beckett Üniversitesi’nden Anna Abraham “The World in my mind” başlıklı konuşmasında epistemolojik olarak kurmacanın Dünya’yı değiştirip değiştirmediğini inceleyebilmek için altı temel soru belirlediğini ve bu sorulara muhtemel bir cevaplar listesi oluşturmak için psikoloji, psikiyatri ve nöroloji alanlarındaki teorik ve

ampirik çalışmalardan faydalandığını dile getirdi. Araştırmacı hazırladığı sorularla kurmaca ile gerçek ve gerçekdışı arasındaki ilişki, muhtemel etkilerin veya değişikliklerin hangi şartlar altında olduğu, hangi farklı medya türlerin nasıl algıyı değiştirdiği ve kurmaca dünya ile gerçek dünya arasındaki farklardan neler ve nasıl anlaşıldığı konularını inceledi.

İkinci günün "Kurmaca ve kurmacadışı, bilgi ve kültür" olarak belirlenen alt başlığında kurmaca türünün bilgiyi ve kültürü aktarmada aldığı rol, toplumsal ve sosyal sorunların tespiti ve olası çözümleri için kurmacanın bir araç olarak kullanılması ve kişinin kendi değişimindeki etkisi konularındaki çalışmalardan bahsedildi. Roman, söylem ve kültür kavramları arasındaki ilişki gerçeğe dayalı roman (*novel*) bağlamında incelendi. Kurmaca eserlerde yer alanlara inanılmasa da gerçek duygular yarattığı ileri sürülerek bu paradoksal durumun nasıl oluştuğu konusu *Game of Thrones* dizisi örneğiyle irdelendi. Bu kurama tekil bir açıklama verilmesinin doğru olmadığına altının çizildiği bir çalışmada, genellikle yanlış anlaşılan kurmaca ile gerçek arasındaki bağın en aza indirgenmesine dair fikirler beyan edildi. Ögleden sonraki "Kurmacanın içindeki kurmaca etkilerinin gösterilmesi" başlıklı paralel oturumunda kurmaca bir eserde hikâyenin ana konusunun oluşturulması Yuri Lotman'ın olaydizim kuramıyla incelendiği bir bildiri sunuldu. Bir araştırmacı "gerçek yazar", "gerçek olmayan yazar" ve "gerçek olmayan anlatıcı" kavramlarını semantik ve epistemik yönleriyle ele alırken bir başkası da kurmacanın dönüştürücü gücünü 18. yüzyıldan 21. yüzyıla yayılan bir eser seçkisi örnekleriyle hazırladığı konuşmasını yaptı. Son bölümde ise kurmacanın güldürü yönü, okuyucu üzerindeki etkisinin hangi boyutlarda olduğu önce "öldürücü/tehlikeli kurmacalar", ardından da kötü ya da iyi hissi oluşturan yapısı modern roman örnekleri aracılığıyla dinleyicilere aktarıldı.

Kolokyumun son gününde İtalya, Japonya, İngiltere, Fransa, Almanya ve Danimarka'da kurmaca teorileri veya kurmacanın ana konulardan biri olduğu çalışma laboratuvarlarının ve projelerin tanıtımı yapıldı. Alandaki uzman kişiler gelecekteki projeler ve olası işbirlikler için fikir alışverişinde bulundu.

Avrupa'nın farklı ülkelerinden elliden fazla araştırmacının katıldığı kolokyum, kurmaca kavramının disiplinlerarası bir bağlamda birçok kuram ve yöntem ışığında incelendiği zengin bir bilimsel toplantı olarak geçti. Kurmacanın gücü ve etkisi roman ağırlıklı olmak üzere çizgi roman, tiyatro, film, dizi ya da reklam gibi medya araçlarına ait örnekler ve incelemeler vasıtasıyla bu alanda çalışan diğer araştırmacılar ve ilgi duyan kişilerle paylaşıldı. Kapanış oturumunda yeni yaklaşımların ve görüşlerin bundan sonraki çalışmalar için yol gösterici nitelikte olduğu konusuna vurgu yapıldı.

TANIM

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı tarafından 1954 yılından beri yayınlanan, uluslararası, hakemli, açık erişimli yılda iki kere Haziran ve Aralık aylarında çıkarılan bilimsel bir dergidir.

AMAÇ KAPSAM

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur dergisinde, Alman dili ve edebiyatına odaklanılarak yapılan edebiyat bilimi, dilbilim, kültürbilimi, medyabilimi, çeviribilim ve dil öğretimi alanlarındaki disiplinler ve/veya disiplinlerarası, kuramsal ve/veya uygulamalı çalışmalar yer almaktadır. Dergi bu alanlarda bilimsel bilginin paylaşıldığı global bir platform oluşturmayı amaçlar.

Dergide, araştırma makalelerinin yanı sıra, yukarıda sıralanan alanlarda yazılmış bilimsel kitapların tanıtıldığı inceleme yazılarına ve yine aynı alanlarda düzenlenen ulusal veya uluslararası kongrelerin tanıtım yazılarına da yer verilmektedir. Derginin yayın dilleri Almanca, İngilizce ve Türkçe'dir. Derginin hedef kitesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, lisansüstü öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirilmediği halde onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Makalede daha önce yayınlanmış alıntı yazı, tablo, resim vs. mevcut ise makale yazarı, yayın hakkı sahibi ve yazarlarından yazılı izin almak ve bunu makalede belirtmek zorundadır. Gerekli izinlerin alınıp alınmadığından yazar(lar) sorumludur.

Eğer makale daha önce bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiriden üretilmiş ise, bu durumun makalede söz konusu bilimsel toplantının tüm detaylarını içeren bir dipnot olarak belirtilmesi

gerekmektedir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.

Açık Erişim İlkesi

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur'un, tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyuğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığını beyan etmelidir. Uygulamadaki telif kanunları ve

anlaşmaları gözetilmelidir. Telifte bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını [Telif Hakkı Anlaşması Formunda](#) imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir. Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın

kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Dergide Türkçe, Almanca ve İngilizce makaleler yayınlanır. Her makalede, makale dilinde öz ve İngilizce öz olmalıdır. Tüm makalelerde ayrıca İngilizce geniş özet yer almalıdır.

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak ve <http://sdsl.istanbul.edu.tr> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, yazının yayınlanmak üzere gönderildiğini ifade eden, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) bir mektup; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı [Telif Hakkı Anlaşması Formu](#) eklenerek gönderilmelidir.

1. Çalışmalar, A4 boyutundaki kağıdın bir yüzüne, üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 10 punto Times New Roman harf karakterleriyle ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile ve iki yana yaslı olarak hazırlanmalıdır. Paragraf başlarında tab tuşu kullanılmalıdır.
2. Metnin başlığı küçük harf, koyu renk, Times New Roman yazı tipi olarak sayfanın ortasında yer almalıdır.
3. Giriş bölümünden önce 200-250 kelimelik çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden makale dilinde ve İngilizce öz ile 600-650 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı İngilizce özün üzerinde yer almalıdır. İngilizce ve makale dilinde özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden, makale dilinde 5 adet, İngilizce 5 adet anahtar kelime yer almalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık öz ve anahtar kelimeler; İngilizce genişletilmiş özet, ana metin bölümleri, son notlar ve kaynaklar.
5. Nicel ve nitel çalışmalar, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma bölümlerini içermelidir. Yöntem kısmında, eğer özgün bir model kullanılmışsa, model alt bölümü ile mutlaka Örneklem/Çalışma Grubu, Veri Toplama Araçları ve İşlem alt bölümleri bulunmalıdır.
6. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergeler çalışmanın takip edilebilmesi açısından numaralandırılarak, tanımlayıcı bir başlık ile birlikte metin içinde verilmelidir.
7. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren kapak sayfası gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılacak adresler, telefon numarası, e-posta adresleri ve ORCID'leri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).

8. Tablolar, Şekiller ve Resimler

Tablo, şekiller ve resimler bold olarak yazılmalıdır. Her tablo, şekil ve resim ayrı ayrı numaralandırılmalı ve tamamının içeriğini özetleyen bir başlığı olmalıdır. Tablo, şekil veya resimle ilgili belirtilmesi gereken daha detaylı bilgiler varsa dipnotta verilmelidir. Başlık ile tablo/şekil/resim arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Örnek: Tablo 1: Öğrencilerin Dil Kullanımı / Resim 1: René Magritte İmgelerin Laneti

9. Metinde derginin yayın dilleri olan Türkçe, Almanca ve İngilizce haricindeki tüm sözcükler/tümceler italik yazılmalıdır.

Örnekler: 1968 führte Jacques Derrida den Begriff la différance in die Philosophie ein.

Lexikalisch zentral sind die Wörter pelle, rughe, viso und luce.

10. Metin içi alıntılar orijinal metinde nasılsa (italik/bold/düz) makalede de öyle verilmelidir.

Uzunluğu en fazla 3 satıra kadar olan alıntılar şu noktalama işaretleri ile verilmelidir:

“...” (TR/İNG) „.....” (ALM) ile, eğer daha uzunsu blok alıntı olarak ayrı verilmelidir. Daha uzun alıntılar blok alıntı biçiminde verilmeli ve kesinlikle tırnak işareti veya başka bir işaret kullanılmamalıdır. Her alıntının kaynağı (tarih ve sayfa numarası) belirtilmelidir.

Örnek: Almanca yazılmış bir makalede kısa alıntı > Die Szene eröffnet mit dem Ausspruch „Pietro Aretino war ein Spötter, / Und trotzdem hat ihn Tizian gemalt.“ (Wedekind, 2009, Band VII,1, S. 275).

Almanca yazılmış bir makalede uzun alıntı > Gegen Ende der Szene stürmt der Polizeipräsident die Bühne und versucht, das Publikum vor der Nacktheit zu schützen:

Besteht das Publikum da unten vielleicht aus Paradieskindern? Nein! Besteht das Publikum aus lauter Geistesgrößen? Nein! Der normale Staatsbürger kann nun einmal die Wahrheit nicht hören und die Nacktheit nicht sehen, ohne außer Rand und Band zu geraten, ohne gemeingefährlich zu werden. (Wedekind, 2009, Band VII,1, S. 281)

İngilizce yazılmış bir makalede kısa alıntı > Lennard J. Davis writes “To understand the disabled body, one must return to the concept of the norm, the normal body” (Davis, 1995, p. 23).

İngilizce yazılmış bir makalede uzun alıntı > The Author Lennard J. Davis continues,

So much of writing about disability has focused on the disabled person as the object of study, just as the study of race has focused on the person of color. But as recent scholarship on race, which has turned its attention to whiteness, I would like to focus not so much on the construction of disability as on the construction of normalcy. I do this because the problem is not the person with disabilities; the problem is the way that normalcy is constructed to create the ‘problem’ of the disabled person. (Davis, 1995, pp. 23–24)

Türkçe yazılmış bir makalede kısa alıntı > Akşit Göktürk ütopya adasını “örnek yasalarla kurulmuş mutlu bir toplum düzeni” olarak tanımlar (Göktürk, 2012, s. 60-61).

Türkçe yazılmış bir makalede uzun alıntı > Batı’nın zamanı ideal tarihin inşasının kurucu ögesi olarak görmesi, Engelhardt’ı zamanın ve tarihin dışında bir şimdi yaratmaya sevk eder:

Zira Engelhardt’ın, komodin olarak kullandığı bir kütüğün üzerine yerleştirdiği ve bir anahtar vasıtasıyla düzenli bir şekilde kurduğu saati tek bir kum tanesi yüzünden geri kalmaktaydı, kum tanesi kendisine saatin içinde yay ile vızıldayan küçük bir dişli arasında rahat bir yer bulmuştu ve sert, öğütülmüş mercan iskeletinden meydana geldiği için Kabakon zamanının minimal ölçüde yavaşlamasında neden oluyordu (Kracht, 2012, s. 74)

11. Kaynakça başlığı Almancada "Literaturverzeichnis", İngilizcede "References", Türkçede "Kaynakça" olarak yazılmalıdır.
12. Özlerin başlığı Almanca ve İngilizcede "Abstract", Türkçede "Öz" olarak belirtilmelidir.
13. Kitap adları vb. kısaltmalar kullanılacaksa mutlaka ilk kısaltıldığı yerde dipnot ile belirtilmelidir ve metnin devamında kısaltma olarak kullanılmalıdır.
Örnek: Kitap adı > Verwirrung der Gefühle (Zweig, 1926) > VG olarak kısaltıldıysa metnin tamamında VG olarak kullanılmalıdır.
Belli bir dönemin adı > World War I > WWI olarak kısaltıldıysa metnin tamamında WWI olarak kullanılmalıdır.
14. Metinde vurgulamak istenen sözcükler/sözcük öbekleri makale dili Almanca ise '.....' İngilizce veya Türkçe ise '.....' işaretleri içinde verilmelidir.
Örnek: Almanca yazılmış bir makalede > Haushofer perspektiviert die Natura us einem ,femininen Stanpunkt'.
İngilizce yazılmış bir makalede > As a matter of fact, this speaks about 'hopelessness' and 'the way to uncertainty'.
Türkçe yazılmış bir makalede > Romandaki adada dış dünyada akıp giden zamanın aksine bir tür 'zamansızlık' hüküm sürer.
15. Bütün eser adları (Roman, Film, Şarkı, Dergi vs.) italik yazılır.
Örnek: Schachnovelle, Die Wand, Cosmopolitan, Frankfurter Allgemeine, Kaltes Klares Wasser
16. Özel isimler/kişi adları italik ya da bold olmamalıdır.
17. Başlık ve ara başlık kullanımı:
Makalede ara başlık kullanımı yazarın tercihi bırakılmıştır. Eğer ara başlık kullanılacaksa metinde bütünlüğün sağlanması için tüm ara başlıklar numaralandırılmalıdır ve metnin tamamında aynı sistem tercih edilmelidir. Sadece numaralardan oluşan ara başlıklar kullanılmalıdır. Numaralandırmada yalnızca Arap rakamları (1, 2, 2.1, 2.2...) kullanılabilir. Romen rakamları, harfler veya farklı işaretler kullanılmamalıdır. Ara başlıklar makalenin tamamında bold yazılmalıdır. Başlıklarda eser adları kullanılacaksa mutlaka italik yazılmalıdır.
Örnek:
1 Einleitung
2 Erstes Kapitel
2.1 Erstes Unterkapitel des ersten Kapitels
2.2 Zweites Unterkapitel des ersten Kapitels
3 Zweites Kapitel
3.1 Erstes Unterkapitel des zweiten Kapitels
3.2 Zweites Unterkapitel des zweiten Kapitels
3.3 Drittes Unterkapitel des zweiten Kapitels
4 Drittes Kapitel
5 Schluss
Literaturverzeichnis
Anhang

18. Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir.
19. Yayın kurulu ve hakem raporları doğrultusunda yazarlardan, metin üzerinde bazı düzeltmeler yapmaları istenebilir.
20. Dergiye gönderilen çalışmalar yayınlansın veya yayınlanmasın geri gönderilmez.

Kaynaklar

Kabul edilmiş ancak henüz sayıya dahil edilmemiş makaleler Early View olarak yayınlanır ve bu makalelere atıflar "advance online publication" şeklinde verilmelidir. Genel bir kaynaktan elde edilemeyecek temel bir konu olmadıkça "kişisel iletişimlere" atıfta bulunulmamalıdır. Eğer atıfta bulunulursa parantez içinde iletişim kurulan kişinin adı ve iletişimin tarihi belirtilmelidir. Bilimsel makaleler için yazarlar bu kaynaktan yazılı izin ve iletişimin doğruluğunu gösterir belge almalıdır. Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Referans Stili ve Formatı

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambrene ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri**a) Türkçe Tezler**

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B. & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme*[Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoğlu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Diğer Kaynaklar**a) Gazete Yazısı**

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Wikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
 - ✓ Metin içi atıfların ve kaynakların APA 6 ile uyumlu olarak gösterildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Makale Kapak sayfası
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
 - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi de yer almalıdır), e-posta adresleri
 - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
- Makale ana metni
 - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
 - ✓ Özetler 200-250 kelime makale dilinde ve 200-250 kelime İngilizce
 - ✓ Anahtar Kelimeler: 5 adet makale dilinde ve 5 adet İngilizce
 - ✓ İngilizce genişletilmiş Özet (Extended Abstract) 600-650 kelime
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
 - ✓ Son notlar (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynaklar
 - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

İLETİŞİM İÇİN:

Editörler : İrem Atasoy

irem.atasoy@istanbul.edu.tr

Barış Konukman

konukman@istanbul.edu.tr

Tel : + 90 212 455 57 00 / 15909

Faks : + 90 212 512 21 40

Web site:<http://sdsl.istanbul.edu.tr>

Email : sdsl@istanbul.edu.tr

Adres : İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Ordu Cad. No: 6 34134, Laleli

İstanbul-Türkiye

DESCRIPTION

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur which has been an official publication of Istanbul University, Faculty of Letters, Department of German Language since 1954 is an international, open access, peer-reviewed and scholarly journal published two times a year in June and December.

AIM AND SCOPE

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur publishes disciplinary and/or interdisciplinary, theoretical and/or applied research articles that focus on German language and literature in the following fields: literary studies, linguistics, cultural studies, media studies, translation studies, and language teaching. The journal aims to provide a platform for sharing scientific knowledge in these fields.

The journal also offers reviews of scientific books and news of national and international conferences which cover the mentioned fields. This journal accepts manuscripts written in one of the following languages: German, Turkish, and English. The target group of the Journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

For quoted texts, tabulated data and graphics from published papers, author has to obtain permission from the author(s) or the owner of the publishing rights of the source article and indicate the allowance in the paper. Author(s) is responsible to obtain such permissions.

If the manuscript was produced from a proceeding previously presented at a scientific meeting, it must be stated in the manuscript as a footnote indicating the information regarding the scientific meeting. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur, are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright

laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the [Copyright Agreement Form](#). The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief provides a fair double-blind peer review of the submitted manuscripts for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

Articles in Turkish, German and English are published. Submitted manuscript must include an abstract both in the article language and in English. All manuscripts must include an extended abstract in English as well.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://sdsl.istanbul.edu.tr/en/> and it must be accompanied by a cover letter indicating that the manuscript is intended for publication, specifying the article category (i.e.

research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, [Copyright Agreement Form](#) that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The manuscripts should be in A4 paper standards: having 2.5 cm margins from right, left, bottom and top, Times New Roman font style in 10 font size, line spacing of 1.5 and "justify align" format. For indented paragraph, tab key should be used.
2. The title of the text should be centered on the page, in lower-case letter, bold, Times New Roman font.
3. Before the introduction part, there should be an abstract of 200-250 words both in the language of the article and in English and an extended abstract in English between 600-650 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used following the abstracts. The English title of the manuscript should be above the English abstract. Underneath the abstracts, 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in the language of the article and in English.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title in the language of the article, abstract and keywords; title in English, abstract and keywords in English, extended abstract in English, body text sections, footnotes and references.
5. Quantitative and qualitative studies should include Introduction, Methods, Findings, Discussion sections. If an original model is used, the Methods section should include the Sample / Study Group, Data Collection Tools and Process subdivisions.
6. Tables, graphs and figures should be given with a number and a defining title to enable following the idea of the article.
7. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone number of the author(s) (see The Submission Checklist).
8. Tables, Graphics and Pictures
All tables, graphics and pictures should be numbered in the order of Arabic numerals and written in bold. Every table, graphic or picture should have a title. More informations about the tables, pictures or graphics should be given as footnote.
Examples: Tablo 1: Öğrencilerin Dil Kullanımı / Resim 1: René Magritte İmgelerinin Laneti
9. All words except publication languages (German, English and Turkish) should be written in italic font.
Examples: 1968 führte Jacques Derrida den Begriff la différence in die Philosophie ein.
Lexikalisch zentral sind die Wörter pelle, rughe, viso und luce.
10. Citations should be given in original form. Every citation should have a reference information such as date, author and page numbers.
Citations shorter than 3 lines should be given as shown below:
Articles written in English or Turkish: "..."
Example: Lennard J. Davis writes "To understand the disabled body, one must return to the concept of the norm, the normal body" (Davis, 1995, p. 23).

Example: Akşit Göktürk ütopya adasını "örnek yasalarla kurulmuş mutlu bir toplum düzeni" olarak tanımlar (Göktürk, 2012, s. 60-61).

Articles written in German: „.....“

Example: Die Szene eröffnet mit dem Ausspruch „Pietro Aretino war ein Spötter, / Und trotzdem hat ihn Tizian gemalt.“ (Wedekind, 2009, Band VII,1, S. 275).

Citations longer than 3 lines should be given as shown below:

Articles written in German:

Gegen Ende der Szene stürmt der Polizeipräsident die Bühne und versucht, das Publikum vor der Nacktheit zu schützen:

Besteht das Publikum da unten vielleicht aus Paradieskindern? Nein! Besteht das Publikum aus lauter Geistesgrößen? Nein! Der normale Staatsbürger kann nun einmal die Wahrheit nicht hören und die Nacktheit nicht sehen, ohne außer Rand und Band zu geraten, ohne gemeingefährlich zu werden. (Wedekind, 2009, Band VII,1, S. 281)

Articles written in English or Turkish:

Example: The Author Lennard J. Davis continues,

So much of writing about disability has focused on the disabled person as the object of study, just as the study of race has focused on the person of color. But as recent scholarship on race, which has turned its attention to whiteness, I would like to focus not so much on the construction of disability as on the construction of normalcy. I do this because the problem is not the person with disabilities; the problem is the way that normalcy is constructed to create the 'problem' of the disabled person. (Davis, 1995, pp. 23–24)

Batı'nın zamanı ideal tarihin inşasının kurucu ögesi olarak görmesi, Engelhardt'ı zamanın ve tarihin dışında bir şimdi yaratmaya sevk eder:

Zira Engelhardt'ın, komodin olarak kullandığı bir kütüğün üzerine yerleştirdiği ve bir anahtar vasıtasıyla düzenli bir şekilde kurduğu saati tek bir kum tanesi yüzünden geri kalmaktaydı, kum tanesi kendisine saatin içinde yay ile vızıldayan küçük bir dişli arasında rahat bir yer bulmuştu ve sert, öğütülmüş mercan iskeletinden meydana geldiği için Kabakon zamanının minimal ölçüde yavaşlamasında neden oluyordu (Kracht, 2012, s. 74)

11. The references part should be named as Literaturverzeichnis, References or Kaynakça.
12. Title of the abstracts should be Abstract for articles written in German or English and Öz for articles written in Turkish.
13. All shortened book names or names of special historical events should be remarked as footnote to provide information about the book's original name.

Example: World War I > WWI

Verwirrung der Gefühle (Zweig, 1926) > VG

14. All emphasized words or phrases should be given as shown below:

Articles written in German:

Haushofer perspektiviert die Natura us einem ‚femininen Stanpunkt‘.

Articles written in English or Turkish:

As a matter of fact, this speaks about 'hopelessness' and 'the way to uncertainty'.

Romandaki adada dış dünyada akıp giden zamanın aksine bir tür 'zamansızlık' hüküm sürer.

15. Names of books, films, journals, songs etc. Should be written in italic font.
16. Custom names or names of the fictional characters should not be written in bold or italic font.
17. Headlines and subheadlines are not necessary, however if they will be used, all of them should be numbered in the order of Arabic numerals and formatted as shown below:

Example:

1 Einleitung

2 Erstes Kapitel

2.1 Erstes Unterkapitel des ersten Kapitels

2.2 Zweites Unterkapitel des ersten Kapitels

3 Zweites Kapitel

3.1 Erstes Unterkapitel des zweiten Kapitels

3.2 Zweites Unterkapitel des zweiten Kapitels

3.3 Drittes Unterkapitel des zweiten Kapitels

4 Drittes Kapitel

5 Schluss

Literaturverzeichnis

Anhang

18. The liability of the manuscripts submitted to our journal for publication, belongs to the author(s).
19. The author(s) can be asked to make some changes in their manuscripts due to peer reviews.
20. The studies that were sent to the journal will not be returned whether they are published or not.

References

Papers accepted but not yet included in the issue are published online in the Early View section and they should be cited as “advance online publication”. Citing a “personal communication” should be avoided unless it provides essential information not available from a public source, in which case the name of the person and date of communication should be cited in parentheses in the text. For scientific articles, written permission and confirmation of accuracy from the source of a personal communication must be obtained.

Reference Style and Format

Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciabrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article**a) Turkish Article**

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S.J. (2010). Websitestatistics2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding**a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database**

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources**a) Newspaper Article**

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>
Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *inFact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
 - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previously published copyrighted material if used in the present manuscript
- Title page
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript both in the language of article and in English
 - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
 - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ✓ ORCIDs of all authors.

- Main Manuscript Document
 - ✓ The title of the manuscript both in the language of article and in English
 - ✓ Abstracts (200-250 words) both in the language of article and in English
 - ✓ Key words: 5 words both in the language of article and in English
 - ✓ Extended Abstract (600-800 words) in English for the articles which are not in English
 - ✓ Main article sections
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
 - ✓ References
 - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, description, footnotes)

CONTACT INFO

Editors : İrem Atasoy
irem.atasoy@istanbul.edu.tr
Barış Konukman
konukman@istanbul.edu.tr

Phone : + 90 212 455 57 00 / 15909

Web site: <http://sdsl.istanbul.edu.tr>

Email : sdsl@istanbul.edu.tr

Address : Istanbul University,
Faculty of Letters
Department of German Language and Literature
Ordu Cad. No: 6
34134, Laleli
Istanbul-Turkey

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Studien zur deutschen Sprache und Literatur
Dergi Adı: Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar	
Title of Manuscript Makalenin Başlığı	
Acceptance date Kabul Tarihi	
List of authors Yazarların Listesi	

Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)	
--	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	Çalıştığı kurum
Address	Posta adresi
E-mail	E-posta
Phone; mobile phone	Telefon no; GSM no

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını,
Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını,
Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler.
Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanımı dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret demeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır.
Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nce saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author: Sorumlu Yazar;	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....

